

V. KRONIKA

JAN ARNOŚĆ SMOLER
(1816 - 1884)

Sto lat mija od śmierci Jana Arnošta Smolerja, a pamięć o tym wielkim działaczu łużyckim jest wciąż żywa nie tylko wśród Serbów łużyckich i we wszystkich krajach słowiańskich, ale i w całym świecie. Wiele jest przyczyn tej popularności Smolerja. Niewątpliwie największą sławę w kraju i za granicą przyniosło mu wydanie fundamentalnego dzieła *Pjesnički hornych a delnych Serbow*. Ale na wielkość tej postaci składało się całe jego pracowite życie i bezgraniczne poświęcenie ideom, którym służył wiernie aż do końca swego życia.

J. A. Smoler urodził się 3 marca 1816 r. we wsi Łuço (Merzdorf) w północnej części Górnych Łużyc. Ojciec jego, Jan Karol Smoler (urzędowo — Schmalzer), był nauczycielem wiejskim w Łuću, a od 1821 r. we wsi Łaz (Lohsa), gdzie pełnił również funkcję kantora przy ewangelickim kościele. Tutaj Jan Arność rozpoczął pod okiem ojca naukę w wiejskiej szkole a równocześnie naukę rysunku i gry na skrzypcach. Tutaj żył się ze środowiskiem wiejskim, wówczas jeszcze czysto łużyckim. Poznawał więc tradycyjne obrzędy i zwyczaje ludowe, słuchał pieśni ludowych i niekiedy notował teksty tych pieśni i ludowych bajek.

Poważne zainteresowanie językiem i folklorem łużyckim budziło się w młodym Smolerju dopiero w gimnazjum w Budziszynie, do którego został przyjęty w r. 1830. Pod wpływem lektury, koleżeńskich dyskusji i bacznej obserwacji ówczesnych stosunków i wydarzeń politycznych w kraju, budzi się w nim nie tylko dojrzała świadomość narodowa, ale i tragiczna świadomość zagłady, jaka zagraża Serbom łużyckim, ich języ-

kowi i kulturze. To były dla piętnastoletniego Smolerja motywy jego wchodzenia na drogę działania społecznego. Za zgodą swych władz szkolnych organizuje wśród kolegów-Łużyczan zespół samokształceniowy w zakresie języka i kultury serbołużyckiej. Spotykali się więc, by czytać teksty łużyckie, poznawać gramatykę, zwiedzać zabytki dawnych Łużyc, śpiewać pieśni ludowe a nawet zapisywać teksty pieśni i bajek ludowych.

Lektura Gottfrieda Herdera *Stimmen der Völker in Liedern* pogłębiła jeszcze zainteresowania Smolerja pieśniami i bajkami ludowymi, potwierdziła głęboki sens zbierania i wnikania w ich sens i formę, skoro „najwyższa i najpłodniejsza mądrość pochodzi zawsze od ludu”. Poza tym nie miały wpływ wywierał na niego nowy pastor przybyły do Łazu w r. 1835, Handrij Zejler, wielki poeta i działacz łużycki. On to umacniał młodego Smolerja w jego zainteresowaniach kulturą ludową i w jego woli działania społecznego.

Studia we Wrocławiu

Po ukończeniu gimnazjum w r. 1836 Smoler rozpoczął studia teologii ewangelickiej we Wrocławiu. Wkrótce jednak, po obowiązkowych zajęciach, trafiał na wykłady filologów i historyków. Słuchał więc wykładów wybitnego germanisty A. H. Hoffmanna, zbieracza pieśni, w tym pieśni polskich na Górnym Śląsku. Dzięki niemu znalazł Smoler dodatkowe a interesujące zajęcie w bibliotece uniwersyteckiej. Uczęszczał też na wykłady historyka A. Stenzela, znawcy historii Łużyc. Oba profesorem nakłaniał Smolerja do opanowania innych języków słowiańskich, głównie polskiego i czeskiego.

I tutaj, podobnie jak w budziszyńskim gimnazjum, Smoler gromadzi kolegów Łużyczan pragnących uczyć się języka ojczystego. Zespół ten przekształcił się niebawem w Łużycko-niemieckie Towarzystwo Badania Dziejów i Języków Łużyckich. Smoler został sekretarzem Towarzystwa, a od r. 1839 — prezesem. Jemu też przypadł zaszczytny obowiązek wygłoszenia referatu na oficjalnym zebraniu Towarzystwa w obecności władz Uniwersytetu. Tematem referatu były łużyckie pieśni ludowe. W referacie, wygłoszonym w jęz. niemieckim, Smoler dokonał z dużą wnikliwością analizy swoistych cech melodii i tekstów pieśni łużyckich, nieco uwagi poświęcił kantorkom okolic Łazu, wreszcie przeczytał teksty dziesięciu pieśni łużyckich w oryginale i przekładzie na jęz. niemiecki, bez upiększeń, natomiast z troską o oddanie autentycznego ducha w słowach łużyckich pieśni.

Referat Smolerja był dla Łużyczan wydarzeniem dużej wagi. Po raz pierwszy w oficjalnym wystąpieniu postawiono przed poważnym audytorium akademickim problemy ludowej kultury Serbów łużyckich. Była

to zapowiedź dalszych prac Smolerja w tej dziedzinie a zachęta dla obecnych tam młodych Łużyczan. Wystąpienie Smolerja podniosło jego autorytet i pozyskało mu nowych przyjaciół, m. in. znanego uczonego fizjologa, Czecha, prof. J. E. Purkynjego. W jego gościnnym dla słowiańskich studentów domu poznał i zaprzyjaźnił się z polskimi studentami, pisarzami i uczonymi, ze studentami czeskimi i południowo-słowiańskimi, tu wreszcie miał dostęp do bogatej biblioteki uczonego.

Przyjaźń z Purkynjem była dla Smolerja najcenniejszą szkołą życia. Codzienne rozmowy z wielkim uczonym i patriotą czeskim otwierały oczy młodego Łużyczanina na dynamicznie rosnące ruchy odrodzenia narodowego wśród Czechów, Słowaków i południowych Słowian. Smoler dostrzegł przed własnym życiem wielkie zadanie do spełnienia. Dojrzała w nim zdecydowana wola działania dla budzenia świadomości narodowej Serbów łużyckich. W tymw duchu nawiązywał listowne kontakty z towarzystwem łużyckich studentów w Lipsku i z budziszyńskim stowarzyszeniem gimnazjalnym, które przyjęło nazwę Societas slavica Budissinensis. Zachęcał do wytrwałej pracy nad językiem i literaturą, do zbierania i zapisywania pieśni, gawęd, przysłów i bajek ludowych. Budził miłość do wszystkiego co jeszcze żyje w narodzie, do języka ojczystego, pieśni, obyczaju, a szacunek dla dziejów i pomników narodowych. Dawał w listach przykłady odrodzenia narodowego u innych narodów słowiańskich i tym ożywiał zapał młodych do działania.

Swoje ferie między semestrami poświęca Smoler wędrowkom po całych Łużycach. Poznaje również Dołne Łużyce i tam w spotkaniach z pastorami i nauczycielami wiejskimi przekonuje o potrzebie budzenia świadomości narodowej, obrony przed germanizacją, znacznie silniejszą pod rządami pruskimi niż w Saksonii.

Pełną zachwyty, ale trafną opinię o Smolerju wyraził w swoim liście w r. 1840 znany sławista rosyjski, Izmajł Sriezniewski, z którym Smoler jako przewodnik wędrował po Górnych i Dołnych Łużycach: „Smoler jest przykładem dla dorosłych i młodych patriotów... Chce poznać swoją ojczyznę, ale nie z zewnątrz, a w całkowitym zespoleniu z nią. Dlatego wędruje po całym kraju, a wszędzie czuje się jak w własnym domu... Och, gdyby każdy naród europejski miał po jednym Smolerju na tyle ludzi ile jest Łużyczan i gdyby ci mieli środki po temu, by udzielić światu swych doświadczeń, o i eż szerzej otworzyłoby się pole działania dla historii, filozofii i filologii. Zazdroszczę im Smolerja...”

Pieśni Górnych i Dołnych Łużyczan

Zamiłowanie do śpiewu i zbierania pieśni ludowych towarzyszyło Smolerjowi od najmłodszych lat, by z czasem przekształcić się w pasję. Referat wygłoszony w r. 1838 na zebraniu Towarzystwa świadczy już

o jego dojrzałym i głęboko przemyślanym stosunku do łużyckiego folkloru. Szczęśliwy zbieg okoliczności sprawił, że Smoler znalazł się we Wrocławiu w środowisku uczonych, zamiłowanych w folklorze, m.in. w pieśniach ludowych, w środowisku młodych patriotów słowiańskich, którzy wśród ludu odnajdywali nowe, przebogate wartości narodowe. I to w niemalym stopniu sprawiło, że gromadzenie pieśni, gawęd i bajek ludowych stawało się dla Smolerja patriotycznym obowiązkiem. W języku ojczystym i w folklorze widział nie tylko bezcenne skarby, które trzeba chronić, ale i tajemnicę trwania i życia narodu.

Smoler zresztą nie był odosobniony w gromadzeniu pieśni; zbierali je H. Zejler, J. P. Jordan, B. Markus, a nawet Niemiec, Leopold Haupt, sekretarz Górnołużyckiego Towarzystwa Naukowego w Zgorzelcu. Z jego to inicjatywy Towarzystwo ogłosiło konkurs na zbiory łużyckich pieśni ludowych, w którym w r. 1838 uczestniczył bezimiennie również Smoler.

Smoler zdecydował się wydać drukiem możliwie pełny zbiór łużyckich pieśni ludowych. Zaczął więc porządkować i opracowywać swoje materiały, korzystając z cennych rad prof. Hoffmanna. W lecie 1839 r. zapadło decyzja o współpracy z L. Hauptem. Pieśni miały być wydane w języku serbołużyckim i niemieckim, Haupt zatem miał m.in. czuwać nad formą przekładów niemieckich. Smoler z niezwykłą pracowitością przystąpił do uzupełniania zbiorów, do gromadzenia tekstów i melodii pieśni, zapisów bajek, opowiadań, legend, przysłów, opisów obrzędów, zwyczajów oraz obiektów kultury ludowej Górnych i Dolnych Łużyc. Korzystał również z pomocy swych znajomych i przyjaciół, których odwiedzał w swoich podróżach po kraju. Doskonalił równocześnie swój warsztat folklorystyczny. Zapoznawał się z dawnymi i nowymi wydaniem niemieckich pieśni ludowych, ze zbiorem słowiańskich pieśni ludowych Čelakowskiego, ze zbiorem słowackim Kollára (*Národné zpiewanky*), ze zbiorem serbskich pieśni Vuka Karadžića, z pieśniami słoweńskimi, rosyjskimi, ukraińskimi i polskimi (Wacław z Oleska, K. W. Wójcicki i in.).

W latach 1841 - 1843 wyszło w Grymie (Grimma) dwutomowe monumentalne dzieło L. Haupta i J. A. Smolerja *Volkslieder der Wenden in der Ober- und Niederlausitz, Pjesnički hornych a delnych Łužiskich Serbow*. W pierwszym tomie *Pjesnički* zamieścił Smoler 331 pieśni górnołużyckich z 237 melodiami. Poprzedza je wstęp, w którym autor, obok ogólnych informacji o Serbach łużyckich, charakteryzuje pieśni pisząc m.in., że czytelnik..., w tych samorodnie powstałych i wyrosłych a wśród ludu zasłyszanych pieśniach więcej prawdziwej poezji znajdzie, niż w tysiącach sztucznie skomponowanych, wygładzonych i wykończonych wierszach dawnych i nowych czasów". Są w nich... „dźwięki czy-

ste i świeże, często pełne tajemniczości i głębszych uczuć [...] kwiaty leśne i polne, których barwa i woń upiększają pełną trudu drogę pasterza i rolnika”.

Tom drugi (*Proznicki*) zawiera 200 tekstów pieśni dolnołużyckich z 80 melodiami. W obszernym „Dodatku” zamieścił Smoler 18 bajek górnołużyckich, legendy, przysłowia, opisy zwyczajów, obrzędów i zabobonów, spis grodzisk, informacje o dialektach lużyckich, wreszcie nazwy wsi w języku niemieckim i w obu językach lużyckich oraz mapkę Górnych i Dolnych Łużyc.

Pieśni Górnych i Dolnych Serbów lużyckich wzbudziły duże zainteresowanie i uznanie w kraju i za granicą. Recenzenci podkreślają, że jest to nie tylko jeden z największych zbiorów pieśni ludowych, ale i pierwsze poważne dzieło z dziedziny lużyckiego ludoznawstwa. A. Mosbach pisze w „Tygodniku Literackim”: „Ilość pieśni ludowych tego małego narodu budzi podziw; przewyższa przecież polskie i morawskie pieśni nie tylko liczbą, ale także różnorodnością. Smoler podniósł wartość zbioru przytaczając identyczne lub podobne pieśni innych ludów słowiańskich...” Polscy przyjaciele Smolerja, W. Maciejowski, R. Zmorski, J. Lompa i inni przyjęli z radością wiadomość o wydaniu pieśni lużyckich. Lompa, autor zbioru *Pieśni ludu śląskiego* wielokrotnie wspomina o wpływie dzieła Smolerja na jego warsztat folklorystyczny. Również Oskar Kolberg zetknął się z *Pjesničkami* Smolerja, głównie w okresie prac nad monografią Wielkopolski graniczącej dawniej z Dolnymi Łużycami. W tece 39 materiałów Kolberga znajdują się przekłady tekstów z „Dodatku” do II tomu, z opisem wesela wraz z pieśniami weselnymi i innymi fragmentami. Z bardzo dużym uznaniem pisali o dziele Smolerja Czesi, Słowacy, Rosjanie, a nawet Niemcy. Ta opinia powtarzała się w późniejszych i obecnych monografiach Smolerja. Autorzy podkreślają, że tym jednym ogromnym dziełem Smoler zasłużył sobie na trwały pomnik.

Studia filologii słowiańskiej

Zainteresowanie Smolerja językoznawstwem słowiańskim rozwinęło się zapewne w okresie, kiedy rozpoczął naukę języków słowiańskich, polskiego i czeskiego a później i rosyjskiego, a także w trwałych kontaktach ze słowiańskimi przyjaciółmi. I stąd wywodzą się u Smolerja pierwsze próby rozwiązania bardzo trudnych u Łużyczan problemów pisowni. Ewangelicy lużyccy posługiwali się frakturą, przy tym dla odrębnych w tym języku słowiańskim głosek stosowali znaki diakrytyczne w bardzo dowolny sposób. Stwarzało to w dużym stopniu sztuczne bariery językowe między katolikami a ewangelikami.

W r. 1839, po konsultacjach z Zejlerjem, P. Jordanem i Purkynjem, Smoler opracował pierwszą propozycję zmian w pisowni górnolużyckiej. Opierał się w dużym stopniu na pisowni polskiej i czeskiej. Zastosował te zmiany w wydaniu pieśni lużyckich. W r. 1842 wydał broszurę p.t. *Krótki wykład ogólnych zasad pisowni (Krotke wuloženje powšitkowneho prawjepisanja)*. Przez wiele lat powracał Smoler do spraw pisowni obu języków lużyckich, ale już w oparciu o wiedzę zdobytą na studiach sławistycznych.

W r. 1842 powołany został na stanowisko profesora filologii słowiańskiej Uniwersytetu we Wrocławiu Czech, Fr, L. Čelakowski. Smoler skorzystał ze stypendium i po dwuletniej przerwie powrócił do Wrocławia, by rozpocząć studia sławistyczne. Pogłębiał swoją znajomość języków słowiańskich, szczególnie języka czeskiego, co ułatwiło mu nawiązanie przyjaznych kontaktów z pisarzami i działaczami czeskimi. Smoler zdobył wkrótce przyjaźń i zaufanie Čelakowskiego. Toteż na zaproszenie profesora wyjechał z nim do Pragi. Pobyt w Czechach miał dla Smolerja ogromne znaczenie. Chłonał wszystko, cokolwiek mógł przenieść na grunt lużycki. Interesował się działalnością takich instytucji narodowych, jak Czeskie Muzeum w Pradze i założona przez Muzeum Matica Česka, wydająca dzieła uczonych czeskich. Obserwował aktywność czeskich działaczy narodowych, nauczycieli czeskich uczących bezpłatnie języka ojczystego. W Turnowie zachwycił się przedstawieniem teatru amatorskiego z udziałem czeskich studentów.

W służbie narodu

Po zakończeniu letniego semestru w r. 1845 Smoler opuścił Wrocław na zawsze, chociaż stypendium kończyło się dopiero w marcu 1846 r. Trzeba głęboko wnikać w motywy i idee życiowe Smolerja, by pojąć sens jego zaskakujących decyzji. Zakończył studia teologiczne, ale nie zamknął egzaminem dyplomowym. Wiedział bowiem, że jego życie nie będzie związane z parafią: postanowił służyć całemu narodowi. Rozpoczął studia filologii słowiańskiej, ale nie po to, by zdobywać dyplomy czy stopnie naukowe, do których nie brakło mu zdolności. W rodzinie języków słowiańskich wraz z zabytkowymi tekstami staro — cerkiewno — słowiańskimi odkrywał z radością tysiące więzów z językiem ojczystym. W literaturach słowiańskich odnajdywał wątki bliskie jego narodowi. Odkrywał je w pieśniach, legendach, bajkach ludowych czeskich, słowackich, polskich, rosyjskich, ukraińskich. Jego studia języków i literatur słowiańskich, jego więzy przyjaźni z uczonymi, pisarzami i działaczami czeskimi, słowackimi, polskimi i rosyjskimi miały również swoje głębokie podłoże patriotyczne. Zdobywał przyjaciół dla swego narodu,

gromadził doświadczenia tak bardzo przydatne w jego działalności po powrocie do Łużyc.

Te doświadczenia wyniesione z Wrocławia i z pobytu w Czechach umiał Smoler wykorzystać wkrótce po przyjeździe do Budziszyňa. Z zapalem kroczył w nurt życia społecznego, nawiązywał i odnawiał dawne kontakty i znajomości. To m.in. z jego inicjatywy spotykają się działacze łużyccy, H. Zejler, J. Smoler, Mosak-Kłosopolski, K. Pful, J. Wanak, M. Cyż i inni, w dn. 18 kwietnia 1845 r., by podjąć decyzję o utworzeniu Macierzy Serbołużyckiej (Maćica Serbska). Smoler podjął się utworzyć i redagować organ Macierzy Serbołużyckiej (*Časopis Towarstwa Maćicy Serbskeje*), w którym miały być publikowane artykuły naukowe, teksty literackie i materiały folklorystyczne. O utworzeniu Macierzy Serbołużyckiej i jej zadaniach w organizowaniu życia społecznego, kulturalnego i naukowego pisał Smoler w „Nowinach Tygodniowych („Tydženske Nowiny”).

Dzień 18 kwietnia, pamiętny w dziejach Łużyc, zapisał się w pamięci jeszcze jednym wydarzeniem, przy którym ujawniła się aktywna i twórcza postawa Smolerja, udzielająca się jego przyjaciółom. Występ chóru na zakończenie pierwszego zebrania nasunął szczęśliwą myśl, by co roku urządzać publiczne koncerty, na których wykonywano by słowiańskie ale i niemieckie pieśni. Smoler współdziałał z organizatorami koncertów, K. A. Kocorem, kompozytorem i dyrygentem i H. Zejlerjem, poetą, autorem tekstów pieśni i oratorów, wśród których największe uznanie zyskały oratoria „Wiosna” (Nalečo), „Wesele łużyckie” (*Serbski kwas*) i „Żniwa” (*Zně*). Coroczne koncerty nazywane „świętami pieśni” (*spěwanske swjedženje*) stały się odtąd tradycyjnymi imprezami kulturalnymi Łużyc.

W r. 1847 zakończyły się prace nad organizacją Macierzy Serbołużyckiej i jej organu, kwartalnika „Časopis Towarzystwa Maćicy Serbskeje”. Macierz Sebołużycka skupiała łużyckich uczonych, pisarzy i działaczy. Jej autorytet wzrastał wśród Serbów łużyckich, szczególnie po r. 1848, kiedy wystąpiła do rządu saskiego z żądaniem wprowadzenia do urzędów i szkół języka łużyckiego.

Smoler zdecydował się pozostać w pracy dziennikarskiej, widząc w niej najskuteczniejsze sposoby oddziaływania i budzenia życia narodowego. Redagował „Časopis Maćicy Serbskeje” i publikował w nim szereg swoich artykułów z dziedziny ludoznawstwa i językoznawstwa łużyckiego, m.in. *Pozostałości starodawnego nabożeństwa u Serbów łużyckich* (*Powostanki ze starodawnego nabožinstwa w serb. Łuž. 1848*), *Serbołużyckie nazwy ptaków* (*Serbske ptače mjena. 1856/57*). W r. 1847 Smoler przyjął dodatkowo redakcję słowianofilskich „Jahrbücher für slavische Literatur, Kunst und Wissenschaft” wydawanych w Lipsku przez

Jordana. Wkrótce wykupił to pismo i wydawał je wraz z wychodzącym dwa razy w tygodniu „Slavische Rundschau”, podającym aktualne wiadomości polityczne. W ten sposób Smoler starał się zacieśniać więzy kulturalne swego narodu z innymi krajami słowiańskimi i wiadomości o życiu Serbów łużyckich przekazywać do wielu krajów Europy.

W okresie wzrastającej fali Wiosny Ludów, z którą Smoler wiąże duże nadzieje, przejmując z rąk Zejlerja redakcję „Nowin Tygodniowych” („Tyždenske Nowiny”), a po przejściu w r. 1850 wydawnictwa, przemianowanych na „Nowiny Serbołużyckie” („Serbske Nowiny”). Uzyskuje zatem znacznie szersze pole działania, docierania słowem pisanym do rodaków w kraju i za granicą. Nie omijały go oczywiście konflikty z władzami, nieporozumienia i zawody. Nie sprzyjały mu w jego działaniu, nieliczne wprawdzie wśród Łużyczan, środowiska konserwatywne i zbyt lojalne wobec władz niemieckich, nieprzychylnych wobec ruchu narodowego Łużyczan.

Smoler nie zbaczał z drogi wiodącej do celów, które sobie skrzętnie wypracował w ciągu wielu lat studiów we Wrocławiu. Zdobywał tam wiedzę i doświadczenia nie tylko z książek, ale i w długich rozmowach z uczonymi, pisarzami i działaczami, z przyjaciółmi wśród Polaków, Czechów, Słowaków i Rosjan. Był przyjacielem wszystkich Słowian i to manifestował w swoich artykułach, ale nie był zwolennikiem idei modnego wówczas panslawizmu. Smoler uczył się od swoich przyjaciół słowiańskich tajemnicy budzenia życia narodowego, samodzielnego życia narodowego, by jego niewielki naród, owa „zapomniana wyspa” słowiańska na morzu niemieckim, mógł trwać i rozwijać się mimo braku własnej państwowości, a nawet przy niesprzyjających mu stosunkach politycznych. Tym ideom służył Smoler w swojej pracy dziennikarskiej aż do końca życia.

Dla młodych pisarzy łużyckich zorganizowanych w stowarzyszeniu „Lipa Serbska” stworzył Smoler w r. 1858 przy „Nowinach Serbołużyckich” „Dodatek” („Měsačny Přidawek”), a w r. 1860 organ pisarzy łużyckich „Łużyczanin” („Łužican”), przemianowany w r. 1882 na „Łužica” („Łužica”). W r. 1872 rozpoczyna Smoler wydawać organ młodych pisarzy „Lipa Serbska”. Pismo to redagowane do r. 1881 przez największego poetę łużyckiego, Jakuba Barta Cišinskiego, miało poważny wpływ na rozwój literatury serbołużyckiej. Zagadnieniom naukowym i kulturalnym Słowian poświęcony był wydawany przez Smolerja i Pjecha tygodnik w jęz. niemieckim pt. „Slavisches Centralblatt, Wochenschrift für Literatur, Kunst, Wissenschaft und nationale Interessen des Gesamtslawentums”. Pismo to zjednywało Serbom łużyckim sympatię i uznanie u wielu słowiańskich działaczy narodowych.

Najwięcej troski poświęcał Smoler w pracy dziennikarskiej ochro-

nie mowy ojczystej. Podjął się nawet w r. 1850 nauczania języka serbołużyckiego w budziszyńskim gimnazjum, a w r. 1851 wydał dla celów szkolnych *Małą gramatykę języka serbołużyckiego* (*Mała rěčnica serbska*). Wielokrotnie występował w obronie prawa do nauczania i używania języka serbołużyckiego w szkole i kościele, zgodnie z ustawą z r. 1848. Śmiałe wystąpienie Smoleria w obronie dzieci łużyckich nie przygotowanych do konfirmacji z powodu braku łużyckiego pastora wywołało ostry konflikt między pastorem Rüllingiem a Smolerjem. W procesie przed sądem powiatowym w Budziszynie został skazany na rok więzienia za wystąpienie publiczne przeciw władzom kościelnym. Na szczęście sąd apelacyjny w Dreźnie uwolnił go od winy i kary. To wydarzenie pobudziło Smolerja do dalszej działalności w tej dziedzinie, m.in. do ostrego wystąpienia przeciw inspektorowi szkolnemu w Kamjencu (Kamenz) z powodu lekceważenia przez niego ustawy o prawach do nauczania języka ojczystego młodzieży w szkołach wiejskich.

Sprawy kultury i życia kulturalnego narodu były, rzecz jasna, zawsze w centrum zainteresowań i zaangażowania Smolerja zarówno w pracy dziennikarskiej, jak i jego udziale w życiu społecznym. Zawsze z entuzjazmem pisał o twórczości literackiej, muzycznej, o „świętach pieśni”. Z jego inicjatywy w r. 1851 powstało w Budziszynie towarzystwo kulturalne „Budyska Bjesada” organizująca, na wzór czeski, koncerty, przedstawienia amatorskie, zabawy, wycieczki. Wzory tego towarzystwa przeszły do okolicznych wsi i przyczyniały się do powstawania chórów ludowych i teatrów amatorskich. Były zresztą popularne także wśród łużyckich robotników w Dreźnie i Berlinie.

Ogrom pracy nie pozwalał Smolerjowi na dalsze prace nad folklorem łużyckim. Zachęcał jednak do dalszego zbierania i publikowania pieśni ludowych, bajek, opowiadań i wszelkich prac z zakresu ludoznawstwa łużyckiego.

Przewodniczący Macierzy Serbskołużyckiej

W r. 1872 J. A. Smoler został wybrany przewodniczącym Macierzy Serbołużyckiej. Do licznych zajęć wydawcy i redaktora przybyły nowe i bardzo odpowiedzialne zadania kierowania tą dużą już organizacją Górnych Łużyczan. Jednym z ważnych zadań była wówczas budowa domu Macierzy, w którym winny pomieścić się bogate już zbiory, rozmieszczone z konieczności w prywatnych domach, biblioteka, obrazy, rękopisy, a poza tym redakcja, drukarnia, którą Smoler zakupił w r. 1875. sale obrad. Pierwsze zbiórki środków na ten cel nie wystarczały. Nieco większe sumy, które wpłynęły z zagranicy, pozwoliły na zakup domu w śródmieściu. Ale ten dom tylko w części odpowiadał potrzebom

Macierzy. Pozostawało więc trudne zadanie budowy nowego domu i szukania pomocy u słowiańskich przyjaciół. Rozpoczęły się więc podróże Smolerja do Czech, do Rosji, a w r. 1875 wraz z M. Hórnikiem do Poznania. Zwiedzili tu Bazar, wzór dla przyszłego domu Macierzy. Poznaniacy gościnnie przyjęli przedstawicieli bratniego narodu, ale własne trudności finansowe związane z budową Teatru Polskiego nie pozwoliły im na wydatniejszą pomoc. Ostatnia podróż Smolerja do Warszawy, Kijowa, Moskwy i Petersburga w latach 1881 — 1883 również nie przyniosła spodziewanych efektów. Budowa „Serbołużyckiego Domu” przeciągnęła się aż do pierwszych lat dwudziestego wieku.

Po r. 1871 znacznie pogorszyła się w Niemczech sytuacja mniejszości narodowych. Szczególnie zagrożone były planową germanizacją Dolne Łużyce. Toteż szczęśliwym wydarzeniem dla Dolnych Łużyc było założenie w Chociebużu w r. 1880 dolnołużyckiego oddziału Macierzy Łużyckiej. Inicjatywa wyszła od Polaka, szczerego i aktywnego działacza na rzecz Łużyc, adwokata kaliskiego, Alfonsa Parczewskiego. Niestety, szerszej działalności w Dolnych Łużycach Smoler nie zdołał już rozwinąć. Ostatnie lata życia przyniosły mu niemało kłopotów politycznych i finansowych trudności. Z ostatniej podróży zagranicznej powrócił chory. Zmarł 13 czerwca 1884 roku.

Pogrzeb Smolerja był wielką manifestacją żałobną ludu łużyckiego. Pochowano go na Hrodzišku w Budziszynie. We wszystkich krajach słowiańskich pisano z żalem o zgonie wielkiego patrioty i działacza narodowego Łużyczan. Warto w tym miejscu przytoczyć kilka zdań z biografii Smolerja, którą napisał jeszcze za jego życia w r. 1883 wspomniany wyżej, Alfons Parczewski:

Smoler czuwał... całe życie wpatrzony w jeden cel, natchniony wielką, wzniosłą miłością kraju... Jest coś niezwykłego, posągowego, w tej długoletniej, do jednego celu skierowanej pracy Smolerja. Im mniejszą i uboższą ojczyzna, tym więcej szanować trzeba wielkość przywiązania do niej... Biedne, nieszczęśliwe Łużyce niczego dać nie mogą, a przecież Smoler życie całe im poświęcił... Miłość ojczyzny nieszczęśliwej, zagrożonej zgubą, wypełniła całą duchową istotę Smolerja... Nie było sprawy ogólnego znaczenia, nie było pracy narodowej, do której by ręki nie przyłożył. Życie Jana Arnošta Smolerja zlało się zupełnie z dziejami odrodzenia Górnych Łużyc”.

Kazimierz Fedyk

JUBILEUSZ 50-LECIA PRACY NAUKOWEJ
DRA STANISŁAWA BŁASZCZYKA

W dniu 14 marca 1983 roku w sali renesansowej ratusza poznańskiego odbyła się uroczystość z okazji jubileuszu 50-lecia pracy naukowej dra Stanisława Błaszczyka zorganizowana przez Muzeum Narodowe w Poznaniu, Instytut Etnologii Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze — Oddział w Poznaniu, oraz Spółdzielnię Pracy Wytwórców Rękodziela Ludowego i Artystycznego „Folklor” w Poznaniu.

Uroczystość zebranie otworzył doc. dr Henryk Kondziela, dyrektor Muzeum Narodowego w Poznaniu, który w imieniu organizatorów powitał Jubilata, podkreślając Jego zasługi w zakresie badania wielkopolskiej sztuki ludowej i działalności muzealnej.

Omówienia działalności naukowej i muzealnej Jubilata przedstawili: — doc. dr Bogusław Linette: „Sylwetka naukowa i dorobek dra Stanisława Błaszczyka” — mgr Zbigniew Toroński: „Działalność muzealna dra Stanisława Błaszczyka”.

Po referatach Jubilat został odznaczony Odznaką Honorową m. Poznania a także otrzymał listy gratulacyjne od Wojewody Poznańskiego i Prezydenta m. Poznania. Również został wręczony dr St. Błaszczykowi medal pamiątkowy Muzeum Narodowego w Poznaniu. Następnie odbyło się składanie Jubilatom gratulacji i upominków, które rozpoczął w imieniu Instytutu Etnologii UAM prof. dr Józef Burszta, dzieląc się refleksjami i trwającej ponad 30 lat wspólnej pracy naukowej i terenowej, oraz zostały odczytane nadesłane telegramy gratulacyjne.

Po złożonych gratulacjach zabrał głos Jubilat. Mówiąc o swym życiu złożył hołd swym rodzicom, którzy wychowali go w duchu poszanowania polskości i tradycji narodowej. Podziękował też swej żonie i dzieciom, że cierpliwie znosili jego długie wyjazdy w teren i zjmowanie się pracą naukową. Dr St. Błaszczyk podkreślił, że Jego zainteresowania kulturą ludową trwały od czasów młodości, lecz dopiero po latach związał się profesjonalnie z etnografią. Na zakończenie Jubilat wspominał o problemach, których nie udało mu się zrealizować, m. in. ukończenia remontu budynku Etnograficznego w Poznaniu.

Uroczystość zakończono spotkaniem towarzyskim.

Z okazji uroczystości zorganizowana została okolicznościowa wystawa wybranych publikacji Jubilata, którą przygotowali pracownicy Oddziału Etnograficznego Muzeum Narodowego w Poznaniu.

Dr Stanisław Błaszczyk urodził się 14 czerwca 1906 r. w Konarach, w dawnym powiecie rawickim. Dzieciństwo spędzone na wsi miało wpływ w późniejszym okresie na zainteresowania etnograficzne, choć po ukończeniu gimnazjum wybrał studia polonistyczne, a po studiach pracował jako nauczyciel gimnazjalny. Zainteresowania kulturą ludową spowodowały, że dr Stanisław Błaszczyk wolne chwile poświęcał wędrowkom po wsiach południowej Wielkopolski, w czasach których zafascynowały Go przydrożne rzeźbione krzyże i słupy. Tym właśnie „bożym mękom” poświęcił swe pierwsze artykuły. Po II wojnie światowej dr Stanisław Błaszczyk związał się z muzealnictwem, i w tym okresie ukończył studia etnograficzne. Formalnie od 1 stycznia 1950 r. został pracownikiem Muzeum Narodowego w Poznaniu, w którym do końca 1975 roku pełnił funkcję kierownika oddziału etnograficznego.

Działalność naukową rozpoczął dr Stanisław Błaszczyk w 1933 r. pracą p.t. *Staropolski przekład „Sylwji” Mairé'ta*, opublikowaną w „Pracach polonistycznych Studentów Uniwersytetu Poznańskiego” nr 5. Następne jednak publikacje

wiązały się z problemami kultury ludowej. Do dnia jubileuszu ukazało się drukiem 120 prac dra Błaszczyka.

Należy podkreślić, że w głównej mierze publikacje dra St. Błaszczyka dotyczyły sztuki ludowej, jej przeobrażeń, a także teorii sztuki ludowej. Zajmował się Jubilat zwłaszcza wielkopolską sztuką ludową. Wydają w 1975 r. przez Muzeum Narodowe w Poznaniu monografia *Ludowa plastyka kultowa w Wielkopolsce* jest uwieńczeniem wieloletnich badań Autora, a zarazem fundamentalnym dziełem o sztuce ludowej w Wielkopolsce.

Oprócz tego dr St. Błaszczyk publikował prace dotyczące innych dziedzin kultury ludowej, a także problemów muzealnictwa.

Dr Stanisław Błaszczyk związał się z muzealnictwem od 1949 r., a formalnie od 1950 r. i w tym zakresie ma olbrzymie zasługi. To właśnie Jubilat, poprzez swój ofiarny wkład pracy, swą pasję zbieracką i znanstwo przedmiotu, potrafił zgromadzić gros obecnych muzealiów w Oddziale Etnograficznym Muzeum Narodowego w Poznaniu. Sytuacja działu etnograficznego po II wojnie światowej była tragiczna. Zbiory etnograficzne, które w 1939 r. wynosiły ok. 3500 eksponatów, faktycznie zaginęły w czasie wojny. W ramach rewindykacji wróciło do Poznania tylko 45 eksponatów.

Początkowo dział etnograficzny miał siedzibę w Rogalinie. Tu 24 lipca 1949 r. została otwarta stała ekspozycja etnograficzna, nad której przygotowaniem współpracował z 5 osobowym zespołem dr St. Błaszczyk. Otwarcie stałej wystawy poprzedzone zostało badaniami terenowymi, w czasie których pozyskano eksponaty umożliwiające zorganizowanie ekspozycji. Z chwilą zatrudnienia w Muzeum dr S. Błaszczyk kontynuował na szeroką skalę badania terenowe, w czasie których zdobywał przedmioty do zbioru muzealnego. Początkowo był jedynym pracownikiem działu etnograficznego, a dopiero po kilku latach powiększał się zespół pracowników w dziale.

Dzięki inicjatywie dra St. Błaszczyka dział etnograficzny przeniesiony został w 1957 r. do Poznania. Tu po kilkuletnich staraniach uzyskał budynek przy ul. Grobli 25, który od 1964 r. stał się siedzibą Muzeum Etnograficznego. Stan techniczny tego budynku był zły i dlatego od 1972 roku rozpoczęły się prace remontowe, które mają być zakończone w 1985 r. i wówczas będzie można urządzić stałą ekspozycję etnograficzną.

Dr Stanisław Błaszczyk w czasie pracy w muzeum zorganizował szereg wystaw etnograficznych, m. in., wystawę wielkopolskiej sztuki ludowej w 1961 r., która była też eksponowana w Koszalinie i Lublinie, a także wystawę wielkopolskiej sztuki ludowej w 1974 r. z okazji 25 rocznicy otwarcia pierwszej powojennej stałej wystawy etnograficznej w Rogalinie. Oprócz tego Jubilat pomagał organizować etnograficzne ekspozycje muzealne w szeregu muzeów w Wielkopolsce.

Dr Stanisław Błaszczyk swą wiedzę przekazywał studentom prowadząc od 1960 r. wykłady z zakresu sztuki ludowej i muzealnictwa na Uniwersytecie im. A. Mickiewicza w Poznaniu, a także w latach 1974-1979 na Uniwersytecie im. B. Bieruta we Wrocławiu.

Jubilat brał też aktywny udział w organizacjach związanych z etnografią. Jest długoletnim członkiem Polskiego Towarzystwa Ludowznawczego, którego Walne Zgromadzenie w 1983 r. nadało Mu tytuł członka honorowego.

Jest też członkiem Komisji Etnograficznej i Wydziału o Sztuce Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Wiedza, umiejętności i doświadczenie dra St. Błaszczyka były powodem, że jest członkiem rad naukowych Muzeum Narodowego w Poznaniu, Narodowego Muzeum Rolnictwa w Szreniawie, Muzeum Pierwszych

Piastów na Lednicy, a także Wojewódzkiej Rady Ochrony Dóbr Kultury w Lesznie, Komisji Kwalifikacyjnej Twórców Ludowych przy Ministerstwie Kultury i Sztuki, Terenowej Artystycznej Komisji Kwalifikacyjnej.

Także członkostwo Jubilata w redakcji międzynarodowego czasopisma etnograficznego „Demos” (Berlin-Drezno) i zespole badań pomników przydrożnych austriackiego towarzystwa ludoznawczego świadczą o uznaniu Jego głębokiej wiedzy i umiejętności.

Działalność i wiedza dra Stanisława Błaszczyka była zawsze doceniona, o czym świadczy posiadanie przez niego szeregu odznaczeń państwowych, m. in. Krzyża Kawalerskiego Orderu Odrodzenia Polski. Przyznano Mu też nagrodę im. Oskara Kolberga.

Przechodząc w 1975 r. na emeryturę dr St. Błaszczyk został honorowym kustoszem Muzeum Narodowego w Poznaniu, który to tytuł nadał Mu Minister Kultury i Sztuki za ogromne zasługi w czasie pracy w Muzeum. Jest to jedyny przypadek w powojennej historii Muzeum Narodowego i dlatego cieszy ten fakt, że to właśnie etnograf został w ten sposób uhonorowany.

Na zakończenie niech mi będzie wolno powiedzieć, że Jubilat nadal pracuje nad problemami, które były pasją Jego całego życia. Obecnie dr Błaszczyk nadal współdziała przy opracowywaniu *Atlasu języka i kultury ludowej Wielkopolski*, powstającego jako wspólne dzieło Instytutu Filologii Polskiej i Instytutu Etnologii Uniwersytetu im. A. Mickiewicza, opracowując kartogramy z komentarzami do kolejnych tomów. Nadal służy On radą, pomocą i doświadczeniem swym młodszym kolegom pracującym w muzeach.

Zbigniew Toroński

XIII EUROPEJSKI KONGRES SOCJOLOGII WSI, BUDAPESZT, 25 - 29 VII 1983

Kongres ten zgromadził trzystu kilkudziesięciu uczestników ze wszystkich niemal państw europejskich i kilku spoza Europy. Najliczniejsze były reprezentacje trzech państw socjalistycznych: Węgier, Rumunii i Polski, które też dostarczyły łącznie ponad połowę ze 145 zgłoszonych referatów (odpowiednio 32, 23 i 21), przy 9 referatach ze Zw. Radzieckiego, 8 z RFN, a mniejszej jeszcze ich liczbie z innych krajów. Obrady odbywały się w siedmiu grupach roboczych, głównie w języku angielskim, a także francuskim i niemieckim. Nauki etnologiczne reprezentowało nie więcej jak kilkanaście osób, w tym z Polski tylko autor tego sprawozdania. W kilku referatach zostały uwzględnione treści dotyczące kultury chłopskiej wzgl. kultury wsi tradycyjnej, w kilku lub kilkunastu innych przedstawione zostały różne zagadnienia społeczności wiejskich bliskie również zainteresowaniom etnografów. Niektóre z referatów warto więc tu przedstawić.

Rolę kultury tradycyjnej we współczesnych przemianach wsi uwzględnił referat M. Frykowskiego (*Mass culture and cultural traditions of village*), zwracający uwagę na znaczenie kulturowej reintegracji społeczności wiejskich. Podobny temat poruszyło dwóch referentów rumuńskich. C. Radu (*Mass media — facteur de changement dans la société rurale*) podkreślił ambiwalentne cechy „deruralizacji” wsi i niebezpieczeństwo kryzysu jej tożsamości kulturowej, zaś M. Marfea (*Culture populaire et valorisation critique des traditions et coutumes*) zwrócił

m. in. uwagę na fakt, iż także znaczna część mieszkańców rumuńskich miast pozostaje nadal wierna wiejskiemu obyczajowi i ceni tradycję ludową.

Kilka referatów, głównie autorów węgierskich, dotyczyło bardzo istotnej problematyki sposobów, i stylu życia oraz systemów wartości ludności wiejskiej. Zespół badawczy: E. Hankiss, R. Manchin, L. Füstös i A. Szakolcsay przedstawił wyniki szeroko zakrojonych badań reprezentacyjnych na obszarze całych Węgier, w których wyróżniono szczególnie różnic społeczno-kulturowych pomiędzy miastem a wsią (*Interactions between socio-economic factors, way of life and value orientations*). Z referatem tym łączą się tematycznie rozważania M. Hopala (*Way of life as model and/or cultural paradigm*) nad sposobami życia jako częścią składową kultury; przy okazji autor wyraził krytyczną uwagę o mało dokładnym ujmowaniu pojęcia sposobu życia przez węgierskich etnografów. Porównanie dwóch odmiennych systemów wartości, jakie ugruntowały się pod wpływem procesu modernizacji w dwóch wsiach węgierskich, znajdujących się w różnych warunkach ekologicznych, zawierał oparty o badania etnograficzne referat T. Javor (*Two villages — two value systems*). Typologię robotników wiejskiego pochodzenia i chłopów-robotników w południowo-zachodnich Węgrzech oraz propozycje charakterystyki ich sposobów życia dał Z. Karpati (*The changing way of life of peasant-workers on the way from village to town*). Ze społecznego oraz kulturowego punktu widzenia interesujące są wnioski z badań nad świadomością swego miejsca w społeczeństwie węgierskich robotników rolnych, przedstawione przez M. Sozane (*Self perception of agricultural workers in Central Hungary*); według autora nie wykazują oni określonej świadomości klasowej ani warstwowej — uważają się za żywicieli narodu, którym się nieźle powodzi, ale którzy są też świadomi ich niskiej oceny z powodu ciężkiej i brudnej pracy. Godny uwagi był też referat P. Juhasza i B. Magyara (*Some remarks on the position of the Hungarian and Polish small producer in the seventies*), który dał próbę porównania sytuacji drobnych producentów chłopskich na Węgrzech i w Polsce. Specyficznie polski temat konstruowania przez ludność wiejską, rzemieślników jak i rolników, licznych ciągników małej mocy oraz narzędzi i maszyn rolniczych od wyorywaczy po kombajny zbożowe, przedstawił E. Pietraszek (*Bäuerliche Verbesserungen und eigene Konstruktionen der landwirtschaftlichen Geräte und Schlepper in VR Polen und ihre soziokulturelle Aspekte*); wzbudził on spore zainteresowanie jako objaw niedowładu przemysłu, ale z drugiej strony uzdolnień i zaradności polskich chłopów.

Z referatów autorów zachodnioeuropejskich warto wspomnieć referat Szwajcara T. Abta (*Landesentwicklungspolitik und Dorfgemeinschaft*), który m. in. uwydatniał „niszczący wpływ” postępu materialnego na życie gminy-społeczności wiejskiej, a także referat Fina O. Tuomi (*Integration and participation in the village community: discussion on possibilities and limits of classical sociology*), który przedstawił ujęty z ogólnego stanowiska problem integracji społeczności wiejskich na tle krytycznej oceny teoretycznego dorobku socjologii, a także historii, etnologii i filozofii. Także kilka innych referatów, dotyczących m. in. zagadnień rodziny i sytuacji kobiet wiejskich, było bliskich współczesnej problematyce etnograficznej.

Treścią kilku referatów były ważne porównawczo zagadnienia chłopskich społeczeństw Azji i Afryki. Wśród nich wymienić warto referat H. van der Breemera (*M. Sahlins et les Aouans de Côte d'Ivoire, deux conceptions différentes de sousproduction*), który omawiał zagadnienie niepełnego wykorzystywania możli-

wości produkcyjnych przez pewne plemiona afrykańskie, przedstawiając polemiczne uwagi w stosunku do książki Sahlinsa *Stone Age Economics*.

Uczestnicy kongresu mieli też możliwość krótkiego, bezpośredniego zetknięcia się z węgierską wsią w trakcie półtoradniowej wycieczki na południe Węgier, do komitetu Bacs-Kiskun. Każda z pięciu grup (wg podziału na autokary) zwiedzała inną gminę, zapoznając się z jej gospodarką, sprawami socjalnymi i oświatą, a także z warunkami życia rodzin. Dobrym wprowadzeniem do tej wycieczki była niewielka, ale bardzo dobra w swej treści wystawa poświęcona historii węgierskiego rolnictwa i wsi w ostatnim półwieczu, od 1933 r. (m. in. z dobrymi, „etnograficznymi” fotografiami) i dostarczone wszystkim uczestnikom zwizje materiały dotyczące treści wystawy. Po drodze zatrzymano się pierwszego dnia na obiad w dużej gospodzie przy niewielkim muzeum wsi węgierskiej (skansenie) w miejscowości Lajosmindsze, gdzie podziwiano widowiskowy pokaz strzelania z batów przez dwóch konnych pasterzy, ale do zwiedzenia skansenu nikt nie zachęcał i tylko kilka osób zaglądnęło przez okna do oświetlonych, lecz zamkniętych wnętrz. Na drugi dzień, w dużej wsi Hajos, wystąpił niewielki miejscowy zespół ludowy, który przy akompaniamencie dwóch harmonistów pokazał kilka obrazków tanecznych związanych z uprawą wina. Byli to potomkowie niemieckich kolonistów z XVIII w., którzy zachowali jeszcze niektóre elementy swej tradycyjnej kultury, w tym melodie w rytmie ländlerów (tu usłyszeliśmy, ku swemu zdumieniu, swojską melodię, znaną u nas do słów: Pij, pij, pij bracie pij), ale w gospodarce (bardzo rozwinięta uprawa wina), częściowo też w stroju i języku ulegli madziaryzacji.

Organizatorzy Kongresu zaprezentowali niewątpliwie dobrze węgierską socjologię wsi i węgierską wieś współczesną. Węgierscy etnografowie uczynili to wcześniej przez liczne swe publikacje w odniesieniu do węgierskiej wsi tradycyjnej i węgierskiej kultury ludowej. Poziom jak i wartość informacyjna węgierskich referatów zasługiwały niewątpliwie na uwagę, podobnie jak poziom gospodarczy i ład przestrzenny węgierskiej wsi, będący widocznym dowodem ciągłości jej kulturowej tradycji.

Edward Pietraszek

KOMISJA FUTUROLOGII MIĘDZYNARODOWEJ UNII NAUK ANTROPOLOGICZNYCH (COMMISSION ON FUTUROLOGY IUAES)

Wśród komisji działających w ramach IUAES przejawia szczególnie żywą działalność Komisja Futurologii, utworzona przed kilku laty i kierowana przez etnologa indyjskiego B. K. Roy Burmana. Informacje o jej działalności publikowane są m. in. w biuletynach Unii (IUAES Newsletter), redagowanych przez E. Sunderlanda i zamieszczanych systematycznie od 1982 r. w „Current Anthropology”. Program działania tej komisji obejmuje śledzenie tych działań i procesów współczesnych, dziejących się w kulturze jak i gospodarce i polityce, które mogą mieć poważne znaczenie w kształtowaniu przyszłości. W kwietniowym numerze biuletynu z 1983 r. (5/83) znalazł się podpisany przez B. D. Miller krótki apel komisji do ogółu etnologów interesujących się futuryzmem antropologicznym (*anthropological futurism*), o zgłaszanie udziału w spotkaniach panelowych i sesjach XI Międzynarodowego Kongresu NAIÉ (Quebec-Vancouver, sierpień 1983).

Antropologów-futurologów określa się jako tych, którzy poszukują właściwych środków w celu a) interpretowania, przewidywania, konfrontowania i uzgadniania potencjalnych skutków dokonujących się aktualnie ingerencji społecznych, politycznych, ekonomicznych, ideologicznych technologicznych i naukowych w systemy kulturowe ludzkości, oraz b) rozpoznawania i ukierunkowywania potencjalnych oddziaływań wzgl. skutków, jakie mogą za sobą pociągnąć reakcje ludów spoza kręgów kultury zachodniej na przyszłe kierunki rozwoju politycznego, ekonomicznego, ideologicznego, społecznego, technologicznego i naukowego. O działalności tej Komisji na IX Kongresie nie posiadamy jeszcze stosownych materiałów — podobnie jak materiałów dla całego Kongresu.

Wcześniej, w latach 1980-81 Komisja Futurologii organizowała spotkania i seminaria pod wspólnym hasłem „Okna ku jutru”. Odbyły się one w Indiach, Malajzji, Tajlandii i USA z udziałem głównie przedstawicieli trzeciego świata. Tematem dyskusji były zagadnienia przyszłości pluralizmu etnicznego i nowych ruchów etnicznych, przyszłości plemion w systemach państw narodowych, przyszłości religii i nowych doświadczeń religijnych oraz przyszłości wsi i środowiska wiejskiego w warunkach zagrożenia cywilizacyjnego. Analizowano też współczesną rolę i potrzeby nauk społecznych, oceniając krytycznie ich założenia i funkcje. Według sprawozdania zamieszczonego w numerze 3/82 IUAES Newsletter stwierdzono, iż „obyczaje i ethos nauk społecznych ukształtowały się w warunkach industrializacji Zachodu, opartej na eksploatacji zasobów w krajach pod panowaniem kolonialnym ... Nauki społeczne miały wówczas umacniać rolę elit ... Współczesne nauki społeczne nie mogą być kontynuowane na stary sposób. Nie można pozostawiać nielicznym zadania odzwierciedlania złożonych spraw społeczeństw ...”. Podobnie krytyczne uwagi o naukach społecznych, wśród nich także o etnologii, dały się słyszeć wcześniej na X Kongresie NAI-E. Na posiedzeniu Komisji Futurologii, odbytym w ramach Interkongresu w Amsterdamie w 1981 r., postanowiono zorganizować na XI Kongresie NAI-E sesję plenarną nt. „Wylaniający się jeden świat i preferowane jutro” oraz powołać na tym kongresie komisję antropologii i jedności nauk o człowieku i jego środowisku. Przewodniczący komisji podkreślił potrzebę innej, niż wniesiona przez Zachód, filozofii życia, obejmującej ludzkość i przyrodę.

Przyszłości wsi i polityce w stosunku do niej została poświęcona dyskusja zorganizowana w maju 1982 r. przez Komisję Futurologii i Wydział Pracy Społecznej Uniwersytetu w New Delhi. Na tle sytuacji trzeciego świata omawiano głównie problemy Indii. Podkreślono m. in., że przy planowaniu rozwoju wsi trzeba widzieć wyraźnie podsystem wiejski w ramach całego systemu społecznego. Perspektywy rozwoju wsi, ujawnione w krajach liberalnego kapitalizmu, ZSRR oraz w Chinach nie mogą być obowiązujące dla trzeciego świata. Zdobytcze współczesnej cywilizacji powinny być udostępnione obszarom wiejskim bez ich fizycznej urbanizacji lub wyludnienia. W różnych miastach Azji obserwuje się wzrost wsi pierwotnych a także proces jakby chłopienia (*peasantization*) życia wiejskiego, co dowodzi siły wiejskich zasad życia. Alternatywą dla życia w drobnych, rozproszonych wsiach może być nie życie w dużych miastach, lecz w większych wsiach wyposażonych w niezbędne dobra cywilizacyjne. Zgodnie z ethosem demokratycznym trzeba zachować równowagę między koniecznością a wolnością w planowaniu rozwoju oraz kontynuować oparte na idei Gandhiego równoległe popieranie przemysłu i rolnictwa bez faworyzowania miast.

Zwracano też uwagę na silną zależność rozwoju wsi od uwarunkowań ogólnego rozwoju gospodarczego i polityki oraz na odmiennosć i względność wyborów

dokonywanych na różnych poziomach. Niektóre normy ethosu narodowego, jak równości społecznej, są dalekie od urzeczywistnienia nawet w ramach samej rzeczywistości wiejskiej, dlatego w Indiach „tradycyjne wiejskie społeczeństwo musi umrzeć, aby miliony uciśnionych istot ludzkich mogły żyć w poczuciu godności”. W kraju tym wzrasta ciągle liczba bezrolnej i niezatrudnionej ludności wiejskiej, dla której nie ma też miejsca w miastach. Perspektywą dającej się przewidzieć przyszłości jest raczej stagnacja niż istotne zmiany, zwłaszcza na lepsze. Dzieci głodujących będą także głodować. Zwrócono uwagę na potencjalną rolę młodzieży dla zdynamizowania procesu rozwoju, bez czego „przyszłość wiejska może się stać postępującą degeneracją, równoległą do degeneracji miast”. Podsumowując dyskusję przewodniczący zebrania M. Mohanty stwierdził, że szczególne znaczenie dla wielkich mas ludności wiejskiej ma właściwe zorganizowanie sił społecznych i sprawiedliwy podział zasobów, które mogą w całości wystarczyć dla całej ludzkości, a wykorzystane być powinny tak, aby zapobiec nędzy i różnym formom uzależnienia. „Przyszłość wiejska nie jest odwrotną stroną przyszłości miast, jest raczej odzwierciedleniem przyszłości całego społeczeństwa” — stwierdzono w zakończeniu sprawozdania.

Silne zaabsorbowanie dramatycznymi problemami wsi trzeciego świata, skupiającej większość jego mieszkańców, znamionuje nie tylko prace Komisji Futurologii IUAES, lecz odzwierciedla w poważnym stopniu zainteresowanie etnologów z tamtych krajów losami ich ludów i kultur w warunkach zderzenia z kulturą Zachodu i narastającymi zagrożeniami ze strony cywilizacji przemysłowej. Dominuje coraz wyraźniej niepokój o biologiczne warunki przetrwania społeczności, plemion i ludów, dla których perspektywa rozwoju i dobrobytu jest co najwyżej pożądaną możliwością. Także kultura duchowa z zagadnieniami wierzeń, mitów, sztuki, folkloru ujmowana jest jako własne dobro słabszych, zagrożone przez cywilizację białych. Etnolodzy jednak, jak to przypomniano na poprzednim kongresie NAIÉ, który obradował pod hasłem „Wyzwanie rozwoju”, zbyt mało znaczą na tym świecie, zdominowanym przez wielki business, aby go zmienić, lecz i oni próbują coś czynić w tym kierunku, starając się przynajmniej upowszechnić wiedzę o dramatycznej sytuacji większości ludów i kultur trzeciego świata.

Edward Pietraszek

SESJA NAUKOWA NT. ORGANIZACJE POLONIJNE A TOŻSAMOŚĆ NARODOWA ZBIOROWOŚCI EMIGRACYJNYCH (LUBLIN 21-23 XI 1983 R.)

Rosnące zainteresowanie dla szeroko rozumianej problematyki polonijnej przejawia się m. in. w coraz częściej organizowanych w ostatnich latach przez krajowe placówki naukowe sesjach poświęconych dziejom zbiorowości polonijnych, ich kulturze i jej przemianom. Owe sesje ujawniają stan i potrzeby badań nad tymi zagadnieniami, przez co dają okazję do refleksji zarówno historycznej, jak i czyściej praktycznej; umożliwiają formułowanie i krystalizowanie planów badawczych na przyszłość.

Niezmierznie interesującą sesję tego rodzaju zorganizował Katolicki Uniwersytet Lubelski w dn. 21-23 listopada 1983 r. Sesja poświęcona była bardzo szeroko rozumianym zagadnieniom wpływu działalności organizacji polonijnych (wszelkiego rodzaju, ale zwłaszcza religijnych i kulturalnych) na utrzymywanie się

tożsamości narodowej Polonii. Na sesji zjawili się licznie goście zagraniczni, byli to ludzie zaangażowani w działalność polonijną, którzy dzielili się własnymi doświadczeniami i przemyśleniami. Ci, którzy nie mogli przybyć osobiście, nadesłali teksty wystąpień. Krajowi badacze przedstawili materiały o charakterze bardziej systematycznym. Aczkolwiek głównie omawiane były organizacje polonijne Nowego Świata, a zwłaszcza w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie, znalazły się także — choć mniej liczne — wystąpienia poświęcone Polonii australijskiej oraz zbiorowościom polonijnym w krajach europejskich.

Na sesji przedstawiono trzy wystąpienia o charakterze ogólnym oraz 25 krótszych lub dłuższych komunikatów. Oczywiście, nie sposób omówić tu wszystkich wystąpień, choć wiele na to zasługuje. Ograniczę się do przedstawienia referatów o charakterze ogólnym.

W niezmiernie interesującym referacie J. Bakalarz (Lublin) przedstawił doktrynalno-prawne stanowisko Kościoła wobec funkcjonowania organizacji etnicznych. Nowe prawo kanoniczne (nie zostało jeszcze wprowadzone we wszystkich krajach) wiele uwagi poświęca emigrantom, ich prawu do zrzeszania się w organizacjach etnicznych, prawu do zachowania, rozwoju i obrony dziedzictwa kulturowego. Z tych założeń wynika wiele konkretnych i nowych obowiązków kleru, który włączyć się ma, w duchu uchwał II Soboru Watykańskiego, na zasadzie partnerstwa (a nie danego z góry autorytetu) w działalność świeckich stowarzyszeń o charakterze etnicznym.

P. Taras (Lublin) w rzeczowym wystąpieniu omówił treść pojęć kultura narodowa i etniczna oraz kulturowa i etniczna tożsamość. Było to niezbędne, gdyż wieloznaczność wymienionych terminów mogła utrudnić rozumienie wielofunkcyjności organizacji polonijnych, których wszystkie funkcje w konsekwencji zmieniają, jak się wydaje, do zaspokajania podstawowej potrzeby ich członków, potrzeby identyfikacji z grupą, identyfikacji z jej tradycjami i teraźniejszością kulturową. Prelegent mówił o dziedziczeniu desygnatów kultury, o jej przekazywaniu, zwłaszcza o języku. Scharakteryzował identyfikację jako proces i jako stan.

A. Brożek (Kraków) przedstawił referat pt. „Historyczne uwarunkowania powstania i rozwoju organizacji polonijnych”. W swym niezmiernie interesującym, a miejscami — nie waham się tego stwierdzić — nowatorskim wystąpieniu, A. Brożek zwrócił uwagę na stan świadomości narodowej emigrantów oraz na ich kulturę polityczną. Czynniki te miały decydujące znaczenie dla kształtowania się i charakteru organizacji polonijnych. Powstawały one bądź spontanicznie, bądź w sposób kierowany; cel ich działalności zwrócony był ku samej grupie, bądź — co było częste — ku krajowi rodzinnemu. Zdaniem referenta, organizacje polonijne były w znacznym stopniu rezultatem odtwarzania struktur życia społecznego w kraju macierzystym, ale także dowodem wzrostu świadomości narodowej emigrantów w sytuacji diaspory. Manifestacja tożsamości etnicznej i narodowej — poprzez tworzenie i uczestniczenie w organizacjach — było reakcją na niespełnianie rosnących aspiracji rzecz imigrantów w nowym miejscu osiedlenia.

Przedstawione komunikaty dają się uszeregować ze względu na obszar, którego dotyczyły. Najwięcej powiedziano na sesji o organizacjach polonijnych w Ameryce Północnej (13 wystąpień). L. S. Malinowski przedstawił działalność Zjednoczenia Polsko-Narodowego w Brooklynie, J. Gill omówił działalność Związku Podhalan w USA; o Centrali Polskich Szkół Doksztalcających mówił J. Woźniak. Dowiedzieliśmy się wiele o akcjach podejmowanych przez Centrum Polsko-Słowiańskie, Katolicki Klub Dyskusyjny i Koło Przyjaciół KUL-u w Nowym Jorku (E. Altmajer), o młodzieżowych organizacjach i klubach kulturalno-oświa-

towych w New Jersey (K. Tarla); o Komisji Młodzieżowej Kongresu Polonii Kanadyjskiej (W. Perchał) o polskich organizacjach kulturalnych w Bridgport (F. Lachowicz), o Stowarzyszeniu Kombatantów w Kanadzie (M. Szczeciński), o Radzie Koordynacyjnej Polonii Świata (J. Kaszuba), czy o Konferencji Księży Polskich Wschodniej Kanady (R. Kosiarsz). Do najbardziej interesujących w tej grupie należały wystąpienia W. Wnuka (Parafia św. Trójcy w Windsor i działające w niej organizacje polonijne), J. Dobranowskiego (Związek Polaków w Kanadzie) oraz A. Hałasa (Organizacja Polskiego Kościoła Narodowego w USA). W większości przypadków o działalności wymienionych organizacji mówili jej aktywni członkowie, niekiedy założyciele czy wieloletni prezesi.

O Polonii europejskiej mówiło 10 uczestników konferencji. Kilka wystąpień miało charakter historyczny: T. Musioł omówił działalność kulturalno-oświatową Polonii niemieckiej w latach 1920 - 1939, A. Poniatowska (Warszawa) przedstawiła wystąpienie nt. polskie środowisko berlińskie w koncepcjach II Rzeczypospolitej. O współczesnych problemach Polonii w RFN mówiła — na przykładzie Hamburga — I. Żwak, o Danii traktował referat Z. Tkocza i komunikat W. Zdunka. O Polskiej Macierzy w Anglii mówiła A. Podhorecka, o polskich organizacjach religijnych we Francji R. Dzwonkowski. A. Nadolny przedstawił działalność Związku Polaków w Austrii po II wojnie światowej, a jedynymi wystąpieniami na temat Polonii w krajach socjalistycznych były uwagi W. Osajdy o organizacjach polonijnych na Zaozliu oraz T. Kani o walorach kalendarzy wydawanych na Śląsku Cieszyńskim jako źródła do badań aktywności Polonii w Czechosłowacji.

O Polonii australijskiej i jej działalności mówiła A. Achmatowicz-Otok, a o Towarzystwie Polskim w Berisso (Argentyna) M. Więkowski.

Przedstawione wystąpienia wzbudziły żywy oddźwięk, lecz niestety dyskusja nie mogła się rozwinąć, gdyż organizatorzy przesadzili z ilością wystąpień, których było o wiele za dużo w krótkim czasie.

Jak zawsze w wypadku podobnych imprez naukowych, absorbujących kilkuset uczestników z kraju i zagranicy, należy zadać sobie pytanie na ile ziściły się zamiary organizatorów, czy spotkanie miało konstruktywny charakter, na ile poszerzyło wiedzę. Jeśli, w przypadku sesji lubelskiej, głównym celem miało być poinformowanie uczestników o różnorodności polonijnych organizacji, ich bieżącej działalności, to cel został w pełni osiągnięty. Dowiedzieliśmy się sporo o rosnącej aktywności Polonii amerykańskiej i australijskiej, o niezwykle szerokich planach kulturalno-oświatowych Polonii angielskiej, o trudnościach organizacyjnych we Francji i RFN itd. W wielu przypadkach wypowiedzi przedstawiane na sesji przekraczały wymiar informacji, były próbą uogólnienia, niekiedy konkretnymi propozycjami programowymi. Były głosy wskazujące na konieczność zmian programów działalności. Za najważniejsze uważam opinie mówiące o zmniejszaniu się roli języka polskiego w przekazie polskich narodowych treści kulturowych oraz te, które wskazywały na konieczność oparcia działalności organizacyjnej (tam, gdzie jest to możliwe) na szerszych, ponadetnicznych płaszczyznach, np. uniwersytetach, ogólnokrajowych programach kulturalnych itd. Jednocześnie dominował pogląd, z którym w pełni trudno się zgodzić, że w dalszym ciągu w wielu krajach podstawowym środowiskiem, w którym przekazywane są i powinny być treści służące pogłębieniu tożsamości etnicznej i narodowej Polonii, jest parafia polonijna. W ogóle problem roli parafii w życiu Polonii w przeszłości i współcześnie wydaje się jednym z kluczowych w szeroko rozumianych badaniach polonijnych.

W niejednym wystąpieniu podkreślano znaczenie folkloru, jego kultywacji

w utrzymywaniu etnicznej tożsamości Polonii. Wydaje mi się jednak, że — jak dotąd — zbyt rzadko wychodzono tu poza sformułowania ogólnikowe. W istocie o folklorze polonijnym niewiele wiemy. Folklor przeniesiony przez pierwsze pokolenie emigrantów jest już przeszłością. Twierdzę, że powstał na jego bazie ów mało nam znany folklor polonijny, wielce zróżnicowany w zależności od kraju, w którym się kształtował. Niestety, procesy przekształcania się folkloru polskiego w polonijny uchodzą uwadze badaczy, co uznać należy za niekorzystne zarówno z punktu widzenia teorii naukowej, jak i praktyki kontaktów Polonia — kraj macierzysty.

Sesja lubelska nie wniosła nic nowego do badań nad dziejami organizacji polonijnych. Stała się jednak ważną prezentacją obecnego ich stanu, ukazała zarówno prężność Polonii, jak i jej trudności. Dała wiele materiału do refleksji odbiegających od głównego tematu, refleksji o przyszłości Polonii. Być może, działacze polonijni obecni w Lublinie wyniosą ze spotkania wskazówki i sugestie do dalszej działalności. Byłby to jeszcze jeden powód do uznania sesji za udaną.

Ryszard Kantor

SEMINARIUM NT. CHARAKTER NARODOWY POLAKÓW A RÓŻNICE MIĘDZY ZABOROWE (SZELĄG KOŁO OSTRÓDY, 30 V — 1 VI 1983 R.)

Instytut Historyczny Uniwersytetu Wrocławskiego i Ośrodek Badań im. W. Kętrzyńskiego w Olsztynie zorganizowały niezmiernie interesujące seminarium poświęcone zagadnieniu istnienia i funkcjonowania charakteru narodowego Polaków. Seminarium zgromadziło kilkudziesięciu uczonych, głównie historyków, zajmujących się tymi problemami i dało okazję do szerokiej dyskusji. Przedstawiono 10 referatów, które podobnie jak i towarzysząca im dyskusja dały bez wątpienia świadectwo doniosłości problematyki i jej aktualności. Łącznie w dyskusji wzięło udział 35 uczestników, niektórzy wielokrotnie.

Stefan Kieniewicz w wystąpieniu otwierającym seminarium (*Charakter narodowy Polaków. Mit czy rzeczywistość?*) podzielił się z zebranymi refleksjami i wątpliwościami, jakie nasunąć się mogą historykowi (i nie tylko), gdy stara się uporządkować swoją wiedzę na temat charakteru jakiegokolwiek narodu, a Polaków w szczególności. „Nie znam metody naukowej — powiedział mówca — któraby zdołała udowodnić, że ogół członków jednego narodu wyróżnia się od innych określonymi cechami charakteru ... Mimo to warto zajmować się charakterem narodowym, ponieważ przekonanie o jego istnieniu gra poważną rolę w historii”. Główny walor wystąpienia S. Kieniewicza polegał na uświadomieniu słuchaczom, że jeśli charakter narodowy istnieje, to jest on zmienny w czasie, a owa zmienność w bliżej jeszcze nieokreślony sposób wiąże się z historią narodu. Jeśli badania charakteru narodowego nie mają sprowadzać się do badania stereotypów (w tym także autostereotypów), lecz ich nadrzędnym celem jest uczynienie pojęcia tego kategorią zarówno wyjaśnianą, jak i wyjaśniającą (poprzez historię i samą historię), to należy im dać mocną bazę teoretyczną i źródłową. Jak dotąd, historycy są od tego dalecy.

Stefan Bednarek w interesujący, lecz pozostawiający także spory niedosyt sposób, ukazał słabości rodzącej się dopiero teorii charakteru narodowego (*Meto-*

dologiczne problemy badań nad charakterem narodowym Polaków). Jak to często bywa i tym razem zainteresowanie problemem znacznie wyprzedziło naukową refleksję nad jego naturą. Nie ma zgody na to, czy charakter naukowy jest fenomenem psychicznym, czy kulturowym. Czy charakter narodowy istotnie ma być obiektywny, czy tylko subiektywny. Są to dość zasadnicze pytania; bez odpowiedzi na nie nie sposób zajmować się problemami przez seminarium poruszonymi. Jak się zdaje, część uczestników spotkania prezentowała pogląd, iż charakter narodowy ma być realny i wpływa na dzieje, część, że jest tylko niejako funkcją świadomości narodowej i ci raczej skłonni byli do badania stereotypów. Wystąpienie S. Bednarka uświadomiło słuchaczom, że używane przez wiele dyscyplin pojęcie „charakter narodowy” nie ma waloru heurystycznego.

Choć bez wątpienia uczestnicy seminarium doskonale zdawali sobie sprawę z metodologicznego niedopracowania podstawowego pojęcia; pojęcia wokół którego toczyły się obrady, dalsze wystąpienia nie skoncentrowały się na zagadnieniach metodologicznych, lecz ukazywały próby opisowego określenia (czasem tylko zilustrowania) treści terminu, a także przedstawiały bazę źródłową do tego rodzaju prób.

Jacek Kolbuszewski w wystąpieniu: *Charakter narodowy Polaków w literaturze pięknej* udowodnił, że literatura może być pomocna w badaniach autostereotypu narodu, jak i po prostu charakteru narodowego, lecz z zastrzeżeniem, że będzie zawsze źródłem niepełnym i relatywnym. Literatura artykułuje stereotypy i bywa ich nosicielem. Bywa ich kreatorką i rejestratorką. Nie możemy nigdy stwierdzić w jakiej roli występuje. „Poszukiwanie odpowiedzi na pytanie o kształt narodowego charakteru przez pryzmat literatury pięknej siłą rzeczy — podkreślił J. Kolbuszewski — polegać musi na pewnego rodzaju preparowaniu tej odpowiedzi, z pełną w dodatku świadomością, iż może to być odpowiedź niepełna i nieobiektywna. Weryfikacja prawdziwości wszelkich tego rodzaju sądów dokonywać się więc musi poza obszarem literaturoznawstwa”.

Grono znanych historyków (J. Molenda, J. Bardach, A. Galos, L. Trzeciakowski) pokusiło się o próbę określenia różnic charakteru Polaków zamieszkujących wyraźnie wyodrębnione obszary zaborów. Próbowali odpowiedzieć jakimi cechami różnił się od siebie Polacy zamieszkujący Galicję, Królestwo Polskie, Wielkopolskę i Wielkie Księstwo Łwowskie. A także — niejako pośrednio — ukazywali warsztat historyka, który przemyślenia swoje opiera na konkretnym, przecież jednym z możliwych tylko, zespole źródeł. Wystąpienia były błyskotliwe, pełne znakomitych sformułowań i pasjonujących szczegółów, ale miały — według mojego przekonania — jedną słabość wspólną. W stosunkowo małym stopniu uwzględniona została oczywista prawda, że to sytuacja polityczna, ekonomiczna czy kulturowa modelowała zachowania i działania ludzi w poszczególnych zaborach, powodowała ujawnienie się takich nie innych cech w określonych obiektywnie sytuacjach. To zaborcy tworzyli ramy, w których cechy potencjalne charakteru narodowego mogły się ujawnić. Wystąpienie L. Trzeciakowskiego ukazało obiecające perspektywy, jakie niesie badanie charakteru narodowego poprzez rekonstruowanie systemów wartości poszczególnych warstw społeczeństwa w ściśle określonym momencie dziejowym. System wartości nie jest czymś danym społeczeństwu, jest funkcją jego obiektywnej sytuacji.

J. Zarnowski zajął się w swoim wystąpieniu (*Uwagi o przekształcaniach charakteru narodowego Polaków w procesach integracyjnych II Rzeczypospolitej*) zagadnieniem ujednolicenia się cech narodowych w Odrodzonej Polsce, zanikania materialnych i świadomościowych różnic między poszczególnymi zaborami. Zda-

niem prelegenta, które wywołało polemiki, w okresie międzywojennym nastąpił w Polsce wyraźny wzrost samokrytycyzmu Polaków, ujawniło się dążenie do dorównania innym narodom, zaszło ujednolicenie tradycji historyczno-kulturalnej (dzięki systemowi jednolitego szkolnictwa) oraz upowszechniło się myślenie kategoriami interesu całej Polski.

A. Brożek (*Elementy polskiego charakteru narodowego w warunkach diaspory*) zwrócił uwagę na fakt, iż w zbiorowościach emigrantów polskich za granicą wyraźnie następowały transformacje cech uznanych za należące do polskiego charakteru narodowego. Transformacje te przebiegały w dwu strefach: w sferze etosu pracy i bytu materialnego oraz w sferze systemu wartości ideowych (kultura polityczna). Sądzę, że uwagi te mogą stać się punktem wyjścia do badań nad charakterem narodowym Polaków o tyle, że uświadamiają nam, iż cechy charakteru narodowego są wtedy widoczne i łatwiejsze do uchwycenia, gdy występują w kontekście z cechami odmiennymi, nieraz skrajnie, reprezentowanymi przez inne nacje. Można powiedzieć, że w warunkach diaspory cechy narodowe niejako się obiektywizują.

Na zakończenie T. Szarota — rezygnując w ogóle z pojęcia charakteru narodowego — omówił wpływ wojny i okupacji na autostereotyp Polaka. Żałować należy, że organizatorzy seminarium z góry założyli, iż czasową barierą dla omawianych zagadnień — w przypadku wszystkich referatów — jest rok 1945.

Nie jest rzeczą możliwą omówienie wyczerpujące tematyki referatów, a zwłaszcza licznych i pasjonujących wątków poruszanych w dyskusji. Istnieje nadzieja, iż materiały z seminarium oraz rejestracja — oby pełna! — dyskusji ukaże się niebawem w druku. Na tym miejscu podzielę się kilkoma uwagami i refleksjami, natury zarówno ogólnej jak i szczegółowej.

Sądzę, że seminarium spełniło swoje zadanie. Ujawniło ogrom trudności metodologicznych, które należy rozwiązać, aby z pożytkiem dla nauki badać tzw. charakter narodowy. Ukazało także, że istnieje bardzo szeroki materiał faktograficzny dla tego problemu, na który składają się rejestracje działań ludzkich i ich rezultaty, bowiem w ten właśnie sposób wyrażają się najczęściej owe różniące narody cechy charakteru.

Obawiam się jednak, że historycy — choćby najświetniejsi — patrzą na problem charakteru narodowego dość wąsko, poprzez dostępne im źródła. Jako że źródełotwórcze były w przeszłości warstwy wyższe, są oni skłonni do badania nie tyle charakteru narodowego Polaków, ile raczej charakteru określonych warstw: szlachty, inteligencji, burżuazji. Aby jednak mówić o charakterze narodowym w sensie dynamicznym, należy zagadnienie to wyraźnie powiązać z procesem kształtowania się nowoczesnego narodu polskiego. Proces ten ukazuje jak Polska z państwa, gdzie istniał jeden naród (szlachta), stawała się narodem wielostanowym, mimo iż pozbawionym państwowości. Chłopi np. przez stulecia nie byli częścią narodu; stali się nią w określonym momencie dziejowym, wnosząc nie tylko określony kulturowy bagaż, ale także właściwe sobie cechy, nawyki, system wartości. Dzisiejszy charakter narodowy Polaków — jeśli istnieje, a zadaniem nauki jest danie odpowiedzi na to pytanie — zdaje się być konglomeratem sprzecznych niekiedy cech, co wiązać można z przenikaniem, zapożyczaniem, upowszechnianiem się tych cech w obrębie warstw, klas i stanów, które tworzyły i tworzą naród.

Myślę, że potrzebne są wspólne badania historyków, socjologów, psychologów i etnografów nad fenomenem, jakim jest charakter narodowy. Jeśli istnieje charakter narodowy i jest zmienny, to istnieją także czynniki możliwe do określe-

nia, które owe zmiany powodują. Ujawnienie ich może mieć wielką wartość także pozanaukową. Nie chodzi mi tu o płytkę socjotechniczne recepty, czy potakiwanie władzy, gdy błędy swoje usprawiedliwia np. warcholstwem narodu, lecz o fakt, iż myślenie o narodzie, o jego charakterze, o historii, jest zawsze w równym stopniu skierowane w przeszłość, jak i w przyszłość. Nie jest dziełem przypadku, iż dyskusje o charakterze narodowym Polaków wybuchały zwykle w momentach dla narodu krytycznych. Niosły obok ekspansji także bardzo potrzebny powiew optymizmu, powiew nadziei.

Seminarium w Szelażu nie było miejscem, gdzie rozwiązano choćby jeden problem. Raczej pomnożono problemy. Ogromny walor tego spotkania tkwi w jego inspirującej roli. W moim przekonaniu było to spotkanie o randze niezwyklej, którą być może w pełni uświadomimy sobie dopiero po latach, spotkanie, ważne nie tylko dla historii, ale dla wszystkich dyscyplin humanistycznych.

Ryszard Kantor

20-LECIE SKKT-PTTK IM. WINCENTEGO POLA W POZNANIU I ETNOGRAFICZNO-FOLKLORYSTYCZNE ASPEKTY JEGO DZIAŁALNOŚCI.

„... Patron Koła był nie wizytówką czy częścią nazwy, ale po to, by mobilizować, by iść jego śladami... pewnym wzorcem działalności, a na polu etnografii zachęcał młodzież do zajęcia się i tymi sprawami...”

Jerzy Sobczak

Ta półformalna grupa krajoznawczych wolontariuszy licząca przeciętnie od 23 do 49 członków została założona 17. 10. 1963 r. i jest prowadzona dotąd przez nauczyciela, który przeznaczył na to znaczną część swego wolnego czasu. W przeciągu tych 20 lat 355 zmieniających się członków pozostawiło po sobie niezłe dziedzictwo: 261 wycieczek i 13 obozów wędrownych przemierzając przeszło 4500 km rozmaitych regionów PRL, uczestnicząc w różnych pożytecznych akcjach i imprezach oraz setkach zebrań i zbiorów, organizując dziesiątki wybranych tematycznie uroczystych wieczornic i kilka wystaw, nawiązując szereg ciekawych kontaktów, zdobywając multum odznak i kilka nagród, redagując stałą gazetkę gablotkową, a od 1979 r. unikalne piśmisko krajoznawcze (którego wyszło dotąd 9 numerów), zaś przy tym wszystkim nieprzerwanie dokumentując swą żywotność. Działalność koła odbiła się echem w dziesiątkach publikacji, a nawet audycjach PR (7X) i widowisku TVP, lecz koronnym śladem tej pracy jest edycja „Kroniki Koła”, realizowana rękodzielniczo przez jego kronikarzy, a która może być porównana w pewnym stopniu ze średniowiecznymi dziełami Benedyktynów, jeśli nie co do artyzmu, to na pewno nakładu pracy, tym trudniejszej, iż jest tworem — niecierpliwej zawsze — młodości, wspomaganej jednak doświadczeniem opiekuna Koła. Pracownicy kronikarze tego „jednoczęściowego wydawnictwa ciągłego” zilustrowali i gesto zapisali przeszło 2000 stron w 10 tomach 4° zostawiając po sobie swoisty i oryginalny, choć wycinkowy dokument naszych czasów. Spójrzmy na te, które świadczą o tych aspektach działalności, noszących cechy związane z etnografią i folklorem. Gromadka tych realnych entuzjastów swego kraju i pożytecznego spędzania wolnego czasu dla poznania jego oblicza i przeszłości dopracowała się w tym okresie swoistego i swojskiego zespołu postępowania i działalności rodząc bez-

wiednie własny „quasi-folklor”, powstały dzięki twórczemu indywidualizmowi i osobowemu zarządu, akceptowanemu w sposób nieskrępowany i spontaniczny przez tę mini-społeczność uczniowską. W wielokierunkowych zainteresowaniach znalazło się nie tylko zapoznanie się z dorobkiem patrona Koła, ale i czołowych etnografów Polski historycznej (głównie O. Kolberg) ze szczególnym — co zrozumiałe — uwzględnieniem Wielkopolski i jej przebogatego folkloru. Przed każdą z zaplanowanych imprez oglądano stare wydawnictwa i śpiewniki. Wspólnie uczono się i śpiewano pieśni ludowe rozpatrywanego aktualnie regionu. Wielokrotnie zwiedzano muzea, izby i skanseny regionalne, sprawdzając nabyte uprzednio w luźnych gawędach informacje i odkrywając dla siebie niezbrane ciekawostki, zgodnie z chętnie przytaczanym w pismach Winc. Pola powiedzeniem: „... *et haec meminisse iuvabit*...”^{*} Ponieważ opiekun, jak i niektórzy członkowie Koła nie byli pozbawieni umiejętności muzyczno-plastycznych powstawały swoiste dziełka, własne trawestacje, a nawet piosenki ze słowami, bo czyż natchnienie do utworów — choćby małych — nie udziela się głównie w atmosferze radosnej, nieskrępowanej spontaniczności. Uprawiano i bardziej zaawansowane poszukiwania i tropienie znamion tożsamości poprzez regionalizm (np. mazurski M. Kajki i in.). Chcąc dojść istoty i ducha regionu zapoznawano się selektywnie z twórczością pisarzy i podaniami regionu, a następnie odbywało się jego zwiedzanie z odnajdywaniem charakterystycznych motywów i przedstawicieli (m. in. stary flisak, pieniński, Eug. Bielawski z Wejsun, H. Struła w Morgoninie) z czego wynikały osobne wieczorne tematyczne, a nawet opracowania monograficzne. Wyбіórczym elementem *stricto* etnograficznym było zorganizowanie i przeprowadzenie 16 dn. obozu wędrownego ze stałej bazy w Chodzieży pod kierun. zawod. etnografa młr D. Walińscy absolwentki UW, która wyinstruowała młodzież w terenowych poszukiwaniach etnogr.-folklorystycznych. Owo poznawanie z autopsji niepowtarzalnego piękna swego kraju postawiło tej grupie ugruntowanie tożsamości i niezdarne wspomnienia: odnalezienie własnego kodu, owocujące nadal w samorzutnym z kolei kontynuowaniu poznanego — w młodości — działaniu. Jerzy Sobczak napisał z jakiejś okazji: „... dumny jestem z tych ludzi i to jest dla mnie największą satysfakcją...”, a niżej podpisany nie mniej, iż „ci ludzie” nadali mu swe honorowe członkostwo. Można zaryzykować spostrzeżenie, że w dobie konsumpcji, rozchwiania ideałów i wzorców przedstawiona tutaj migawka działalności Szkolnego Koła Krajozn. Turyst. PTTK im. Pola w Poznaniu może stanowić, jeśli nie model, to sprawdzony praktycznie przykład instynktu samozachowawczego i pożytecznego, a ciekawego *modus vivendi*.

Członek Rady Opiekuńczej „Izby Pamięci
Wincego Pola” w Sobieszewie
Adam Pol

ŻYDZI W TARNOWIE — WYSTAWA MUZEALNA.

O kulturze polskich Żydów wiemy dziś mniej, niż o zmarłych kulturach świata starożytnego czy dalekich kulturach Nowego Świata. Powyższy cytat z książki Przemysława Burcharda¹ posłużył jako motto zorganizowanej przez Muzeum Okręgowe w Tarnowie wystawy poświęconej Żydom. To druga z kolei

^{*} Wyimek z Horacego: „... I to przyjemnie jest wspomnieć...”

¹ Przemysław Burchard, *Krok za rogatką*, Warszawa 1964, podpis pod zdjęciem po s. 144

wystawa w tym muzeum poświęcona prezentacji kultury mniejszości narodowych. Pierwsza dotyczyła Cyganów w Polsce², ta z kolei, ukazując Żydów, została pomyślana jako ekspozycja ilustrująca temat w zasięgu regionalnym. Jako że zarówno miasto, jak też region bogate są w pamiątki żydowskie, natomiast Żydom w Polsce ogólnie poświęcone są ekspozycje w Muzeum Judaistycznym w Krakowie oraz w Żydowskim Instytucie Historycznym w Warszawie, takie potraktowanie tematu wydało się najbardziej interesujące.

Podobnie jak w przypadku tematu cygańskiego, również i temat żydowski rozbudził ogromne zainteresowanie, nie tylko w granicach regionu i nie tylko w granicach Polski. Jest to dowodem szczególnego zainteresowania problematyką mniejszości etnicznych, które wzrosło po 1980 r. wraz z serią publikacji w polskich czasopismach, traktujących temat w innym niż dotąd świetle. Wystawa tarnowska była też potwierdzeniem, jak prawdziwą była refleksja P. Burcharda sprzed blisko dwudziestu lat.

Wystawa czynna była w miesiącach lipiec — wrzesień 1982. Złożyły się na nią gromadzone od szeregu lat systematycznie ekspozycyjnie eksponaty materialne oraz zachowywane w muzeum dość pokaźny zbiór dokumentów miejskich dotyczących spraw żydowskich, a także zbiory osób prywatnych. Uzupełnieniem były nieliczne przedmioty wypożyczone z innych muzeów sąsiednich.

Losy Żydów w Tarnowie były typowe dla skupisk żydowskich w innych miastach prywatnych Rzeczypospolitej. Stąd też interesujące może być bliższe omówienie ich historii w oparciu o ekspozowane na wystawie dokumenty i przedmioty.

Żydzi osiedlili się w Tarnowie prawdopodobnie w XV w., gdyż z tego okresu znany jest pierwszy dokument wymieniający Żyda z Tarnowa (Judeusu Kolepa do Tarnów)³.

W początkach XVI w. skupisko żydowskie nie było jeszcze liczne, skoro podatki płacili wraz z Żydami krakowskimi i kazimierskimi⁴. W końcowych latach tegoż wieku jest już tu jednak spora gmina żydowska, o czym świadczy założenie w tym czasie cmentarza w pobliskiej wsi Pogwizdów (obecnie dzielnica miasta) oraz wybudowanie renesansowej synagogi w pobliżu rynku⁵.

O faktach powyższych informował pośrednio ukazany na wystawie dokument, w którym kolejny właściciel Tarnowa (Tarnów do końca XVIII w. był miastem prywatnym) nadaje Żydom pewne przywileje. Dokument ten wystawiony przez Stanisława Koniecpolskiego w 1676 r. jest powtórzeniem wcześniejszych nadań z lat 1637 i 1581. Odpowiedni fragment tego aktu brzmi: „Przejrzawszy prawa i przywileje Żydów tarnowskich, chcąc aby niezgody między chrześcijanami i żydami tarnowskich, nie wszczynaly się, ale aby Żydzi pacificznie bez turbaciej żadnych zażywać mogli, przeto umyśliliśmy niezgody między chrześcijanami i Żydami mieszczanymi tarnowskimi uspokoić i wiecznie umorzyć. Pilno tedy wejrzawszy w prawa od przodków naszych Żydom nadane, chcemy to mieć koniecznie, żeby Żydzi do urzędu miejskiego pociać ani o żadne sprawy nie byli, ale tylko zamkowemu sądowni podlegali. Żeby wszelkie towary przedawać bezpiecznie mogli. Tudzież i gorzałki palić i one szynkować. Tak też bóżnica jako kierchał mają być w pokoju zachowane, czego urząd miejski przestrzegać ma”⁶. W ciągu tego stulecia,

² Zob. Anna Bartosz, *Cyganie i ich kultura — wystawa*, „Lud” t. 64: 1980, s. 352–355.

³ Jan Lenicki, *Tarnów za czasów Leliwitów [w:] Dzieje miasta Tarnowa*, Tarnów 1911, s. 32–33.

⁴ Maurycy Horn, *Najstarszy rejestr osiedli żydowskich w Polsce z 1507 r.*, „Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego”, z. 3, 1974, s. 13.

⁵ Archiwum Muzeum Okręgowego w Tarnowie (AMOT), MT-AH/D4/52.

⁶ Tamże.

od nadania pierwszego przywileju, sprawy żydowskie szczególnie ostro występują spoza eksponowanych na wystawie dokumentów. Żydzi domagają się swych wcześniejszych nadanych praw, mieszczenie starają się u kolejnych dziedziców wyjednać jak najwięcej ograniczających Żydów aktów. Tak więc jeszcze w 1633 r. książę Władysław Dominik Ostrogski, jakże w innym miejscu sprzyjający Żydom pisał, aby zadowolić mieszczenie: „Żydów aby więcej nie przyjmować i aby byli jak z dawna pod jurysdykcją miejską i podatki wszystkie, tak królewskie jako i miejskie płacili, także żeby w żadne przkupstwa i handle w mieście na przeszkodę innym mieszczeniom nie udawali się”⁷.

W 1635 r. mieszczenie tarnowscy zwracają się do księcia z prośbą, aby zabronił handlu i palenia porzalki powołując się przy tym na generalny statut z 1538 r., który postanawiał: „aby Żydowie mimo pacta jeśli które z miast mają, mieszczeniom kupiectwa nie odejmowali ani się niem bawili”⁸. Proszą dalej mieszczenie, mając nadzieję na cofnięcie danych Żydom przywilejów: „aby w mieście naszym kupiectwem się nie bawili, tylko aby na samej lichwie podług starego zwyczaju zostawali”⁹. Książę Władysław potwierdza mieszczeniom przywileje, ograniczając je Żydom. Tak czyni jeszcze kilkakrotnie w latach następnych. Nie zawsze jednak cierpliwie czytywał supliki jednych i skargi drugich. Na kolejną skargę mieszczeniom w październiku 1645 r. odpowiedział bardzo krótko: „Żydów jakżeście sami dobrowolnie do praw [...] przpuścili, tak do czasu cierpieć ich musicie”¹⁰.

Na wniosek duchowieństwa tarnowskiego w styczniu 1654 r. książę Władysław ogłasza „aby Żydzi żadnych gruntów chrześcijańskich od dnia tego i na potym nie skupywali, ani jem żaden przedawać nie ważył się, niech się więcej nie rozszerzają. Prawa i mandata, jakie jeżeli na szkodę miasta ode mnie ad male narzuta otrzymali, te we wszystkim anihiluję”¹¹.

Przy tak zmieniającej się łasce pańskiej starają się Żydzi, niezależnie od książęcych przywilejów, paktować z mieszczeniami. Obszerną umowę z rajcami tarnowskimi zawarli Żydzi w 1631 r. W umowie tej określone zostały powinności podatkowe Żydów wypływające z racji użytkowania cmentarza we wsi miejskiej Pogwizdów. Jednocześnie zaś rajcy miejscy gwarantowali Żydom zachowanie spokoju cmentarza, który, jak z treści umowy wynika, był bezczeszczony przez chrześcijan. O zabezpieczenie spokoju cmentarza zabiegali Żydzi często, a gwarancje takie składane im były m. in. i przez księcia Koniecpolskiego, który winnym nie uszanowania miejsca kultu groził karą 500 złp. Prawdopodobnie — mało skutecznie.

Do generalnej umowy z miastem dochodzi w maju 1670 r. Umowę tę zatwierdził książę Aleksander Janusz, syn Władysława Dominika. Umowa ta ściśle określa stosunki z cechami i kupiectwem, sposób użytkowania wodociągu miejskiego, podkreśla zakaz przyjmowania obcych Żydów, a przede wszystkim określa powinności podatkowe Żydów, które są nader wysokie. I tak z 13 domów, jakie posiadają Żydzi na terenie miasta, płacić mają blisko 1/3 wszelkich podatków miejskich, a także kontrybucji na wypadek wtargnięcia nieprzyjaciela. Są to już najgorsze lata w historii miasta. Tarnów jest wyniszczony pożarami, najazdami obcych wojsk, zarazą. Choć miasto jest uwolnione od podatków, chyli się w ruinę. W takiej sytuacji Żydzi widzą szansę wykupienia opustoszałych domów czy placów w obrębie miasta. Zwracają się do urzędu miasta o pozwolenie zakupu domost i osiedlenie

⁷ AMOT, MT-AH/D4/32.

⁸ AMOT, MT-AH/D4/242.

⁹ Tamże.

¹⁰ AMOT, MT-AH/D4/244.

¹¹ AMOT, MT-AH/D4/146.

się w obrębie murów. W księgach miejskich zachowały się takie prośby. Oto więc w lutym 1736 r. Józef Zelmanowicz prosi o pozwolenie kupna od chrześcijanina domu przy Bramie Pilzneńskiej, gwarantując płacić podatki, kontrybucje, etc. proporcjonalnie z innymi mieszczanami. Zobowiązuje się również: „budynków górnych nie wystawiać, tylko dolne według dawnego wymierzenia placu i proporcji domów katolickich drewnianych”¹².

Zgoda mieszczan uzależniona była od zgody zwierzchności zamkowej, do której zainteresowany zwrócił się z odpowiednią supliką. Niewątpliwie dobrze opłacony książę zawiadomił urząd radziecki: „miasto to przez ustawiczne ogniowe pożary tudzież przez inne nieszczęśliwości dużo jest spustoszone i do ostatniej już prawie przychodzi ruiny, że w mieście z chrześcijan nie ma kto prawie publicznych płacić podatków, więc zapobiegając tej dalszej ruinie, chcę aby przez większą ludź, wprzód chrześcijan, a in defecto tych, przynajmniej Żydów osiedlić też miasto ad pristimun et florentienem kiedykolwiek przyjść mogło statum”¹³. Kolejno Żydzi zajmują opuszczone domy katolickie, co jednak z dawna zamieszkałym Żydom niezbyt odpowiadało. W tym zrujnowanym mieście obawiali się konkurencji przybyszów, toteż ich sprzeciw niekiedy uciszać musiał sam dziedzic. Incydent nader dramatyczny zdarzył się w 1737 r., kiedy to pobito nowo osiedlającego się Żyda, co barwnie relacjonuje tekst książęcego ostrzeżenia skierowanego do społeczności żydowskiej. „Starsi żydowscy kahału dowiedziawszy się o kontrakcie, z nienawiści temuż Samuelowi Abramowiczowi kupować tegoż domostwa zakazali, a gdy tego odstąpić nie chciał, naprzód znacznie zbiwszy więzić w kunie, a potem kłając na niego ciężką wydali i w bożnicy ją przy świeceniu świec czarnych i trąbieniu w trąbki publikowali”¹⁴. Mimo to w latach osiemdziesiątych tegoż wieku było już w mieście 30 żydowskich domów.

I choć Żydzi zawistnie pilnowali swych interesów prywatnych, to jednak i los miasta nie był im obojętny. Widząc jego opłakany stan sami deklarują pomoc finansową. W roku 1738 zawarta została następująca „Umowa między magistratem Tarnowa a całą synagoga”:

„Przy takich miasta Tarnowa podupadłego dolegliwościach, gdzie wszędzie pustek pełno, (jedni) powymierali ludźie, (drudzy) rzemiosła poprzestali robić, jako też z miasta powychodziwszy pusto place, domy, kamienice pozostawiali. Tudzież na kupcach weale zeszło, żadnych handlowców, kupiectwa i jakiegokolwiek pożywienia ubogie chrześcijaństwo nie ma. Więc sama synagoga tarnowska uważając i zmiarkowawszy dobrze, że tak podupadłe miasto Tarnów nie może wystarczyć do zaspokojenia ciężkiego podatku, oprócz złotych polskich dwuset pozwalają złotych dwadzieścia punktualnie oddawać”¹⁴.

Żydzi czynią to w interesie miasta, ale też swoim osobiście. Oto bowiem podejmują starania o przyjęcie swej młodzieży do cechów, na co nie godzą się mieszczanie. Członkowie cechu rzeźników, na propozycje Żydów, odpowiadają pismem zatytułowanym: „Czemu Żydzi nie mają z nami w rzemiośle przystojnie i gruntownie participować”. A oto wyjątek z tego pisma: „gdyby Żydów w cechu swym mieli, których jako świat stoi nikędy nie było nigdy i nie masz ich w żadnym cechu opisanym do tego czasu. Albowiem czeladź wędrowna nasza wzgardzona by była i zarzuciwszy im to, że z Żydemeś się rzemiosła uczył, za czym mając my taką sromotę musielibyśmy nie uczyć czeladzi i nie posyłać do ludzi”¹⁵. Aby

¹² AMOT, Acta cons. Tarn. AD 1730 p. 222.

¹³ Tamże, p. 223 - 224.

¹⁴ AMOT, MT-AH/D4/252.

¹⁵ AMOT, MT-AH/D4/464.

swe raczej tym mocniej podkreślić, zaznaczają mieszczenie „dłużej chrześcijan niż Żydów w Tarnowie”, kończą zaś życzeniem, „aby ich kiedykolwiek za najmniejszą okazją z miasta jako z Bochni i Pilzna, co daj Panie Boże, wypędzono”¹⁶. Mimo tych zabiegów od lat czterdziestych XVIII wieku zaczynają w Tarnowie powstawać żydowskie cechy rzemieślnicze.

Zajęcie Tarnowa przez Austriaków, pozbawienie dziedzicznych panów praw prywatnych do miasta, powoduje ustanie wzajemnych korespondencji. Życie miasta, a także Żydów, regulowane jest generalnymi ustawami państwowymi. Regulowane bardzo szczegółowo. Rząd austriacki nakazuje Żydom przybranie nazwisk o niemieckim brzmieniu, reguluje stosunki kahału z miastem, a także życie prywatne Żydów, m. in. sprawy zawierania małżeństw, przechodzenia na wiarę katolicką, sprawy meldowania się, szkolnictwa itp.

W dobie autonomicznej, w drugiej połowie XIX w., mieszczenie żydowscy zasiadają w radzie miejskiej i w każdym urzędzie mają swych przedstawicieli proporcjonalnie do chrześcijan. Władze austriackie starają się dbać o spokój i bezpieczeństwo Żydów. Kiedy wybuchają rozruchy antyżydowskie, raporty policyjne pełne są uwag odnośnie delikatnego łagodzenia napięcia, wylapywania agitatorów antyżydowskich, uświadamiania społeczeństwa, zwłaszcza na wsi i na przedmieściach. W latach siedemdziesiątych przez Galicję przetacza się fala uciekinierów z Rosji, gdzie wtedy szczególnie nasiliły się pogromy żydowskie. Część Żydów znalazła schronienie w Tarnowie i okolicy, aczkolwiek policja niechętnie widziała te napływające elementy, mając dość problemów z własną ludnością.

W drugiej połowie XIX w. bogaci Żydzi zakładają szereg fabryk, sklepów, powstaje szpital żydowski. Buduje się też olbrzymią synagogę, której budowa trwa z przerwami kilkadziesiąt lat, a ukończono ją dopiero w 1903 r. Był to jeden z bardziej charakterystycznych elementów architektury miasta do 1940 r. W tym też czasie postawiono stylowy budynek mikwy, który ocalał z pogromu niemieckiego.

Okres dziewiętnastowiecznej historii reprezentowany był na wystawie skromniej niż wieki wcześniejsze. Były to głównie zdjęcia bożnicy (Nowej), oraz jej projektów, od których ostatecznie odstąpiono; łaźni i domów w dzielnicy żydowskiej. Były też dokumenty obrazujące udział Żydów w życiu miasta.

Jedna sala poświęcona była martyrologii tarnowskich i okolicznych Żydów. Kiedy nadszedł wrzesień 1939 r., w Tarnowie zamieszkiwało 25 000 Żydów, co stanowiło ponad połowę mieszkańców miasta. Ich los był z góry przez Niemców przygotowany. Eksterminacja postępowała stopniowo, aż do zupełnej zagłady społecznośc żydowskiej. W październiku roku 1939 nakazano nosić opaski z gwiazdą. Kolejno ograniczano ich najprostsze prawa i swobody — zakazano noszenia futer, podróżowania, chodzenia chodnikami, zablokowano ich konta bankowe, nakazano oznakowanie sklepów żydowskich gwiazdą, zamknięto szkoły żydowskie, wprowadzono obowiązek ciężkiej pracy. Dla szczególnego pognębienia Żydów spalono w początek listopada wszystkie bożnice, domy modlitwy i bibliotekę. Trzy dni płonęła Nowa Synagoga, którą na koniec wysadzono w powietrze. Żydzi mieli w początkach 1940 r. opuścić mieszkania przy głównych ulicach miasta. Ich mienie zostało zrabowane przez Niemców.

Ponieważ nakazano Żydom rolnikom sprowadzenie się do miast wydzielonych dla lepszego ich kontrolowania, w czerwcu 1942 r. w Tarnowie znalazło się ok. 40 000 Żydów. Wówczas odbyła się krwawa likwidacja połowy tej ludności. Przez tydzień od 11 - 28 czerwca mordowano Żydów na tarnowskim kirchole, bito i roz-

¹⁶ Tamże.

strzelivano na Rynku, ulicach i w mieszkaniach. Część ich wywieziono na śmierć do Bełżca. Pozostałych 20 000 zamknięto w utworzonym w dniu 19 czerwca getcie. Terror, ciężka praca, głód, cierpienia towarzyszyły życiu na terenie getta, poza którym groziła natychmiastowa śmierć. Mimo, iż za pomoc Żydom groziła również utrata życia, pomagano im w miarę możliwości. Dostarczano żywność, leki, zapatrywano w fałszywe dokumenty i świadectwa chrztu. Znaczną pomoc w tym zakresie świadczył urząd parafialny przy katedrze tarnowskiej.

Nie było to jednak działanie skuteczne na większą skalę. Kolejne akcje likwidacyjne odbyły się we wrześniu i listopadzie 1942 r. Ponad 9 000 osób wywieziono na śmierć do obozów zagłady. Kolejno likwidowano getta w okolicy Tarnowa i tu spędzano resztki ludności żydowskiej. W lecie 1943 r. było na zmniejszonym obszarze getta blisko 12 000 Żydów. Ich ostateczna zagłada nastąpiła we wrześniu tego roku. Ci, którzy nie zginęli na miejscu podczas przygotowywania transportu, przeżyli niewiele dłużej. Celem ich podróży był Oświęcim lub Płaszów. Getto tarnowskie przestało istnieć¹⁷.

Z tego okrutnego czasu pochodzily eksponowane fotografie przedstawiające Żydów w tarnowskim getcie, obwieszczenie niemieckie grożące Polakom śmiercią w przypadku pomocy Żydom, liczne dokumenty jak: spisy zarekwirowanych Żydom sprzętów, spisy opuszczonych przez nich mieszkań, księgi meldunkowe itp. Ilustracją tego czasu było duże zdjęcie wnętrza spalonej bóżnicy z XVI w., z której do dziś zachowała się mocno zniszczona, murowana bima.

Część wystawy przeznaczono na wyeksponowanie kultowych akcesoriów, które po części zachowały się w zbiorach muzealnych, częściowo zostały wypożyczone od osób prywatnych, a także z obecnie funkcjonującej bóżnicy tarnowskiej. W jednej sali, z zabytkowymi renesansowymi malowidłami, zaaranżowane zostało wnętrze bóżnicy, z bimą, parechetem, świecznikami, pulpitem na księgi i torę wraz z jej przybraniem. W gablotach znalazły się atary, tasy, tefiliny, szofary, zwoje Pisma Świętego itp.

Oddzielnie pokazano domowe akcesoria religijne: lampki i świeczniki hanukowe, kubki kiduszowe, serwetkę pod macę, balsaminki i inne naczynia i przedmioty.

Całość wystawy ilustrowana była obrazami i rysunkami o treści żydowskiej autorstwa tarnowskich malarzy: Alojzego Majchra i Juliana Grabowskiego. Zwiedzającym towarzyszyły odtwarzane z taśmy magnetofonowej pieśni żydowskie.

W efekcie dużego zainteresowania tematem wystawy wszczęto starania utworzenia na terenie woj. tarnowskiego muzeum żydowskiego. Istnieje szansa na utworzenie takiego muzeum w Dąbrowie Tarnowskiej, gdzie aktualnie remontuje się jedyńą na tym terenie synagogę z połowy XIX w., pierwotnie z przeznaczeniem na dom kultury.

Adam Bartosz

ETNOGRAFICZNE WYSTAWY CZASOWE ZORGANIZOWANE W 1982 ROKU MUZEA

Warszawa, Państwowe Muzeum Etnograficzne

„Świąteczne zdobnictwo wnętrza”

¹⁷ Aleksandra Pietrzyk, *Z dziejów zagłady ludności żydowskiej w regionie tarnowskim*, „Zeszyty Tarnowskie”, 2: 1970, s. 14 - 21.

Scenariusz: B. Ogrodowska, oprawa plastyczna: K. Burnatowicz. Ekspozycja: 18. 12. 81 — 30. 04. 82. Ok. 400 eksponatów. Katalog, plakat.

„Polskie stroje ludowe”

Scenariusz: G. Tkaczyk, E. Piskorz. Ekspozycja: Muzeum Okręgowe w Białej Podlaskiej. Ok. 350 eksponatów. Katalog.

„Stroje ludowe Indian Ameryki Łacińskiej”

Scenariusz: T. Walendziak, oprawa plastyczna: A. Bednarek. Ekspozycja: 26. 03 - 40. 05. Muzeum Etnograficzne w Toruniu.

„Kultura Afganistanu”

Scenariusz i oprawa plastyczna: M. Sztrantowicz. Ekspozycja: marzec — czerwiec Muzeum Okręgowe w Radomiu. Ok. 150 eksponatów. Folder. Współorganizator: Muzeum Okręgowe w Radomiu.

„Wielkanocne impresje”

Scenariusz: T. Ambroziewicz, oprawa plastyczna: K. Chojnacki. Ekspozycja: kwiecień — maj. 800 fotogramów.

„Broń wyspiarzy Pacyfiku”

Scenariusz: B. Kohutnicka. Ekspozycja: 16. 04 - 15. 07 w Muzeum Etnograficznym we Wrocławiu. 116 eksponatów. Informator. Współorganizator: Muzeum Etnograficzne we Wrocławiu.

„Malarstwo i rzeźba Tadeusza Żaka”

Scenariusz: B. Erber, A. Kurzątkowska, oprawa plastyczna: R. Gryga. Ekspozycja: 25. 06 — 31. 08. 45 eksponatów. Katalog. Współorganizator: Muzeum Narodowe w Kielcach.

„Nabytki pozaeuropejskie Państwowego Muzeum Etnograficznego w Warszawie z lat 1972 - 1982”

Scenariusz: B. Kohutnicka, oprawa plastyczna: H. Gałązka, R. Gryga. Ekspozycja: 9. 07 — 30. 09. 435 eksponatów. Katalog.

„Malowanki Powieśla Dąbrowskiego”

Scenariusz: Z. Szewczyk, komisarz wystawy: J. Migdał, oprawa plastyczna: K. Burnatowicz. Ekspozycja: 8. 10 — 31. 12. Ok. 170 eksponatów. Katalog. Współorganizator: Muzeum Etnograficzne w Krakowie, Departament Bibliotek, Domów Kultury.

„Twórczość rzeźbiarska Władysława Wójcika”

patrz — Płock, Muzeum Mazowieckie

„Dorobek artystyczny Oddziału Mazowieckiego STL”

Scenariusz: H. Mantorska, oprawa plastyczna: R. Gryga. Ekspozycja: 15. 11 — 30. 11. Ok. 60 eksponatów.

WOJEWÓDZTWO BIELSKOPODLASKIE

MUZE A

Biała Podlaska, Muzeum Okręgowe

„Polskie stroje ludowe”

patrz — Państwowe Muzeum Etnograficzne, Warszawa

„Tkanina podlaska”

Scenariusz: C. Wrębiak. Ekspozycja: 19 - 20. 06 Akademia Wychowania Fizycznego. 18 eksponatów.

WOJEWÓDZTWO BIAŁOSTOCKIE

MUZEA

Białystok, Muzeum Okręgowe

„Ludowe obrzędy białostoczczyzny”

Scenariusz: M. Łobacz, oprawa plastyczna: W. Cieśla. Ekspozycja: 28. 05 — 1. 06. Bielski Dom Kultury. Ok. 60 eksponatów. Współorganizator: Bielski Dom Kultury.

„Sztuka ludowa białostoczczyzny”

Scenariusz: H. Jakubowska, oprawa plastyczna: A. Szymaniuk. Ekspozycja: 15. 07. 81 — 4. 04. 82. Ok. 300 eksponatów. Plakat.

WOJEWÓDZTWO BIELSKIE

MUZEA

Bielsko Biala, Muzeum Okręgowe

„Ludowe tradycje teatru ludowego na Podbeskidziu”

Scenariusz: B. Turno. Ekspozycja: 14. 05 — 14. 06. 60 eksponatów.

„Lalka animowana w zbiorach Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi”

patrz — Łódź, Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne

„Współczesna sztuka ludowa województwa katowickiego, opolskiego, częstochowskiego i bielskiego”

patrz — Bytom, Muzeum Górnośląskie.

„Najnowsze nabytki Muzeum Okręgowego w Bielsku — Białej z lat 1974 - 1982”

Scenariusz: J. Konior, konsultacja: B. Turno. Ekspozycja: 28. 09. 82 — 3. 02. 83. 250 eksponatów. Plakat.

„Rzemiosło ludowe i jego wyroby”

Scenariusz: M. Olek, J. Konior. Ekspozycja: 7. 10 — 20. 11. Z.S.Z. Indukta Bielsko Biala. 70 eksponatów.

„Sztuka ludowa okresu Świąt Bożego Narodzenia”

Scenariusz: J. Konior. Ekspozycja: 18. 12. 82 — 28. 02. 83. Z. S. Z. „Indukta”. 36 eksponatów.

Cieszyn, Muzeum

„Zdobnictwo cieszyńskiego stroju ludowego”

Scenariusz: M. Oczkowski. Ekspozycja: 1. 07. — 30. 08. 202 eksponaty.

Wisła, Muzeum Beskidzkie

„Obrzędowość Bożo-Narodzeniowa i Noworoczna
w twórczości Pawła Dragona”

Ekspozycja: 15. 12. 81 — 28. 02. 82, 28 eksponatów.

Żywiec, Muzeum

„Pokonkursowa wystawa ludowego zdobnictwa bibułkowego
Kwiaty żywieckie 1981”

Scenariusz: M. Meres, oprawa plastyczna: B. Rosiek, J. Gołąb. Ekspozycja:
28. 12. 81 — 23. 02. 82, 180 eksponatów. Współorganizator: Spółdzielnia Pracy
Rękodziela Ludowego i Artystycznego „Milenium” w Krakowie.

„Pokonkursowa wystawa rzeźby ludowej”

Scenariusz i oprawa plastyczna: L. Grajny. Ekspozycja: 2. 03 — 18. 04, 140
eksponatów. Współorganizator: Towarzystwo Miłośników Ziemi Żywieckiej
w Żywcu.

„Pokonkursowa wystawa malarstwa na szkłe”

Scenariusz: L. Grajny, oprawa plastyczna: K. Wilczyński, L. Grajny. Ekspo-
zycja: 20. 07 - 5. 09, 136 eksponatów. Współorganizator: Wojewódzki Dom Kul-
tury w Bielsku Białej.

INSTYTUCJE NIEMUZEALNE

Sucha Beskidzka, Towarzystwo Miłośników Ziemi Suskiej

„Wystawa twórczości ludowej i eksponatów
etnograficznych Ziemi Suskiej”

Scenariusz i oprawa plastyczna: A. Krzeszowski. Ekspozycja: 1. 05, 150 eks-
ponatów

WOJEWÓDZTWO BYDGOSKIE

MUZEA

Chojnice, Muzeum Regionalne

„Pokonkursowa wystawa twórczości ludowej Kaszub”

Scenariusz W. Tryborska, oprawa plastyczna: Ł. Warpińska, konsultacja na-
ukowa: Muzeum Etnograficzne w Toruniu. Ekspozycja: 30. 05 - 24. 08, 100 eks-
ponatów. Plakat.

Tuchola, Muzeum Borów Tucholskich

„Haft kaszubski z terenów Borów Tucholskich”

Scenariusz: M. Rosentreter, oprawa plastyczna: E. Olszewska. Ekspozycja:
15. 06 — 30. 09, 29 eksponatów.

„Rzeźba ludowa ze zbiorów Muzeum Etnograficznego w Toruniu”

Scenariusz: M. Rosentreter, oprawa plastyczna: E. Olszewska. Ekspozycja:
5. 10. - 31. 12, 23 eksponaty.

WOJEWÓDZTWO CHEŁMSKIE

MUZEA

Chełm, Muzeum Okręgowe

„Rzeźba ludowa i tkamina z regionu środkowo-wschodniej Polski”
patrz — Lublin, Muzeum Okręgowe

WOJEWÓDZTWO CIECHANOWSKIE

MUZEA

Pułtusk, Muzeum Regionalne

„Twórczość Kurpiów Białych”

Scenariusz i konsultacja: J. Śniegocki, oprawa plastyczna: M. Rutkiewicz:
Ekspozycja: lipiec. 97 eksponatów. Plakat.

WOJEWÓDZTWO ELBLĄSKIE

MUZEA

Elbląg, Muzeum

„Meble i sprzęt domowy na Żuławach”

Scenariusz: K. Laskowska, oprawa plastyczna: A. Zdanowska-Hosbein. Ekspozycja: 11. 10. 81 — 25. 02. 82. 82 eksponaty. Współorganizator: Dział Etnograficzny Muzeum Narodowego w Gdańsku.

Kwidzyn, Muzeum Zamkowe w Malborku, Oddział w Kwidzynie

„Ceramika Doliny Kathmandu”

Scenariusz: Z. Filarski, oprawa plastyczna: S. Czerny. Ekspozycja: 15. 05 - 31. 12. 226 eksponaty.

„Rzeźba sakralna twórców ludowych Dolnego Powiśla”

Scenariusz: H. Samplowska, oprawa plastyczna: S. Czerny. Ekspozycja: 1. 06 - 15. 12. 75 eksponatów.

WOJEWÓDZTWO GDAŃSKIE

MUZEA

Gdańsk, Muzeum Narodowe, Oddział Etnografii w Oliwie

„Rzeźba ludowa Pomorza”

„Rzeźba ludowa Pomorza”

Scenariusz: T. Przała, oprawa plastyczna: W. Czerniewski. Ekspozycja: 19. 11. 81 — 20. 06. 82. 300 eksponatów. Plakat.

K o ś c i e ż y n a, Kaszubski Park Etnograficzny we Wdzydzach

„Współczesna sztuka ludowa Wdzydz i okolic”

patrz — Gdańsk, Wojewódzki Ośrodek Kultury

INSTYTUCJE NIEMUZEALNE

G d a ń s k, Wojewódzki Ośrodek Kultury

„Rzeźba Władysława Licy z Wdzydz Tucholskich”

Scenariusz: K. Szałaśna, oprawa plastyczna: H. Blaszkowska — Gregor. Ekspozycja: 16. 05 - 28. 07. 55 eksponatów.

„Współczesna sztuka ludowa Kaszub Środkowych”

Scenariusz: K. Szałaśna, oprawa plastyczna: J. Śpiewak. Ekspozycja: 24. 06 - 31. 08. Miejski Dom Kultury Kartuzy. 120 eksponatów. Współorganizator: Miejski Dom Kultury.

„Współczesna sztuka ludowa Wdzydz i okolic”

Scenariusz: K. Szałaśna, oprawa plastyczna: J. Śpiewak. Ekspozycja: 22. 07 - 31. 08. Kaszubski Park Etnograficzny we Wdzydzach. 52 eksponaty. Współorganizator: Kaszubski Park Etnograficzny.

„Rzeźba Izajasza Rzepty”

Scenariusz: K. Szałaśna, oprawa plastyczna: J. Śpiewak. Ekspozycja: 31. 07 - 31. 08. 80 eksponatów.

„Drewniany świat Zygmunta Bukowskiego”

Scenariusz: K. Szałaśna, oprawa plastyczna: A. Fularczyk. Ekspozycja: 16. 10 - 15. 11. 35 eksponatów.

„Betlejem polskie”

patrz — Toruń, Muzeum Etnograficzne

WOJEWÓDZTWO GORZOWSKIE

M U Z E A

G o r z ó w W i e l k o p o l s k i, Muzeum Okręgowe

„Dziecko w sztuce ludowej”

patrz — Toruń, Muzeum Etnograficzne

M i ę d z y r z e c z, Muzeum

„Pokaz pisanek i palm wielkanocnych”

Scenariusz: J. Potarska, oprawa plastyczna: R. Potarski, Z. Bączkowski. Ekspozycja: 3. 04. - 24. 04. 82 eksponaty.

„Staropolski piernik świąteczny”

Scenariusz: J. Potarska, oprawa plastyczna: R. Potarski, Z. Bączkowski. Ekspozycja: 21. 12. 82 - 15. 02. 83. 96 eksponatów.

WOJEWÓDZTWO JELENIOGÓRSKIE

MUZEA

Bolesławiec, Muzeum Ceramiki

„Ceramika Bolesława Romanowskiego”

Scenariusz: T. Wolanin, oprawa plastyczna: S. Wojda. Ekspozycja: 21. 08 - 8. 11. 58 eksponatów. Folder. Współorganizatorzy: Spółdzielnia „Ceramika Artystyczna”. Bolesławicki Ośrodek Kultury.

Województwo kaliskie

MUZEA

Kalisz, Muzeum Okręgowe Ziemi Kaliskiej

„Janosik w sztuce ludowej

Koronka

Wyroby z liści kukurydzy”

Scenariusz: M. Ścisła, A. Jabłońska — Ważny, oprawa plastyczna: P. Rondalski. Ekspozycja: 11. 05 - 15. 06. 300 eksponatów. Plakat. Współorganizator: Biuro Wystaw Artystycznych w Kaliszu.

„Haft ludowy”

patrz — Toruń, Muzeum Etnograficzne

„100-lecie wyprawy Stefana Szolca-Rogozińskiego
do Afryki Zachodniej”

Scenariusz: M. Susła, M. Zacharowska — Gołuchowska, oprawa plastyczna: P. Rondalski, T. Warda. Ekspozycja: 14. 09 - 7. 11. 159 eksponatów. Plakat. Współorganizator: Muzeum Etnograficzne w Krakowie.

„Sztuka ludowa w regionie kaliskim”

Scenariusz: B. Fibingier, oprawa plastyczna: M. Czyżak, konsultacja: M. Ścisła. Ekspozycja: 18. 11 - 22. 12. Wojewódzki Dom Kultury w Kaliszu. 59 eksponatów. Współorganizator: Wojewódzki Dom Kultury w Kaliszu.

„Tradycyjna szopka krakowska”

Scenariusz: A. Jezierska, oprawa plastyczna: W. Ożimina. Ekspozycja: 20. 12. 82 - 16. 02. 83. 17 eksponatów. Katalog. Plakat. Współorganizator: Muzeum Historii Miasta Krakowa.

WOJEWÓDZTWO KATOWICKIE

MUZEA

Bytom, Muzeum Górnośląskie

„Współczesna sztuka ludowa”

Scenariusz: K. Kaczka, M. Lipa-Kuczyńska. Ekspozycja: 12. 01 - 26. 04. Muzeum Górnośląskie w Bytomiu, 18. 06 - 18. 08. Muzeum Okręgowe w Bielsku

Białej. 404 eksponaty. Katalog. Plakat. Współorganizatorzy: Ministerstwo Kultury i Sztuki w Warszawie, Wydział Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach, Spółdzielnia Rękodzieła Ludowego i Artystycznego „Cepelia” w Warszawie.

„Powstania Śląskie w plastyce nieprofesjonalnej”

Scenariusz: K. Kaczka, komisarz: E. Palicy. Ekspozycja: 19. 02 - 25. 04. Muzeum w Rybniku. 52 eksponaty. Katalog. Plakat. Współorganizator Muzeum w Rybniku.

Gliwice, Muzeum

„Sztuka ludowa Śląska Cieszyńskiego”

Scenariusz: G. Przybył, oprawa plastyczna: A. Hałko. Ekspozycja: 27. 07 - 3. 11. 347 eksponatów.

Rybnik, Muzeum

„Powstania Śląskie w plastyce nieprofesjonalnej”

patrz — Bytom, Muzeum Górnośląskie

Zabrze, Muzeum

„Obraz Śląska w malarstwie nieprofesjonalnym”

Scenariusz: J. Pawlas — Kos, oprawa plastyczna: W. Prawdziach. Ekspozycja: 2. 03. - 17. 07. 98 eksponatów. Informator.

„z naszych robotniczych tradycji”

Scenariusz: J. Pawlas — Kos, oprawa plastyczna: J. Kozak. Ekspozycja: 24. 09. 82 - 27. 02. 83. 112 eksponatów. Informator.

INSTYTUCJE NIEMUZEALNE

Katowice, Katowickie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne

„Biały haft śląski”

Scenariusz: Cz. Rzucidło, oprawa plastyczna: J. Przyppkowski, konsultacja: A. Dygacz. Ekspozycja: 17. 05 - 31. 05. 25 eksponatów. Katalog.

WOJEWÓDZTWO KIELECKIE

INSTYTUCJE NIEMUZEALNE

Kielce, Towarzystwo Przyjaciół Górnictwa, Hutnictwa i Przemysłu Staropolskiego

„Wystawa twórców ludowych kielecczyny”

Scenariusz i oprawa plastyczna: K. Sciwiarska. Ekspozycja: 4 - 5. 09. Nowa Słupia (wystawa w plenerze). Ok. 300 eksponatów. Współorganizator: Wojewódzki Dom Kultury Kielce.

WOJEWÓDZTWO KOSZALIŃSKIE

INSTYTUCJE NIEMUZEALNE

Koszalin, Wojewódzki Dom Kultury

„Rękodzieło ludowe i twórczość pamiątkarska”

Scenariusz i oprawa plastyczna: R. Kozłowska. Ekspozycja: 9. 07 - 10. 08.
153 eksponaty. Katalog. Współorganizatorzy: Art Region — Sopot, Koszaliński
Oddział PTL, Muzeum Okręgowe Koszalin.

WOJEWÓDZTWO KRAKOWSKIE

MUZEA

Kraków, Muzeum Etnograficzne

„Diabły w polskiej kulturze ludowej”

Scenariusz: W. Grąbczewski, oprawa plastyczna: A. Mściwujewska-Wajda,
konsultacja: M. Beiersdorf. Ekspozycja: 30. 11. 81 — 10. 03. 82. Ok. 200 ekspozy-
natów. Plakat. Folder; 16. 03 — 3. 05. Muzeum Regionalne w Myślenicach. 78
eksponatów.

„Matka Boska Częstochowska w sztuce ludu polskiego”

Scenariusz: A. Jacher — Tyszkowa, M. Beiersdorf, oprawa plastyczna: A. Mści-
wujewska-Wajda, L. Wajda. Ekspozycja: 8. 10 - 5. 12. Ok. 1200 eksponatów.
Katalog.

Wystawa z Muzeum Zabawek z Norymbergii

„Norymberga w Krakowie”

Scenariusz: L. Bayer, W. Schmidt, oprawa plastyczna: F. Oorter, konsultacja:
W. Schmidt, M. Beiersdorf. Ekspozycja: 20. 12. 82 — 10. 04. 83. 1253 eksponaty.
Katalog, folder, plakat. Współorganizator: Muzeum Zabawek z Norymbergi.

Kraków, Muzeum Historyczne Miasta Krakowa

„Szopki krakowskie 1982”

Scenariusz: T. Petryk, oprawa plastyczna: A. Zalińska. Ekspozycja: 5. 12. 82.
— 30. 01. 83. 87 eksponatów.

Myślenice, Muzeum Regionalne

„Diabły w polskiej kulturze ludowej”

patrz — Kraków, Muzeum Etnograficzne

„Tkanina dekoracyjna w Polsce”

Ekspozycja: 5. 06. - 29. 06. 54 eksponaty.

WOJEWÓDZTWO KROŚNIENSKIE

MUZEA

Jasło, Muzeum Regionalne

„Dawna i współczesna rzeźba w zbiorach Muzeum Regionalnego w Jasle”

Scenariusz: A. Sepini, oprawa plastyczna: K. Maciejczyk. Ekspozycja: 5 - 25. 06. Jasielski Dom Kultury. 60 eksponatów.

Krosno, Muzeum Okręgowe

„Rzeźby ludowe Władysława Chajca
z Kamienicy Górnej”

Scenariusz: A. Kosiek, oprawa plastyczna: K. Ruszel. Ekspozycja: 23. 07 - 12. 09. Współorganizator: Muzeum Okręgowe Rzeszów.

Sanok, Muzeum Budownictwa Ludowego

„Stara miedź”

Scenariusz: R. Grządziela, oprawa plastyczna: A. Szczepkowski, J. Wójtowicz. Ekspozycja: 30. 05 - 30. 10. 428 eksponaty. Katalog.

WOJEWÓDZTWO LUBELSKIE

MUZEA

Lublin, Muzeum Okręgowe

„Ludowe wyroby drewniane”

Scenariusz: E. Kępa, oprawa plastyczna: K. Witkowska. Ekspozycja: 13. 04. - 30. 05. 130 eksponatów. Składanka. Współorganizator: Stowarzyszenie Twórców Ludowych.

„Rzeźba i tkanina
z regionu środkowo-wschodniej Polski”

Scenariusz: E. Kępa, D. Powiłańska — Mazur, oprawa plastyczna: K. Witkowska. Ekspozycja: 5. 08. - 26. 09 w Muzeum Okręgowym w Chełmie. 220 eksponatów. Katalog. Współorganizator: Muzeum Okręgowe w Chełmie.

Łęczna, Muzeum Lubelskiego Zagłębia Węglowego z siedzibą w Łęcznej

„Łęczna ośrodkiem garncarstwa”

Scenariusz: J. Paluch, oprawa plastyczna: H. Kobiółka, konsultacja: J. Gurba. Ekspozycja: 10. 09 - 10. 12. 38 eksponatów. Składanka.

WOJEWÓDZTWO ŁÓDZIŃSKIE

MUZEA

Ciechanów, Muzeum Rolnictwa im Krzysztofa Kluka

„Sierpecka rzeźba ludowa”

Scenariusz: T. Czerwiński, oprawa plastyczna: W. Bogucki. Ekspozycja: 15. 02 - 10. 04. 202 eksponaty. Współorganizator: Muzeum i Park Etnograficzny w Sierpcu.

Łomża, Muzeum Okręgowe

„Współczesne ludowe malarstwo na szkle”

patrz — Toruń, Muzeum Etnograficzne

„Wytwórczość domowa. Kurpiowska Puszcza Zielona”

Scenariusz: A. Błachowski, oprawa plastyczna: S. Kędzielawski. Ekspozycja:
20. 07 - 1. 10. 115 eksponatów.

WOJEWÓDZTWO ŁÓDZKIE

M U Z E A

Ł ó d ź, Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne

„Zbiory Działu Kultur Miejskich
Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego
w Łodzi”

Scenariusz: E. Władykowa, oprawa plastyczna: Cz. Chamezyk. Ekspozycja:
28. 01. - 18. 04. Folder.

„Nowe nabytki
Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego
w Łodzi 1981 (etnografia)”

Ekspozycja: 28. 01 - 18. 04.

„Rzeźba ludowa Polski Środkowej”

Scenariusz: B. Wróblewska. Ekspozycja: 30. 03 - 23. 05 w Muzeum w Brzezinach. Współorganizator: Muzeum w Brzezinach.

„Lalka animowana w zbiorach
Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi”

Scenariusz: B. Mienicka, oprawa plastyczna: A. Łabieniec. Ekspozycja: 22. 05 -
- 13. 06 w Muzeum Okręgowym w Bielsku Białej. 140 eksponatów. Współ-
organizator: Muzeum Okręgowe w Bielsku Białej.

„Hafty chińskie w zbiorach
Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego
w Łodzi”

Scenariusz: W. Nowosz. Ekspozycja: 1. 06 - 09 w Fabryce Transformatorów
i Aparatury Trakcyjnej „Ema-Elta”

„Sztuka Chin”

Scenariusz: W. Nowosz, oprawa plastyczna: J. Zieliński. Ekspozycja: 1. 09 -
- 13. 12 w Państwowym Teatrze Lalek w Łodzi „Arlekin”.

„Sztuka i rękodzieło ludowe Podhala”

Scenariusz: I. Bernasińska, A. Twardowska. Ekspozycja: 14. 10. - 5. 11 w
KMPIK w Zduńskiej-Woli. Folder.

„Kultura zbliża narody”

Scenariusz: W. Nowosz. Ekspozycja: 6. 11 - 30. 11 w Dzielnicowej Bibliotece
Publicznej Łódź Śródmieście.

„Wiejskie zwyczaje i obrzędy zimowe”

Scenariusz: Z. Maik, oprawa plastyczna: J. Zieliński. Ekspozycja: 15. 12 - 18. 02
w Państwowym Teatrze Lalek w Łodzi „Arlekin”.

WOJEWÓDZTWO NOWOSĄDECKIE

MUZEA

Nowy Sącz, Muzeum Okręgowe

„Malarstwo Nikifora”

Scenariusz: T. Jabłońska, oprawa plastyczna: J. Czech. Ekspozycja: 16. 02 - 31. 03 Muzeum Tatrzańskie Zakopane. 57 eksponatów. Współorganizator: Muzeum Tatrzańskie im. T. Chałubińskiego Zakopane; Scenariusz: Z. Tatowska, oprawa plastyczna: J. Dubowicz. Ekspozycja: 17. 08 - 15. 10. Muzeum Okręgowe Piotrków Trybunalski. 141 eksponatów. Plakat. Współorganizator: Muzeum Okręgowe Piotrków Trybunalski.

„Koronki Bobowskie”

Scenariusz: M. Brylak — Załuska, oprawa plastyczna: B. Nagierowa, M. Kroh. Ekspozycja 1. 06 - 30. 06. Ok. 70 eksponatów. Katalog, plakat. 16. 07 - 30. 09 Szczawnica Muzeum Pienińskie, oprawa plastyczna: J. Bieniak.

„Świątki z Paszyna”

Scenariusz: A. Bartosz. Ekspozycja: lipiec-sierpień Muzeum Okręgowe w Tarnowie. Ok. 100 eksponatów. Współorganizator: Muzeum Okręgowe w Tarnowie.

„W kręgu Teofila Ociepki”

Scenariusz: A. Kroh, S. Wisłocki, oprawa plastyczna: A. Kroh. Ekspozycja: 10. 07 - 31. 08. Ok. 40 eksponatów. Katalog. Współorganizatorzy: Krakowski Oddział PTL, Wydział Kultury i sztuki Urzędu Miasta Krakowa.

„Współczesna tkanina ludowa regionu Piotrkowskiego”

Oprawa plastyczna: B. i M. Magierowie, M. Brylak-Załuska. Ekspozycja: 1. 09 - 30. 09. Sądecki Park Etnograficzny. Ok. 40 eksponatów. Współorganizator: Muzeum Okręgowe w Piotrkowie Trybunalskim.

„Po kolędzie”

Scenariusz: M. Kroh, oprawa plastyczna: M. Kroh, B. i M. Magierowie. Ekspozycja: 1. 12. 82 — 31. 01. 83. Ok. 80 eksponatów. Katalog.

Rabka Zdrój, Muzeum im. Wł. Orkana

„Szopki kolędnicze”

Scenariusz: Z. Rak, B. Psarski, oprawa plastyczna: W. Kopytek. Ekspozycja: 20. 01 - 25. 03. Ok. 20 eksponatów.

„Współczesna rzeźba ludowa”

Scenariusz: Z. Rak, B. Psarski, oprawa plastyczna: W. Kopytek. Ekspozycja: 4. 04. - 30. 06. 35 eksponatów.

Szczawnica, Muzeum Pienińskie im. J. Szalaya. Oddział Muzeum Okręgowego w Nowym Sączu

„Koronki Bobowskie”

patrz — Nowy Sącz, Muzeum Okręgowe

„Robótki ręczne Zofii Wierciach”

Oprawa plastyczna: J. Bieniek, B. Węglarz. Ekspozycja: 2. 11 - 30. 11. Ok. 40 eksponatów.

„Haft regionalny Heleny Zachwieji”

Oprawa plastyczna: J. Bieniek, B. Węglarz. Ekspozycja: 1. 12 - 30. 12. Ok. 20 eksponatów.

Zakopane, Muzeum Tatrzańskie im. T. Chałubińskiego

„Malarstwo na szklee Anny Pitoń”

Scenariusz: H. Średniawa, oprawa plastyczna: E. Rodzik. Ekspozycja: 2. 01 - 15. 02. Ok. 60 eksponatów.

„Malarstwo Nikifora”

patrz — Nowy Sącz, Muzeum Okręgowe

„Zdobienie ubioru górali na Podtatrzu”

Scenariusz i oprawa plastyczna: H. i S. Żurowscy. Ekspozycja: 1. 10 - 30. 10; 6. 12. 82 — 27. 02. 83. Ok. 150 eksponatów.

Zubrzyca Górna, Muzeum — Orawski Park Etnograficzny

„U Moniaków i w Dziedzinie”

Scenariusz i oprawa plastyczna: J. Pilich, konsultacja: G. Herzig — Wolska. Ekspozycja: 3. - 30. 04. Miejski Ośrodek Kultury w Nowym Targu. Ok. 80 eksponatów. Katalog. Współorganizator: Miejski Ośrodek Kultury w Nowym Targu.

„Heródek i jego rzeźby”

Scenariusz i oprawa plastyczna: J. Pilich, konsultacja: G. Herzig-Wolska. Ekspozycja: 19. 06 - 30. 12. 65 eksponatów.

INSTYTUCJE NIEMUZEALNE

Maków Podhalański, „Makowianka” Spółdzielnia Pracy Rękodzieła Ludowego i Artystycznego

„Białe hafty regionalne”

Scenariusz i oprawa plastyczna: H. Czerny. Ekspozycja: 8. 06. - 15. 10 dwór w Stryszowie k/Kalwarii Zebrzydowskiej. 103 eksponaty. Folder.

WOJEWÓDZTWO OPOLSKIE

MUZEA

Opole — Bierkowiec, Muzeum Wsi Opolskiej

„Opolskie kroszonki” — wystawa pokonkursowa

Scenariusz i oprawa plastyczna: E. Michna. Ekspozycja: 2. 04. - 1. 05. Ok. 100 eksponatów.

„Opolski strój ludowy”

Scenariusz i oprawa plastyczna: E. Próchnicka. Ekspozycja: 20. 06 - 15. 10. 144 eksponaty; 17. - 31. 12 Muzeum Etnograficzne Wrocław.

Opole, Muzeum Śląska Opolskiego

„Elementy zdobnicze kobiecego stroju ludowego
na Opolszczyźnie”

Scenariusz: E. Wijas-Grocholska, oprawa plastyczna: M. Goc, E. Wijas-Grocholska. Ekspozycja: 10. 06 - 10. 12. Muzeum w Namysłowie. 143 eksponaty.

„Gody i zapusty na Opolszczyźnie”

Scenariusz i oprawa plastyczna: E. Wijas-Grocholska, M. Goc. Ekspozycja: 15. 12. 82 — 31. 03. 83 Muzeum w Namysłowie. 57 eksponatów.

„Opolska ceramika malowana”

Scenariusz i oprawa plastyczna: E. Wijas-Grocholska, M. Goc. Ekspozycja: 15. 12. 82 — maj 83. 121 eksponatów.

WOJEWÓDZTWO OSTROŁĘCKIE

M U Z E A

Ostrołęka, Muzeum Okręgowe

„Kurpiowska plastyka obrzędowa Łyse 82”

Scenariusz: W. Pawlak, M. Olszewska, oprawa plastyczna: A. Olechowski. Ekspozycja: 4. 04. Zbiorcza Szkoła Gminna w Łysych woj. ostrołęckie: 100 eksponatów. Współorganizator: Muzeum Okręgowe w Łomży.

„Tkactwo i ceramika na Kurpiach”

Scenariusz: M. Olszewska, Oprawa plastyczna: A. Olechowski. Ekspozycja: czerwiec-wrzesień. 20 eksponatów.

„Kurpiowska sztuka ludowa”

Scenariusz: J. Kielak, oprawa plastyczna: A. Olechowski. Ekspozycja: lipiec-listopad Muzeum Regionalne w Przasnyszu. 50 eksponatów.

WOJEWÓDZTWO PIŁSKIE

M U Z E A

Piła, Muzeum Okręgowe im Stanisława Staszica

„Sztuka ludowa i amatorska województwa piłskiego”

Scenariusz: J. Niedźwiecki, oprawa plastyczna: M. Kałużna. Ekspozycja: 20. 01 - 15. 04. Muzeum im Wiktora Stachowiaka Trzcianki. 90 eksponatów. Współorganizator: Muzeum im. Wiktora Stachowiaka Trzcianka.

Trzcianka, Muzeum im. Wiktora Stachowiaka

„Sztuka ludowa i amatorska województwa piłskiego”

patrz — Piła, Muzeum Okręgowe im Stanisława Staszica

„Ludowe malarstwo na szkłe”

patrz — Poznań, Muzeum Etnograficzne

„Od kłody do komody”

Scenariusz i oprawa plastyczna: G. Cybulska. Ekspozycja: 11. 07 - 21. 11. 359 eksponatów. Informator.

WOJEWÓDZTWO PIOTROWSKIE

MUZEA

Opoczno, Muzeum Regionalne

„Sztuka ludowa Opocznian”

Scenariusz: J. P. Dekowski. Ekspozycja: 22. 04. 82 — 15. 04. 83. 190 eksponatów.

Piotrków Trybunalski, Muzeum Okręgowe

„Wybrane dziedziny sztuki ludowej
województwa piotrkowskiego —
rzeźba, garncarstwo, kowalstwo”

Scenariusz: Z. Tatkovska, oprawa plastyczna: J. Dubowicz, Z. Tatkovska. Ekspozycja: 16. 06 15. 08. 167 eksponatów. Plakat. Współorganizatorzy: Muzeum w Tomaszowie Mazowieckim, Muzeum Regionalne w Opocznie, Muzeum Regionalne w Radomsku.

„Malarstwo Niklifora”

patrz — Nowy Sącz, Muzeum Okręgowe

„Sieradzka rzeźba ludowa”

Adaptacja: J. Piwońska, opracowanie plastyczne: J. Dubrowicz. Ekspozycja: 27. 11. 82 — 18. 01. 83. 63 eksponaty. Plakat, folder.

„Współczesna tkanina ludowa regionu piotrkowskiego”

patrz — Nowy Sącz, Muzeum Okręgowe

Radomsko, Muzeum Regionalne

„Polska tkanina ludowa”

Oprawa plastyczna: Z. Helfeuer. Ekspozycja: 30. 03. - 5. 05. 54 eksponaty. Współorganizator: Muzeum Etnograficzne w Krakowie.

„Rzeźba ludowa regionu wieluńskiego i sieradzkiego”

Oprawa plastyczna: Z. Helfeuer. Ekspozycja: 20. 04. - 3. 08. 126 eksponatów. Współorganizator: Muzeum Ziemi Wieluńskiej, Muzeum Okręgowe w Sieradzu.

„Malarstwo Katarzyny Gawłowej”

Oprawa plastyczna: Z. Helfeuer. Ekspozycja: 15. 06 - 2. 07. 20 eksponatów.

„Rzeźba ludowa Ziemi Radomszczańskiej”

Folder, plakat. Współorganizator: Muzeum Etnograficzne w Krakowie.

Oprawa plastyczna: Z. Helfeuer. Ekspozycja: 4. 08 - 6. 09. 60 eksponatów.

„Wybrane dziedziny twórczości ludowej
województwa piotrkowskiego”

Oprawa plastyczna: Z. Helfeuer. Ekspozycja: 5. 08 — 30. 09. 100 eksponatów. Współorganizatorzy: Muzeum Okręgowe w Piotrkowie Trybunalskim, Muzeum Regionalne w Opocznie, Muzeum w Tomaszowie Mazowieckim.

„Indianie Andów i dżungli peruwiańskiej”

Scenariusz i oprawa plastyczna: J. Łapott. Ekspozycja: 2. 12. 82 — 10. 02. 83.

114 eksponatów. Folder. Współorganizator: Muzeum Narodowe Oddział w Szczecinie.

Tomaszów Mazowiecki, Muzeum

„Ludowa tkanina rawska i brzezińska”

Scenariusz i oprawa plastyczna: M. Jastrzębska. Ekspozycja: 16. 02 - 31. 03. Ok. 35 eksponatów. Współorganizator: Spółdzielnia Przemysłu Ludowego i Artystycznego „Twórczość Mazowiecka” Tomaszów Mazowiecki.

„Sztuka ludowa województwa piotrkowskiego —
rzeźba i ceramika”

Scenariusz: W. Bogurat, oprawa plastyczna: K. Kaciłk. Ekspozycja: 15. 10 - 11. 11. 111 eksponatów. Współorganizator: Muzeum Okręgowe Piotrków Trybunalski.

WOJEWÓDZTWO PŁOCKIE

MUZEA

Łęczycza, Muzeum

„Rzeźba w drewnie Kazimierza Kowalskiego”

Scenariusz i oprawa plastyczna: K. Kowalski, W. Grabszewski. Ekspozycja: 23. 06. - 26. 09. Ok. 70 eksponatów. Katalog, plakat.

„Poplenerowa wystawa rzeźby Grotniki’ 82”

Scenariusz: A. Dłużewska-Sobczak, oprawa plastyczna: S. Staniszewski. Ekspozycja: 12. 10 - 15. 12. 17 eksponatów. Plakat.

Płock, Muzeum Mazowieckie

„Kultura ludowa regionu gabińskiego-sannickiego”

Scenariusz i oprawa plastyczna: W. Dowłaszewicz. Ekspozycja: 29.04 - 20.05. Muzeum i Park Etnograficzny w Sierpcu. 72 eksponaty. Współorganizator: Muzeum i Park Etnograficzny w Sierpcu.

„Twórczość rzeźbiarska Władysława Wójcika”

patrz — Warszawa, Państwowe Muzeum Etnograficzne

„Zwyczaj i obrzędy okresu zimowego na Mazowszu”

Scenariusz: T. Baraniuk, oprawa plastyczna: Z. Samsik-Zaremba, T. Zaremba. 140 eksponatów. Katalog.

Sierpc, Muzeum i Park Etnograficzny

„Sztuka ludowa regionu gabińskiego-sanickiego”

patrz — Płock, Muzeum Mazowieckie

„Rzeźba ludowa w prywatnych zbiorach kolekcjonerów sierpeckich”

Scenariusz: J. Piotrowski, oprawa plastyczna: K. Picha, konsultacja: T. Czerwiński. Ekspozycja: 25.05 - 17.07 w Sierpeckim Domu Kultury, 107 eksponatów.

„Polska epoki piastowskiej”

Scenariusz: T. Czerwiński, oprawa plastyczna: J. Piotrowski.
Ekspozycja: 7.06 - 30.08. 24 eksponaty.

„Malarstwo na szkle Haliny Bieniek”

Scenariusz i oprawa plastyczna: G. Czerwińska, konsultacja: T. Czerwiński.
Ekspozycja: 28.09 - 5.11 w Sierpeckim Domu Kultury. 70 eksponatów. Katalog.

„Rzeźba ludowa Mazowska”

Scenariusz: T. Czerwiński, oprawa plastyczna: T. Bochen, konsultacja: F. Mi-
dura. Ekspozycja: 23.11 - 23.12 w Bibliotece Miejskiej w Sierpcu. 18 eksponatów.

„Szopki świąteczne”

Scenariusz: T. Czerwiński, oprawa plastyczna i konsultacja: M. Prokopek.
Ekspozycja: 21.12.82 - 20.01.83. 40 eksponatów.

WOJEWÓDZTWO POZNAŃSKIE

M U Z E A

Poznań, Muzeum Etnograficzne, Oddział Muzeum Narodowego w Poznaniu

„Ludowe malarstwo na szkle”

Scenariusz i oprawa plastyczna: M. Bauman. Ekspozycja: 31.04 - 31.06 w Mu-
zeum im. W. Stachowiaka w Trzciance. 76 eksponatów. Folder. Współorganizator:
Muzeum im. W. Stachowiaka w Trzciance

„Rzeźby Pawła Brylińskiego”

Scenariusz: Z. Toroński, M. Bauman, oprawa plastyczna: K. Jasiewicz. Ekspo-
zycja: 31.08 - 3.11 w Wielkopolskim Parku Etnograficznym — Muzeum Pierw-
szych Piastów na Lednicy. 20 eksponatów.

„Plastyka ludowa Poznania i okolic”

Scenariusz: M. Bauman, oprawa plastyczna: D. Strzelecka. Ekspozycja: 25.09 -
- 5.10 w Ośrodku Kultury dla Miasta i Gminy w Mosinie. 43 eksponaty.

Szreniawa, Muzeum Narodowe Rolnictwa

„Prace Stowarzyszenia Plastyków Amatorów z Wrocławia”

Scenariusz: S. Olszewski, oprawa plastyczna: R. Fabiański. Ekspozycja: 20.07 -
- 31.08. 183 eksponaty. Katalog.

„Polskie wiatraki”

Scenariusz: M. Sierszeńska, oprawa plastyczna: R. Fabianowski, konsultacja:
F. Kłaczyński. Ekspozycja: 21.09.82 - 31.01.83. 60 eksponatów.

Września, Muzeum Regionalne im Dzieci Wrześnińskich

„Rzeźby ze Świętego”

Scenariusz: Z. Łąkowski, oprawa plastyczna: B. Musiał.
Ekspozycja: 13.11.82 - 15.05.83. 45 eksponatów.

WOJEWÓDZTWO RADOMSKIE

M U Z E A

Radom, Muzeum Okręgowe

„Życie i twórczość J. Kochanowskiego w rzeźbie i malarstwie ludowym”

Scenariusz: A. Wacławek, oprawa plastyczna: A. Wacławek, R. Pogorzelska-Wojtaszek. Ekspozycja: 24.06 - 16.10 w Punkcie Wystawowym w Zwoleniu. 78 eksponatów. Katalog.

„V Rejonowy Przegląd Plastyki Nieprofesjonalnej”

Scenariusz: J. Mazur, G. Kwapisiewicz, oprawa plastyczna: J. Mazur, R. Pogorzelska-Wojtaszek. Ekspozycja: 20.10 - 15.12 w Punkcie Wystawowym w Zwoleniu. Ok. 70 eksponatów. Współorganizator: Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury w Zwoleniu.

R a d o m, Muzeum Wsi Radomskiej

„Rzeźba ludowa Stanisława Denkiewicza”

Scenariusz: S. Rosiński, A. Wacławek, oprawa plastyczna: A. Włodarz, komisarz: M. Jurecka. Ekspozycja: 3.04 - 30.06. 151 eksponatów. Katalog. Ekspozycja: lipiec w „Starej Kordegardzie” w Warszawie; sierpień w Muzeum Miasta Zgierza w Zgierzu.

„Ceramika ludowa Ziemi Radomskiej”

Scenariusz: M. Jurecka, oprawa plastyczna: A. Włodarz. Ekspozycja: 14.06 - 5.07 w Gminnym Ośrodku Kultury w Przysusze. Ok. 110 eksponatów.

„II-e Ogólnopolskie Biennale Kowalstwa Ludowego”

Scenariusz: S. Rosiński, oprawa plastyczna: A. Włodarz, komisarz: A. Wacławek, M. Jurecka. Ekspozycja: 3.07 - 30.09. Ok. 200 eksponatów. Katalog, plakat. Ekspozycja: październik — listopad w „Starej Kordegardzie” w Warszawie, grudzień 82 — styczeń 83 w Muzeum Miasta Zgierza w Zgierzu.

INSTYTUCJE NIEMUZEALNE

I ł ą a, Wojewódzka Spółdzielnia Pracy Przemysłu Ludowego „Chałupnik”

„Ludowa ceramika w pracowniach młodych garncarzy”

Scenariusz: S. Rosiński, oprawa plastyczna: Z. Piasek. Ekspozycja: 24.11 - 28.12 w Muzeum Etnograficznym w Iłży. 110 eksponatów. Katalog.

S o l e c nad Wisłą, Gminny Ośrodek Kultury

„Rękodzieło naszych kobiet”

Scenariusz: M. Borkowa, oprawa plastyczna: A. Kaszyńska. Ekspozycja: 31.05 - 10.07. 6 eksponatów.

Z w o ł e ń, Ośrodek Kultury

„V Regionalny Przegląd Sztuki Nieprofesjonalnej”

Scenariusz i oprawa plastyczna: J. Mazur, G. Kwapisiewicz. Ekspozycja: 20.10 - 6.11. w Punkcie Wystawowym w Zwoleniu. 120 eksponatów. Plakat.

WOJEWÓDZTWO RZESZOWSKIE

M U Z E A

Ł a ń c u t, Muzeum Zamek

„Sztuka ludowa okolic Łańcuta”

Scenariusz i oprawa plastyczna: J. Majewski, konsultacja: K. Ruszel. Ekspozycja: 27.09.81 - 31.03.83.

Rzeszów, Muzeum Okręgowe

„Malarstwo Antoniny Jakubiczkowej”

Scenariusz: K. Ruszel. Ekspozycja: 23.03 - 26.09 w Muzeum Okręgowym w Krośnie. 59 eksponatów. Współorganizator: Muzeum Okręgowe w Krośnie.

„Malarstwo i rzeźba ludowa XIX wieku”

Scenariusz: K. Ruszel. Ekspozycja: 20.06 - 6.10. 250 eksponatów.

WOJEWÓDZTWO SIERADZKIE

MUZEA

Wieluń, Muzeum Ziemi Wieluńskiej

„Rzeźba ludowa Regionu Sieradzkiego”

Scenariusz i oprawa plastyczna: B. Wiluś. Ekspozycja: 9.08 - 12.09. Ok. 200 eksponatów. Współorganizator: Muzeum Okręgowe w Sieradzu.

WOJEWÓDZTWO SKIERNIEWICKIE

MUZEA

Łowicz, Muzeum Narodowe w Warszawie, Oddział w Łowiczu

„Dywany dwuosnowowe”

patrz — Toruń, Muzeum Etnograficzne

„Adaptacja ludowego haftu łowickiego”

Scenariusz: M. Czyżewska, H. Niedzielska, oprawa plastyczna: Sz. Szkup, konsultacja: H. Świątkowski. Ekspozycja: 30.07 - 8.09. 95 eksponatów. Katalog. Współorganizator: Spółdzielnia „Sztuka Łowicka”.

Zyrardów, Muzeum Okręgowe

„50 lat Amatorskiego Zespołu Regionalnego im. Wł. Reymonta
w Lipcach Reymontowskich”

Scenariusz: B. Dzierżanowska, E. Potyńska, oprawa plastyczna: M. Zakrzewski. Ekspozycja: otwarcie — 19.09. w Izbie Regionalnej w Lipcach Reymontowskich.

WOJEWÓDZTWO ŚLĄSKIE

MUZEA

Bytów, Muzeum Zachodnio-Kaszubskie

„Sztuka ludowa Kaszub”

Scenariusz i oprawa plastyczna: P. Cielecki, J. Kopydłowski. Ekspozycja: 26.06 - 24.11. Ok. 140 eksponatów.

WOJEWÓDZTWO SUWAŃSKIE

MUZEA

Pisz, Muzeum Regionalne

„Sztuka ludowa województwa suwańskiego”

Scenariusz i oprawa plastyczna: M. Kulęgowski. Ekspozycja: styczeń—kwiecień, 84 eksponaty.

INSTYTUCJE NIEMUZEALNE

Giżycko, Miejski Dom Kultury

„I Wystawa Pokonkursowa Plastyki Obrzędowej o tematyce zimowej”

Oprawa plastyczna: B. Chłodzińska-Grażewicz, konsultacja: B. Chłodzińska-Grażewicz, Z. Jaroszek. Ekspozycja: 5.02 - 12.02. 230 eksponatów. Współorganizator: Wojewódzki Dom Kultury w Suwałkach.

Sejny, Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury

„Prezentacje'82 — Przegląd prac twórców ludowych i artystów amatorów”

Scenariusz i oprawa plastyczna: M. Kampowicz. Ekspozycja: 26.11 - 29.11. 91 eksponatów.

WOJEWÓDZTWO SZCZECIŃSKIE

MUZEA

Szczecin, Muzeum Narodowe

„Kultura Indian Andów i dżungli peruwiańskiej”

Scenariusz: J. Łopot, oprawa plastyczna: D. Boehlke. Ekspozycja: 7.11.81 - 18.04.82 w Muzeum Okręgowym Ziemi Kaliskiej w Kaliszu; 29.06 - 14.09 w Muzeum Okręgowym w Sieradzu; 17.09 - 17.11 w Muzeum Ziemi Wieluńskiej w Wieluniu; 20.11.82 - 3.03.83 w Muzeum Regionalnym w Radomsku. 221 eksponatów. Folder.

INSTYTUCJE NIEMUZEALNE

Szczecin, Wojewódzki Dom Kultury

„Wojewódzka Wystawa Plastycznej Twórczości Ludowej i Amatorskiej”

Scenariusz: H. Orska, oprawa plastyczna: S. Wojda, konsultacja: Dział Etnografii Muzeum Narodowego w Szczecinie. Ekspozycja: 1.12.82 - 9.01.83. 300 eksponatów.

WOJEWÓDZTWO TARNOBRZESKIE

INSTYTUCJE NIEMUZEALNE

Tarnobrzeg, Wojewódzki Dom Kultury

„Ogrody z mojej wyobraźni — malarstwo Eleonory Bery”

Scenariusz: J. Myjak. Ekspozycja: 20.01 - 20.02. 20 eksponatów.

„Dawna szopka krakowska”

Scenariusz: J. Myjak, oprawa plastyczna: H. Pilecka, T. Staszewski. Ekspozycja: 1 - 12.03. 16 eksponatów. Współorganizatorzy: Muzeum Okręgowe w Sanomierzu, Muzeum Historyczne w Krakowie.

„Błogosławieni szczerością — malarstwo Jana Kazneckiego”

Scenariusz: J. Myjak. Ekspozycja: 1 - 30.03. 25 eksponatów. Współorganizator: Wojewódzki Dom Kultury w Rzeszowie.

„Błogosławieni szczerością — zbiorowa wystawa malarzy tzw. naiwnych”

Scenariusz: J. Myjak. Ekspozycja: 16 - 30. 03 w Zakładowym Domu Kultury w Gorzycach; 10 - 30.05 w Staszowskim Domu Kultury w Staszowie. 15 eksponatów. Współorganizatorzy: Zakładowy Dom Kultury w Gorzycach, Staszowski Dom Kultury w Staszowie.

„Błogosławieni szczerością — malarstwo Teofila Stelmacha”

Scenariusz: J. Myjak. Ekspozycja: 9.04 - 20.05 w Domu Kultury w Janowie Lubelskim. 20 eksponatów. Współorganizator: Dom Kultury w Janowie Lubelskim.

„Sztuka ludowa i folklor województwa tarnobrzeskiego”

Scenariusz: J. Myjak. Ekspozycja: 1.05 - 30.05 w Gminnym Ośrodku Kultury w Zdziłowicach. 30 fotografii. Współorganizator: Gminny Ośrodek Kultury w Zdziłowicach.

„Aktualny stan kultury ludowej
w województwie tarnobrzeskim”

Scenariusz: J. Myjak, oprawa plastyczna: M. Bobrowska, M. Pilecka, J. Gawel. Ekspozycja: 2 - 15.05. 60 eksponatów.

„Nasze sukcesy na Ogólnopolskim Festiwalu kapel i śpiewaków ludowych
w Kazimierzu”

Scenariusz: J. Myjak, oprawa plastyczna: M. Kačka. Ekspozycja: 10 - 30.05 w Janowskim Domu Kultury w Janowie Lubelskim. 50 eksponatów. Współorganizator: Janowski Dom Kultury w Janowie lubelskim.

„Wianki sobótkowe”

Scenariusz: J. Myjak, oprawa plastyczna: T. Staszewski, konsultacja: K. Ruszel. Ekspozycja: 20 - 24.06. 15 eksponatów.

„Ceramika figuralna Karola Tomeczyka”

Scenariusz i oprawa plastyczna: J. Myjak. Ekspozycja: 1 - 15.07. 30 eksponatów.

„Gusła lasowiackie”

z widowiska folklorystycznego fotoreportaż Mariana Łabisza

Scenariusz: J. Myjak, oprawa plastyczna: H. Pilecka. Ekspozycja: 1 - 30.09. 30 fotografii.

„Szlakami kultury ludowej — Janowskie”
fotoreportaż

Scenariusz: J. Myjak. Ekspozycja: 1 - 30.10. 40 fotografii autorstwa: M. Łabisza, A. Dyla, M. Obarzanka.

WOJEWÓDZTWO TARNOWSKIE

MUZEA

Tarnów, Muzeum Okręgowe

„Malarstwo na szkłe Jolanty Pęksowej”

Scenariusz: A. Bartosz. Ekspozycja: 30.01 - 19.04. 266 eksponatów. Katalog, plakat.

„Świątki z Paszyna”

patrz — Nowy Sącz, Muzeum Okręgowe

WOJEWÓDZTWO TORUŃSKIE

MUZEA

Brodnica, Muzeum Regionalne

„Polski haft ludowy”

patrz — Toruń, Muzeum Etnograficzne

„Podhalańskie malarstwo na szkłe”

patrz — Toruń, Muzeum Etnograficzne

Grudziądz, Muzeum

„Polski haft ludowy”

patrz — Toruń, Muzeum Etnograficzne

Toruń, Muzeum Etnograficzne

„Wisła w sztuce ludowej”

Scenariusz: A. Blachowski, oprawa plastyczna: J. Waśko. Ekspozycja: 13.03 - 205 Muzeum Ziemi Kujawskiej i Dobrzyńskiej we Włocławku. 83 eksponaty.

Współorganizator: Muzeum Ziemi Kujawskiej i Dobrzyńskiej we Włocławku.

Scenariusz: A. Blachowski, oprawa plastyczna: H. Maszkiewicz. Ekspozycja:

21.07 - 23.09 Muzeum Etnograficznym w Zielonej Górze z siedzibą w Ochli. 88 eksponatów. Współorganizator: Muzeum Etnograficzne w Zielonej Górze z siedzibą w Ochli.

Scenariusz i oprawa plastyczna: A. Blachowski. Ekspozycja: 15.10 - 4.11 Towarzystwo Sztuk Pięknych — Stara Kordegarda — w Warszawie.

„Twórczość Stanisława Korpy”

Scenariusz: A. Blachowski, oprawa plastyczna: A. Bednarek. Ekspozycja: 18.03 - 30.05. 93 eksponaty. Informator.

„Dziecko w sztuce ludowej. Twórczość dla dziecka”

Scenariusz: A. Blachowski, oprawa plastyczna:

Ekspozycja: 20.03 - 4.05 Muzeum Okręgowe w Gorzowie Wielkopolskim 112 eksponatów.

„Stroje i ozdoby Indian Ameryki Łacińskiej”

patrz — Warszawa, Państwowe Muzeum Etnograficzne

„Współczesne ludowe malarstwo na szkłe”

Scenariusz i oprawa plastyczna: A. Błachowski. Ekspozycja: 2.04 - 10.05 Muzeum Okręgowe w Łomży. 43 eksponaty. Współorganizator: Muzeum Okręgowe w Łomży.

„Dywany dwuosnowowe”

Scenariusz i oprawa plastyczna: K. Turska-Skowronek. Ekspozycja: 5.04 - 26.07 Muzeum w Łowiczu. 34 eksponaty. Współorganizator: Muzeum w Łowiczu.

Scenariusz: K. Turska-Skowronek, oprawa plastyczna: Z. Fiszer. Ekspozycja: 12 - 28.10 Muzeum Okręgowe w Sieradzu. 33 eksponaty. Współorganizator: Muzeum Okręgowe w Sieradzu.

„Haft ludowy”

Scenariusz i oprawa plastyczna: K. Turska-Skowronek. Ekspozycja: 14.04 - 14.06 Muzeum Okręgowe w Przemyślu. 69 eksponatów. Ekspozycja: 24.07 - 15.09 Muzeum Okręgowe w Kaliszu. 70 eksponatów. Współorganizator: Muzeum Okręgowe w Kaliszu. Ekspozycja: 24.11.82 - 15.01.83 Muzeum w Grudziądzu. 82 eksponaty. Współorganizator: Muzeum w Grudziądzu.

„Kultura materialna Pałuk”

Scenariusz i oprawa plastyczna: I. Wronkowska. Ekspozycja: 15.04 - 15.09 Muzeum w Biskupiu. 108 eksponatów.

„Malarstwo ludowe na szkłe”

Scenariusz i oprawa plastyczna: A. Błachowski. Ekspozycja: 15.04 - 15.09 Muzeum Regionalne w Brodnicy. 47 eksponatów.

„M. Curie-Skłodowska w rzeźbie ludowej”

Scenariusz i oprawa plastyczna: T. Nemere. Ekspozycja: 1 - 30.06 Szkoła Podstawowa nr 8 w Toruniu. 9 eksponatów.

„Wycinanka ludowa w Polsce”

Scenariusz i oprawa plastyczna: L. Tyczyńska. Ekspozycja: 2.06 - 10.07 Muzeum Okręgowe w Zamościu. 91 eksponatów. Ekspozycja: 11.06 - 2.07 Zakładowy Dom Kultury „Prząśniczka” w Toruniu. 28 eksponatów. Scenariusz: A. Błachowski, oprawa plastyczna: T. Nemere. Ekspozycja: 18.11 - 9.12 Klub „Pegaz” w Toruniu. 36 eksponatów. Scenariusz: L. Tyczyńska, oprawa plastyczna: F. Kukliński. Ekspozycja: 6.12.82 - 6.01.83 Muzeum Ziemi Kociewskiej w Starogardzie Gdańskim. 78 eksponatów. Współorganizator: Muzeum Ziemi Kociewskiej w Starogardzie Gdańskim.

„Malowany fajans włocławski wczoraj i dziś”

Scenariusz: J. Dąbrowska, J. Łukasiewicz, oprawa plastyczna: J. Nowierski. Ekspozycja: 11.06 - 10.1. 566 eksponatów. Współorganizator: Muzeum Okręgowe we Włocławku. Plakat.

„Współczesna rzeźba ludowa Pomorza”

Scenariusz i oprawa plastyczna: B. Dudarewicz. Ekspozycja: 23.09 - 4.11 Muzeum Ziemi Kociewskiej w Starogardzie Gdańskim. 57 eksponatów. Współorganizator: Muzeum Ziemi Kociewskiej w Starogardzie Gdańskim.

„Rzeźba ludowa Borów Tucholskich i Kaszub”

Scenariusz: A. Błachowski. Ekspozycja: 5.10.82 - 31.01.83. Muzeum w Tucholi. 64 eksponaty. Współorganizator: Muzeum w Tucholi.

„Białoruski haft ludowy”

Scenariusz i oprawa plastyczna: K. Turska-Skowronek. Ekspozycja: 15.10 - 15.11. 40 eksponatów.

„Betleem ludowe”

Scenariusz: A. Błachowski, oprawa plastyczna: K. Szalasna, A. Fularczyk. Ekspozycja: 10.12.82 - 7.01.83 Wojewódzki Ośrodek Kultury w Gdańsku. 30 eksponatów. Współorganizator: Wojewódzki Ośrodek Kultury w Gdańsku.

„Twórczość ludowa województwa toruńskiego”

Scenariusz i oprawa plastyczna: L. Tyczyńska. Ekspozycja: 13.11 - 5.12. 96 eksponatów.

„Tradycyjne wędkarstwo w Polsce”

Scenariusz: W. Olszewski, oprawa plastyczna: J. Pietrzyk. Ekspozycja: 11.12.82 - 15.03.83. 250 eksponatów. Plakat.

WOJEWÓDZTWO WŁOCŁAWSKIE

MUZEA

Włocławek, Muzeum Ziemi Kujawskiej i Dobrzyńskiej

„Wisła w sztuce ludowej”

patrz — Toruń, Muzeum Etnograficzne

„Sztuka ludowa Kujaw i Ziemi Dobrzyńskiej”

Scenariusz: I. Święch, oprawa plastyczna: J. Nowierski. Ekspozycja: 15.07 - 20.09. Ok. 250 eksponatów. Katalog.

WOJEWÓDZTWO WROCŁAWSKIE

MUZEA

„Regionalne lalki świata”

patrz — Etnograficzne Wystawy Czasowe zorganizowane w 1981 r. Lud 1983, t. 67

„6 tysięcy lat ceramiki na Śląsku”

patrz — Etnograficzne Wystawy Czasowe zorganizowane w 1981 r. Lud 1983, t. 67

„XVI Wojewódzki Przegląd Plastyki Amatorskiej”

patrz — Etnograficzne Wystawy Czasowe zorganizowane w 1981 r. Lud 1983, t. 67

„XVII Wojewódzki Przegląd Plastyki Amatorskiej”

Scenariusz: S. Szmidt, oprawa plastyczna: T. Wroński. Ekspozycja: 18.09 - 17.10. 180 eksponatów. Współorganizator: Wojewódzki Dom Kultury we Wrocławiu.

„Broń Wyspiarzy Pacyfiku”

patrz — Warszawa, Państwowe Muzeum Etnograficzne

„Opolskie stroje ludowe”

patrz — Opole — Bierkowice, Muzeum Wsi Opolskiej

WOJEWÓDZTWO ZAMOJSKIE

MUZEA

Biłgoraj, Muzeum Rzemiosł Ludowych

„Malarstwo ludowe zamojszczyzny”

Ekspozycja: 1.03 - 15.04.

„Zdobnictwo obrzędowe”

Ekspozycja: 3.05 - 26.09.

WOJEWÓDZTWO ZIELONOGÓRSKIE

MUZEA

Zielona Góra, Muzeum Etnograficzne z siedzibą w Ochli

„Rękodzieło ludowe i artystyczne
województwa zielonogórskiego”

Scenariusz: B. Łakoma, oprawa plastyczna: S. Para. Ekspozycja: 15.05 - 15.07.
Ok. 250 eksponatów.

„Wisła w sztuce ludowej”

patrz — Toruń, Muzeum Etnograficzne

„Ludowe obrzędy i zwyczaje doroczne w zielonogórskim”

Scenariusz: S. Bydałek, oprawa plastyczna: H. Maszkiewicz. Ekspozycja: 15.10
82 - 23.05.83. 285 eksponatów. Katalog.

WYSTAWY ZAGRANICZNE ZORGANIZOWANE W 1982 ROKU

CZECHOSŁOWACJA

Bratysława

„Mikołaj Kopernik w polskiej rzeźbie ludowej”

Scenariusz i oprawa plastyczna: L. Tyczyńska. Ekspozycja: 1 - 14.04 Ośrodek
Informacji i Kultury Polskiej w Bratysławie. 74 eksponaty. Współorganizator:
Ośrodek Informacji i Kultury Polskiej w Bratysławie.

„Polska wycinanka ludowa”

Scenariusz i oprawa plastyczna: L. Tyczyńska. Ekspozycja: 1 - 14.04 Ośrodek
informacji i Kultury Polskiej w Bratysławie. 95 eksponatów. Współorganiza-
tor: Ośrodek Informacji i Kultury Polskiej w Bratysławie.

Žilina

„Mikołaj Kopernik w polskiej rzeźbie ludowej”

Scenariusz i oprawa plastyczna: L. Tyczyńska. Ekspozycja: 10.04 - 4.05 Dom

Związków Zawodowych. 74 eksponaty. Współorganizator: Ośrodek Informacji i Kultury Polskiej w Bratysławie.

„Polska wycinanka ludowa”

Scenariusz i oprawa plastyczna: L. Tyczyńska. Ekspozycja: 10.04 - 405 Dom Związków Zawodowych. 95 eksponatów. Współorganizator: Ośrodek Informacji i Kultury Polskiej w Bratysławie.

FINLANDIA

Oulu

„Dzieciom poprzez lalkę”

Scenariusz: M. Pinińska. Ekspozycja: 7 - 27.07 Biblioteka Miejska w Oulu. Współorganizator: Biblioteka Miejska w Oulu.

Vassa

„Dzieciom poprzez lalkę”

Scenariusz: M. Pinińska. Ekspozycja: 31.05 - 27.06 Muzeum w Vassa. Folder. Współorganizator: Muzeum w Vassa.

NIEMIECKA REPUBLIKA DEMOKRATYCZNA

Berlin

„Malarstwo naiwne
twórców województwa katowickiego”

Scenariusz: K. Kaczko. Ekspozycja: 21.07 - 9.08 Ośrodek Informacji i Kultury Polskiej w Berlinie. 49 eksponatów. Katalog, informator. Współorganizator: Ośrodek Informacji i Kultury Polskiej w Berlinie.

Iwonna Grzelakowska

KONFERENCJE, ZJAZDY I INNE SPOTKANIA UWZGLĘDNIAJĄCE
PROBLEMATYKĘ ETNOGRAFICZNĄ W 1981 ROKU

Międzynarodowa sesja naukowa pt. „Kultura i sztuka ludów radzieckich republik Azji Środkowej” (Warszawa, 23 - -6 kwietnia). Organizatorzy: Muzeum Azji i Pacyfiku w Warszawie, Zarząd Muzeów i Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury i Sztuki. Referaty: Z. Jasiewicz, *Sztuka stosowana Uzbekistanu a procesy przemian społeczno-kulturowych w II poł. XIX i w XX w.*; N. Syczowa, *Sztuka dekoracyjna Azji Środkowej i Kazachstanu*; J. Pstrusińska, *Sztuka byłych*

afgańskich Kirgizów — przyczynek do historii sztuki współczesnej narodu kirgiskiego; Z. Ananicz, *Komunikat nt zbiorów Muzeum Azji i Pacyfiku z kręgu muzułmańskiego Azji Środkowej*; T. Majda, *Wątki literackie w malarstwie miniaturowym Azji Środkowej*; Z. Nowak, *Odrodzenie Bibi-Chanym (stan obecny i możliwości rekonstrukcji słynnego meczetu Tamerlana w Samarkandzie)*; F. Wokroj, *Właściwości populacji nomadów nad Amurem przed półwieczem (z badań prof. S. Poniatowskiego)*; M. Bero, *Wkład Leona Barszczewskiego do poznania kultury ludów Azji Środkowej — prezentacja zdjęć i przeźrocz*; Z. Nowak, *Tradycje Omi-rbeka wśród Karakatkaków*; E. Rosochacka, *Kolekcja rodziny Kulczyckich jako źródło do badań nad kobiętnictwem orientalnym*. Sesji towarzyszyło otwarcie wystawy w „Zachęcie” pt. *Sztuka ludów Azji Środkowej i Kazachstanu* zorganizowanej przez Min. Kultury ZSRR, Min. Kultury i Sztuki PRL, Muzeum Sztuki Narodów Wschodu w Moskwie, Muzeum Azji i Pacyfiku w Warszawie i CBWA. Uczestnicy sesji wzięli udział w wycieczce do Krakowa gdzie oglądali orientalia w Państwowych Zbiorach Sztuki i wzięli udział w spotkaniu z prof. Jerzy Szablowskim oraz do Zakopanego gdzie oglądano kolekcję dywanów ze zbiorów rodziny Kulczyckich znajdującą się w Muzeum Tatrzańskim.

II Ogólnopolskie Seminarium Etnologiczne poświęcone fitoterapii ludowej (18 VII). Organizatorzy: Polskie Towarzystwo Ludoznawcze Oddział w Rzeszowie, Katedra Etnografii Uniwersytetu Wrocławskiego wraz z Kołem Naukowym Etnografów. Referaty: H. Burchard, *Możliwości archeologii w zakresie badań nad ziołolecznictwem w pradziejach*; J. Dąbrowska, *Ziołolecznictwo w świetle „Flora Silesiaca” H. G. Mattuski*; R. Sachs, *Ziołolecznictwo śląskie w świetle „Stirprium et Fossilium Silesiae (1600 r.) K. Schurenfelda*; W. Cisowski, A. Paluch, *Surowce kumarynowe stosowane w ziołolecznictwie ludowym na terenie Polski*; T. Marszewski, *Problem identyfikacji i pochodzenie malabathrum*; A. Kowalska-Lewicka, *Znajomość ziół leczniczych i ich użytkowanie wśród ludności wielkiego miasta w 1981 r. na przykładzie Krakowa*; E. Szychowska-Boebel, *Elementy magiczne fitoterapii ludowej na przykładzie Kujaw i południowych Kaszub*; W. Terlecka, *Wykorzystanie ziół w medycynie ludowej w Lubelskim*.

Sesja popularnonaukowa pt. „Folklor Górnego Śląska” (Opole 12 IX). Organizatorzy: Oddział PTL w Opolu. Opolskie Towarzystwo Kulturalno-Oświatowe, Muzeum Wsi Opolskiej. Referaty: D. Simonides, *Zadania i drogi rozwoju folkloru na Górnym Śląsku*; H. Wesolowska, *Obrzędowość doroczna na Górnym Śląsku*; T. Smolińska, *Przemiany w sztuce gawędziarskiej (na przykładzie folkloru śląskiego)*; J. Hajduk-Nijakowska, *Świadomość historyczna w tradycyjnym folklorze śląskim*; B. Żurkowski, *Wartości estetyczne folkloru*.

Jugosłowiańsko-polskie sympozjum pt. „Rodzina polska i jugosłowiańska w świetle badań etnologicznych” (Poznań, 21 - 23 IX). Organizatorzy: Katedra Etnografii UAM w Poznaniu. Referaty: Z. Jasiewicz, *Polskie etnologiczne badania nad rodziną po roku 1945*; P. Vlahović, *Organizacja rodziny i życia rodzinnego we współczesnej Serbii*; D. Drljaca, *Starszeństwo (seniorat) małżonki w rodzinie wiejskiej migrantów sezonowych w ostatnich stu latach*; Z. Staszczak, *Obrzędowość rodzinna jako wyraz przemian obyczajowości wiejskiej*; Z. Divač, *Transformacja obrzędowości rodzinnej w warunkach współczesnych*; M. Malešević, *Obrzędy (rytuały) rodzinne związane z menstruacją, weselem i pierwszym porodem*; B. Walendowska, *Przeobrażenia religijności rodzin w środowisku wiejskim*; B. Li-

nette, *Kultura muzyczna rodzin wiejskich w Polsce*; A. Brencz, *Rodzina wiejska a środowisko mieszkalne*; J. Burszta, *Wieloaspektowość etnograficznych badań nad rodziną*; N. Pavković, *Teoretyczno-metodologiczne podejście do badań nad jugosłowiańską zadrugą z XIX i pierwszej połowy XX wieku*; I. Kovacević, *Podejście metodologiczne w nowych badaniach nad zadrugą*; M. Radovanović, *Problem etnologicznych badań rodziny w świetle współczesnych migracji ludności*; J. Bednarski, *Z badań nad przekazem kulturowym w rodzinie*; D. Bratić, *Znaczenie struktury wieku w rodzinie w badaniach kultury duchowej*; M. Buchowski, *Systemy wartości w rodzinie. Próba określenia problematyki i założeń teoretycznych*.

Sesja muzeologiczna pt. „50 lat w służbie nauki i kultury 1931-1981” (Łódź, 1 X). Organizatorzy: Państwowe Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi. Referaty: B. Rymaszewski, *Nauka jako instrument pracy muzeów polskich*; K. Makulski, *Teoretyczna koncepcja współczesnego muzeum etnograficznego*; A. Kanwiszer, *Muzealne pracownie konserwatorskie, ich cele i zadania*; M. Pinińska, *Lalka widowiskowa w muzeum*; T. Łaszczyńska, *Zabytek muzealny w różnych aspektach działalności wychowawczej*.

Seminarium krajoznawcze pn. „Śladami Wincentego Pola w Wielkopolsce” (29 XI). Organizatorzy: Komisja Krajoznawcza ZWPTTK, Komitet Osiedłowy Gdańsk — Sobieszewo, Oddział PTTK Stoczni Gdańskiej, Rada Opiekuńcza Izby Pamięci W. Pola.

Sesja pt. „Świat nadzmysłowy w polskiej kulturze ludowej” (Kraków, 30 XI). Organizatorzy: Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, Muzeum Etnograficzne w Krakowie. Referaty: U. Lehr, *Zmora, strzyga i wampir w wierzeniach ludowych Beskidów*; A. Szyfer, *Demony domowe i inne w Polsce Północnej*; B. Baranowski, *„Morowa dziewczyna” i roznosiciele zarazy w wierzeniach ludowych na ziemiach Polski Środkowej*; A. Kowalska — Lewicka, *Wyobrażenia śmierci w wierzeniach ludowych*; J. Kamocki, *Życie pozagrobowe w wierzeniach mieszkańców rejonu Świętokrzyskiego*. Sesji towarzyszyło otwarcie wystawy w Muzeum Etnograficznym w Krakowie pt. „Diabły w polskiej kulturze ludowej. Zagadnienia demonologiczne w kulturze ludowej”.

Zebrań Komisji Etnograficznej Oddziału PAN w Krakowie:

27 I. D. Tylkowa, *Farmakologia ludowa mieszkańców wsł karpaccich w Polsce*; A. Kowalska — Lewicka, *Czosnek w kuchni, medycynie i magii*.

24 II. J. Klimaszewska, *Metoda geograficzna i jej zastosowanie w etnografii*.

31 III. Cz. Robotycki, *Folklor czasu strajku*.

28 IV. M. Kornecki, *Problem syntezy budownictwa ludowego w świetle aktualnego stanu badań i stanu zachowania*; J. Czajkowski, *Najnowsze publikacje z zakresu budownictwa ludowego w Polsce*. Omówienie książek prof. I. Tłoczek i doc. M. Pokropka.

26 V. L. Dziegiel, *Współczesna polityka rozwoju rolniczego Libii i jej implikacje kulturowe*.

14 X. A. Fenton, *Scotland's changing countryside*.

7 XII. R. Reinuss, *Postać łemkowskiego znachora — baczy*.

SPRAWOZDANIE
ZARZĄDU GŁÓWNEGO POLSKIEGO TOWARZYSTWA LUDOZNAWCZEGO
ZA OKRES OD IX/1982 DO VIII/1983

1. Sprawy organizacyjne

Na 58 Walnym Zgromadzeniu Delegatów PTL, obradującym w dniach 10-12 września 1982 r. w Kaliszu, wybrano nowy skład Zarządu Głównego w osobach: dr Anna Kowalska-Lewicka — prezes, dr Stanisław Chmielowski, dr Marek Gawecki — wiceprezesi, mgr Antoni Kuczyński — sekretarz generalny, dr Ewa Fryś-Pietraszkowa — z-ca sekretarza generalnego, mgr Grzegorz Skalski — skarbnik, dr Janusz Bohdanowicz — z-ca skarbnika; członkowie ZG: prof. dr Józef Burszta, mgr Zofia Jeż-Jarecka, dr Janina Nijakowska, mgr Kalina Antonowicz, mgr Eugeniusz Jaworski, dr Janusz Kamocki, mgr Maria Gołubkow, mgr Marzena Ścisła, mgr Irena Lechowa, mgr Krystyna Kaczko, mgr Aleksandra Tyszkowa, doc. dr hab. Jadwiga Kucharska; z-cy członków ZG: mgr Jan Pałka, dr Krzysztof Makulski, mgr Maria Parnowska. Główna Komisja Rewizyjna: doc. dr hab. Edward Pietraszek — przewodniczący, mgr Józef Lech — sekretarz, doc. dr hab. Andrzej Mikołajczyk — członek, mgr Magdalena Kopacz, mgr Stefan Lew — z-cy członków Sąd Koleżeński: prof. dr Anna Kutrzeba-Pojnarowa — przewodniczący, prof. dr Dorota Simonides, prof. dr Maria Prüfferowa — członkowie, dr Longin Malicki, doc. dr hab. Maria Gładyszowa — z-cy członków.

W okresie sprawozdawczym odbyło się siedem posiedzeń Prezydium ZG PTL, w których uczestniczyła większość członków Prezydium. W okresie tym odbyły się również dwa posiedzenia Zarządu Głównego. Na siedem Prezydiów ZG PTL dwa odbyły się poza terenem siedziby Zarządu Głównego. Od stycznia 1983 roku ze względu na półroczny pobyt skarbnika ZG PTL mgr G. Skalskiego na stypendium zagranicznym, w czynnościach urzędowych w ramach Zarządu zastępował go dr Janusz Bohdanowicz, statutowy zastępca skarbnika.

W styczniu 1983 r. odbyło się w Łodzi wyjazdowe Prezydium ZG PTL, podczas którego zapoznano się szczegółowo z pracą Ośrodka Informacji i Dokumentacji Etnograficznej i wspólnie przedyskutowano plan pracy tej jednostki na rok 1983. Ostatnie w okresie sprawozdawczym posiedzenie Prezydium ZG PTL odbyło się 7 września 1983 r. w Łańcucie, na którym omawiano przede wszystkim sprawy związane z bieżącym Walnym Zgromadzeniem Delegatów. Tym sprawom poświęcone było też ostatnie w okresie sprawozdawczym posiedzenie Zarządu Głównego PTL 8 września 1983 r., na którym Zarząd zapoznał się dokładnie z pracą Prezydium, akceptował ją i zalecił do szczegółowego przedstawienia Walnemu Zgromadzeniu Delegatów.

Ponadto członkowie Prezydium ZG PTL wizytowali dwukrotnie redakcję „Ludu” i „Dzieł Wszystkich Oskara Kolberga” oraz Ośrodek Dokumentacji i Informacji Etnograficznej w Łodzi, redakcję „Literatury Ludowej” oraz 4 Oddziały terenowe PTL. Wizytacje te miały na celu bliższe zapoznanie się ze specyfiką pracy tych agend Towarzystwa, poznanie ich kłopotów i bieżących problemów. Na Prezydiach ZG obradujących siedmiokrotnie omawiano bieżące sprawy Towarzystwa i jego agend, do których m.in. należały: sprawy wydawnicze, dystrybucja wydawnictw, sprawy osobowe, polityka finansowa Towarzystwa, działalność biblioteki i ODiE, wizytacje Oddziałów, organizacja Walnego Zgromadzenia Delegatów, sprawy lokalowe biura i sekretariatu ZG PTL oraz Biblioteki i Archiwum Naukowego,

działalność naukowo-popularyzacyjna, wreszcie kwestia nowych członków honorowych Towarzystwa. Ponadto ustalono, że poszczególni członkowie Zarządu obejmą opiekę nad agendami Towarzystwa. I tak pracami Oddziałów opiekuje się dr Ewa-Pietraszkowa, wydawnictwami mgr Antoni Kuczyński, biblioteką dr Marek Gawęcki, ODiE mgr Grzegorz Skalski, opiekę nad archiwum naukowym powierzono mgr B. Jankowskiej, a dr P. Dekowski sprawuje opiekę nad Kołami Miłośników Folkloru, w Opocznie, Łodzi i Kaliszu.

Sprawy, które były przedmiotem posiedzeń zarówno ZG, jak i Prezydium, wynikały częściowo z toku realizacji wniosków Walnego Zgromadzenia Delegatów z roku 1982 oraz były wyznaczane koniecznością porządkowania bieżących trudności, a także stanowiły realizację statutowych zadań Towarzystwa. Przybliżając niektóre z tych spraw mających ważne znaczenie dla pracy Towarzystwa i jego agend należy podkreślić, że zarówno Prezydium jak i Zarząd Główny uznały za taką kwestię bazę lokalową Zarządu Głównego Towarzystwa i jego wrocławskich agend. W tym przedmiocie istnieją bowiem znaczne zaniedbania. Starano się zatem zlikwidować je zabiegając u miejscowych władz administracyjnych miasta i województwa wrocławskiego, a także w Oddziale PAN we Wrocławiu oraz w Uniwersytecie Wrocławskim o to, aby w remontowanym obecnie budynku przewidzianym dla Katedry Archeologii i Katedry Etnografii Uniwersytetu Wrocławskiego przewidzieć również pewną powierzchnię dla potrzeb Towarzystwa, zwłaszcza jego Biblioteki, Archiwum Naukowego oraz redakcji poszczególnych serii wydawniczych.

W okresie sprawozdawczym dokonano również regulacji placowych wobec osób zatrudnionych w poszczególnych agendach Towarzystwa, tj. w biurze, ODiE oraz dwukrotnie w Redakcji DWOK. Uposażenia pracowników zatrudnionych w Towarzystwie i opierają się na tabelach plac obowiązujących aktualnie te placówki.

Polskie Towarzystwo Ludoznawcze należy do grupy towarzystw działających pod opieką merytoryczną Polskiej Akademii Nauk. Jego cele to: prace badawcze, publikowanie etnograficznych prac naukowych oraz rozpowszechnianie wiedzy o rzystwie nie odbiegają od wynagrodzeń jakie stosowane są przez inne placówki kulturalne ludowej i konieczności jej ochrony. PTL liczy obecnie 1128 członków, skupionych w 22 Oddziałach: Gdańsk, Kalisz, Katowice, Koszalin, Kraków, Leszno, Limanowa, Lublin, Łańcut, Łódź, Mszana Dolna, Opole, Poznań, Przemyśl, Rzeszów, Sanok, Szczecin, Toruń, Warszawa, Wrocław, Zakopane, i Zielona Góra.

Towarzystwo działa w oparciu o statut, którego pierwsza powojenna wersja została opracowana w 1947 r. Po szeregu drobnych zmian, dostosowujących go do aktualnej sytuacji, obowiązuje ostatnio statut wydany w 1970 roku. Natomiast nowa wersja statutu znajduje się w przygotowaniu i po ostatecznej konsultacji z Biurem Organizacyjno-prawnym PAN zostanie przedłożona Walnemu Zgromadzeniu do zatwierdzenia.

2. Oddziały terenowe

Oddziały terenowe Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego skupiają członków zamieszkałych w danej miejscowości i okolicy. Różna jest ich liczebność, różne także — w zależności od zainteresowań członków — metody pracy. Jedne prowadzą działalność naukową inicjując i organizując badania terenowe, publikują rezultaty własnych badań, urządzają lokalne lub ogólnopolskie sympozja problemowe. Inne Oddziały specjalizują się w popularyzacji wiedzy o kulturze ludowej, orga-

nizując odczyty i pogadanki, zajmują się ochroną zabytków sztuki i budownictwa ludowego, prowadzą poradnictwo z zakresu folkloru, zbierają eksponaty dla muzeów czy izb pamiątek. Wiele Oddziałów współpracuje ściśle na tym polu z innymi miejscowymi instytucjami kulturalnymi i społecznymi.

Szczególne sprawozdania z działalności Oddziałów przedstawione zostały Walnemu Zgromadzeniu przez ich przedstawicieli. W opinii Prezydium i ZG PTL tylko część Oddziałów prowadzi prawidłową działalność. Niektóre Oddziały nie przestrzegają terminów realizacji ogólnie kierowanych pism ZG, ale mają także duże zaległości z tytułu niepłacenia składek członkowskich, nie nadsyłają sprawozdań, planów i nie utrzymują bieżącego kontaktu z ZG PTL. W tym względzie wymienić należy Oddziały: koszański, limanowski, przemyski, sanocki, szczeciński. Do najlepiej pracujących Oddziałów należą: Katowice, Kraków, Łańcut, Łódź, Opole, Poznań. Utrapieniem wręcz w działalności niektórych Oddziałów jest sprawa bieżącego opłacania składek członkowskich. W przedmiocie tym największe zaległości posiadają Oddziały: Limanowa, Lublin, Przemyśl, Sanok, Szczecin, Warszawa.

3. Sekcje problemowe i Koła Zainteresowań

Sekcje te tworzą członkowie PTL, których łączą wspólne zainteresowania naukowe, bądź też doraźna potrzeba opracowania jakiegoś konkretnego zagadnienia, przy czym Sekcje powstają poza strukturą Oddziałów, natomiast Koła Zainteresowań — przy poszczególnych Oddziałach. Nie mają one stałego charakteru, zawiązują się wówczas, kiedy jest na nie zapotrzebowanie społeczne, a przestają istnieć, kiedy zainteresowanie i zapał uczestników osłabnie.

Wśród kół najaktywniej w ostatnich latach działają Koła Zainteresowań Kulturą Ormian przy Oddziale Warszawskim i Krakowskim oraz Koło Miłośników Folkloru Łodzi przy Oddziale Łódzkim.

Szczególne uwagę należy się Sekcji Korespondentów Terenowych, powstałej w 1976 r. Należą do niej miłośnicy rodzimej kultury (nie tylko członkowie PTL), działacze społeczni i kulturalni, ludzie różnych zawodów (wielu rolników), różnego wieku i wykształcenia, których łączy wspólna idea utrwalania dla potomności wszelkich przejawów tradycyjnej kultury ludowej. Obecnie Sekcja ta zrzesza około 170 korespondentów z 42 województw, a ich praca oparta jest wyłącznie na działaniu społecznym. Sekcją Korespondentów Terenowych opiekuje się obecnie Ośrodek Dokumentacji i Informacji Etnograficznej PTL w Łodzi, ul. Jaracza 78.

4. Sprawy wydawnicze

Przewijająca się przez obrady poprzednich Walnych Zgromadzeń Towarzystwa sprawa kryzysu wydawniczego podjęta została przez aktualny Zarząd Główny i w wyniku przeprowadzonego rozpoznania postanowiono działalność tę reaktywować podejmując szereg przedsięwzięć organizacyjnych, zarówno wewnętrznych jak i zewnętrznych. Z poprzedniego raportu o stanie wydawnictw PTL przedłożonego na Walnym Zgromadzeniu w Opolu oraz kontynuacji tego problemu przewijającego się przez obrady ostatniego WZD w Kaliszu wynikało w sposób jednoznaczny, że katastrofalna wręcz sytuacja w zakresie polityki wydawniczej Towarzystwa wymaga jednoznacznego jej rozwiązania. W tym kierunku szły też poszczególne punkty

Uchwały 58 Walnego Zgromadzenia Delegatów, obradującego w 1982 roku w Kaliszu, zobowiązujące nowy Zarząd Główny do podjęcia radykalnych działań w tym względzie. Stąd też sprawom tym poświęcone zostały dwa Prezydium ZG PTL, na których przeanalizowano dokładnie zaistniałą sytuację. Okazało się, że na 9 serii wydawniczych, którymi dysponuje ZG PTL, tylko cztery komitety redakcyjne tych serii, a więc „Ludu”, „Dzieł Wszystkich Oskara Kolberga”, „Literatury Ludowej” i „Łódzkich Studiów Etnograficznych” pracują efektywnie, w wyniku czego poszczególne tomy tych serii ukazują się w miarę systematycznie. Opanowana została sytuacja kryzysowa w wydawaniu „Literatury Ludowej”.

Równie optymistycznie kształtuje się sytuacja w redakcji „Łódzkich Studiów Etnograficznych”. W okresie sprawozdawczym ukazał się 22 tom tych „Studiów” za rok 1982, natomiast w produkcji znajdują się tomy 23 i 24, o różnym stopniu zaawansowania prac wydawniczych. Na szczególne podkreślenie zasługuje tutaj operatywność zespołu redakcyjnego „Łódzkich Studiów Etnograficznych” w zakresie zabezpieczenia sobie środków finansowych na wydanie poszczególnych tomów, tam gdzie jednak powstaną określone trudności w zakresie pełnego pokrycia kosztów druku, ZG PTL starał się będzie łagodzić je poprzez dotacje własne, używając na ten cel środki wygospodarowane przede wszystkim poprzez sprzedaż wydawnictw Towarzystwa i dalszą ich systematyczną oraz planową akwizycję.

Postępujący ciągle stan zaawansowania prac redakcyjno-edytorskich występuje również w redakcji *Dzieł Wszystkich Oskara Kolberga*, kierowanej przez prof. dr Józefa Bursztę. W okresie sprawozdawczym nie ukazał się jednak żaden tom DWOK, w druku natomiast znajdują się tom 59, cz. I zatytułowany *Materiały do etnografii Słowian Południowych i Zachodnich*, cz. 1 — Łużyce oraz tom 67, cz. I zatytułowany *Pieśni i melodie ludowe w opracowaniu fortepianowym* i jest to taka sama sytuacja wydawnicza, jaka przedstawiona była na 58 Walnym Zgromadzeniu w Kaliszu.

W ramach wznowień DWOK dobiegają końca prace poligraficzne nad całością 7-tomowego wznowienia *Wielkiego Księstwa Poznańskiego*, a nakład 1500 kompletów posiada pełne obłożenie zamówieniami. W Pracowni Kolbergowskiej trwają prace redakcyjne na tomem 37-38 DWOK, nad tomem 47 *Chełmskie-Przemyskie*, tomem 59 cz. II *Materiały do etnografii Słowian Południowych i Zachodnich*, tomem 67 cz. II *Pieśni i melodie ludowe w opracowaniu fortepianowym*, tomem 68 pt. *Utwory wokalne i wokально-instrumentalne* oraz tomem 69 *Utwory instrumentalne Oskara Kolberga*.

W wyniku szczegółowej analizy sytuacji wydawniczej w ramach poszczególnych serii okazało się, że tytuły serii: „Prace Etnologiczne”, „Prace i Materiały Etnograficzne”, „Atlas Polskich Strojów Ludowych”, „Archiwum Etnograficzne” i „Biblioteka Popularnonaukowa” posiadały zaległości wydawnicze od 9 do 5 lat. Teki redakcyjne były puste, brak było rzeczowego zainteresowania się ich pracą przez poprzednie kolegia redakcyjne. W wyniku takiej sytuacji zdecydowano się na zmianę tych komitetów redakcyjnych powołując nowych redaktorów naczelnych poszczególnych tytułów. Aktualnie redaktorem naczelnym „Prac Etnologicznych” jest prof. dr hab. Zbigniew Jasiewicz, „Prac i Materiałów Etnograficznych” — doc. dr hab. Edward Pietraszek, „Biblioteki Popularnonaukowej” — doc. dr hab. Leszek Dzięgiel, natomiast „Archiwum Etnograficznego” — dr Janusz Karnocki. W okresie sprawozdawczym zaistniała również zmiana na stanowisku redaktora naczelnego „Łódzkich Studiów Etnograficznych” i funkcję tę pełni doc. dr hab. Jadwiga Kucharska. Pozostałe redakcje kierowane są przez byłych redaktorów, tj. redakcja „Ludu” i „Dzieł Wszystkich Oskara Kolberga” przez prof. dr Józefa Bursztę, re-

dakcja „Literatury Ludowej” przez prof. dr hab. Czesława Hernasa, a redakcja „Atlasu Polskich Strojów Ludowych” przez doc. dr hab. Barbarę Bazielić. Taka obsada poszczególnych redakcji przedłożona została przez Prezydium Zarządu Głównemu PTL w dniu 20 listopada ub. roku i uzyskała jego akceptację, przy czym postanowiono, że w skład poszczególnych komitetów redakcyjnych wejdą z ramienia ZG PTL dwie osoby, tj. prezes — dr Anna Kowalska-Lewicka i sekretarz generalny — mgr Antoni Kuczyński, by na bieżąco uczestniczyć w polityce wydawniczej i razem z komitetami redakcyjnymi planować ją i doskonalić.

Całościowo polityka wydawnicza PTL, jej rozwój bieżący i perspektywy omawiana była na specjalnej naradzie redaktorów poszczególnych serii, która odbyła się 4 marca 1983 roku. Wówczas też zatwierdzono plan wydawniczy na rok 1983 i przyjęto pewne ustalenia na lata następne. Aktualnie w produkcji znajduje się X tom „Prac Etnologicznych”, zatytułowany *Wieś środkowego i północnego Afganistanu*, autorstwa Marka Gawęckiego. Planuje się, że tom ten ukaże się w roku bieżącym. W przygotowaniu redakcyjnym doc. dr L. Dziegiela znajduje się XI tom „Prac Etnologicznych” planowany do wydania w roku 1984, zawierający materiały z sesji naukowej, towarzyszącej 58 Walnemu Zgromadzeniu Delegatów w Kaliszu, uzupełniony o artykuły prezentujące współczesne badania i obserwacje etnograficzne prowadzone przez Polaków w różnych rejonach świata. Na tom ten ZG PTL posiada dotację w sumie 200 tys. zł, przekazaną przez Urząd Miasta Kalisza.

Ponadto w ramach „Biblioteki Popularnonaukowej” ukaże się w roku 1984 praca doc. dr hab. Jacka Kolbuszewskiego, zatytułowana *Wiersze z cmentarza. Analiza współczesnej epigrafiki nagrobnej*, w nakładzie 10 tys. egz. Oprócz tego w ramach tej biblioteki planuje się wydać w latach następnych następujące prace: *Wieś w krajobrazie* — Janusza Bogdanowskiego, *Budownictwo i sztuka Górnej Orawy* — Mariana Korneckiego, *Encyklopedia wiedzy o kulturze kulinarnej ludu polskiego* Jana Dekowskiego, *Polskie zabawki ludowe na tle europejskim* — Jana Bujaka i Bogdany Plichowskiej.

Do „Biblioteki Popularnonaukowej” planowana jest na rok 1985 praca red. Małgorzaty Golickiej-Jabłońskiej, poświęcona sylwetkom polskich etnografów, będąca zbiorem esejów opartych o wywiady z wybitnymi, współczesnymi etnografami.

Dopełniając informacji o działalności wydawniczej w okresie sprawozdawczym oraz ustaleń na lata następne podać jeszcze należy, że w roku 1983 wydano *Katalog wydawnictwo PTL* oraz *Informator o działalności Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego*, który zapewne przyczyni się do żywszego zainteresowania naszych członków pracami naukowymi i organizacyjnymi Towarzystwa.

Aktualny stan zaawansowania prac redakcyjnych oraz autorskich pozwala stwierdzić, że wstawione do planu wydawniczego na rok 1985 prace pt. *Strój podhalański* w ramach serii „Atlasu Polskich Strojów Ludowych” i *Warmińska wieś Brąswald w woj. olsztyńskim* w ramach „Archiwum Etnograficznego” ukażą się w planowanym terminie.

5. Dystrybucja wydawnictw

Podając ocenę dotychczasową praktykę w zakresie dystrybucji wydawnictw własnych Prezydium ZG PTL uznało, że prowadzona była ona w latach ubiegłych nie zawsze planowo i charakteryzowała się dużymi lukami w zakresie nasycenia potencjalnych odbiorców informacjami o możliwościach zakupu książek wydawa-

nych przez PTL. Wobec takiej sytuacji w przedmiocie tym opracowano szereg przedsięwzięć organizacyjnych o charakterze akwizycyjnym zobowiązując przy tym Biuro ZG PTL we Wrocławiu do prowadzenia tej działalności w sposób systematyczny i operatywny. Informacje akwizycyjne rozesłano do szeregu placówek naukowych, kulturalno-oświatowych, muzeów, towarzystw regionalnych itp. Ponadto objęto nimi przedsiębiorstwo „Dom Książki” i to zarówno w sieci księgarskiej jak i antykwarycznej, a w porozumieniu z dyrekcją „Domu Książki” we Wrocławiu stworzono stały punkt sprzedaży wydawnictw PTL w Księgarni Naukowej we Wrocławiu, co również przyczyni się do wzrostu zbytu naszych tytułów.

W ramach działalności akwizycyjnej zorganizowano akcję pod nazwą „Każdy Członek PTL posiadaczem biblioteczki etnograficznej”, w ramach której poprzez Oddziały skierowano do naszych członków list akwizycyjny wraz z katalogiem. Akcja ta była realizacją Uchwały 58 Walnego Zgromadzenia Delegatów Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego, obradującego w Kaliszu, zobowiązującej Biuro ZG PTL do pojęcia szerszej działalności na rzecz akwizycji wydawnictw własnych, których zapasy były dość znaczne, stwarzając przy tym swoistego rodzaju trudności magazynowe.

W ocenie ZG PTL akcja ta prowadzona systematycznie od października 1982 r. przyniosła poważne rezultaty, a zapasy magazynowe w niektórych tytułach zmalały do wielkości 100 egz., tzw. żelaznego zapasu. Ważne są rezultaty finansowe prowadzonej akcji, które zamykają się sumą 845 tys. zł., składającą się z wpływów w IV kwartale roku 1982 wynoszących 123 tys. zł. oraz z wpływów I półrocza 1983 r. wynoszących 722 tys. zł. Planowany zysk z tytułu sprzedaży wydawnictw określony został na rok 1983 wielkością 1520 tys. zł., a stan jego wykonania na dzień 30 czerwca 1983 r. wynosi 722 tys. zł, tj. 47,5% założonego planu. Dotychczasowe wpływy stanowią najwyższy wskaźnik ze sprzedaży, jaki uzyskano w okresie ostatnich lat działalności akwizycyjnej.

Przy okazji dystrybucji wydawnictw wspomnieć należy, że w okresie sprawozdawczym zlikwidowanym został ciągnący się od szeregu lat problem nieodpowiedniego magazynowania książek w jednym z pomieszczeń magazynowych. Wobec podjętych starań nastąpiło przemieszczenie książek z tego magazynu do pomieszczeń przy ul. Przybyszewskiego, dzierżawionych od Uniwersytetu Wrocławskiego, gdzie wskutek zainstalowania nowych regałów wygospodarowano dodatkową powierzchnię stwarzając poprawę warunków magazynowania wydawnictw.

6. Ośrodek Dokumentacji i Informacji Etnograficznej

Ośrodek z siedzibą w Łodzi prowadził działalność statutową zgodnie z planem pracy, zatwierdzonym przez Prezydium Zarządu Gł. PTL.

W okresie sprawozdawczym w ramach pracy Ośrodka, przy współpracy Komitetu Nauk Etnologicznych i jego finansowym poparciu, ukończono drugą część bibliografii etnografii polskiej za lata 1961-69 i przekazano ją do druku oraz rozpoczęto prace nad bibliografią etnografii polskiej za lata 1976-79. Ponadto nadal gromadzono bibliografię retrospektywną za lata 1926-1939 oraz ukończono bibliografię zawartości „Literatury Ludowej” za lata 1957-1982, a także podjęto wstępne prace związane z przygotowaniem indeksów do bibliografii etnografii polskiej za lata 1961-69. Zarząd Główny widzi pilną potrzebę ukierunkowania dalszej pracy Ośrodka w przedmiocie dokumentacji bibliograficznej etnografii polskiej z ewentualnym objęciem tą bibliografią czasopism takich jak: „Ziemia”, „Wisła”, „Biblio-

teka Warszawska" i innych. Sprawy te, tak ważne z punktu widzenia warsztatu naukowego, będą szczegółowo uzgadniane z Kierownictwem Ośrodka, przy planowaniu pracy na rok 1984 i lata następne.

Dopełniając tych informacji dodać należy, że w ramach współpracy z ODiE Ośrodek przygotował dla „Demosu” 35 streszczeń autorskich polskich opracowań etnograficznych oraz zweryfikował 22 niemieckie tłumaczenia i przygotował 160 pozycji dla *Internationale Volkskundliche Bibliographie* za lata 1981/1982 w liczbie 200 notek bibliograficznych.

Ośrodek współpracuje stale z Komitetem Nauk Etnologicznych Polskiej Akademii Nauk i na jego zlecenie prowadzi prace nad słownikiem etnograficznym. W okresie sprawozdawczym prace Ośrodka w tym zakresie koncentrowały się nad 6 tematami: — budownictwo, wnętrze, strój, rolnictwo, pożywienie i ceramika. Łącznie zgromadzono 200 nowych haseł oraz 1010 wypisów z literatury. Ponadto Ośrodek prowadził działalność dokumentacyjno-informacyjną w zakresie działalności etnograficznej w Polsce oraz przygotował dla kroniki „Ludu” materiał na temat etnograficznych spotkań odbytych w 1981 roku, a także koordynował prace redakcyjne na rzecz francuskiego pisma „Świat w obiektywie”.

7. Biblioteka Naukowa im. J. Czekanowskiego

Integralną częścią Towarzystwa jest biblioteka ZG im. Jana Czekanowskiego, mieszcząca się we Wrocławiu. Nad działalnością biblioteki z ramienia ZG opiekę sprawował dr Marek Gawęcki. W okresie sprawozdawczym księgozbiór zwiększył się o 456 voluminów:

- zakupiono 126 voluminów
- z wymiany otrzymano 309 voluminów
- z darów 7 voluminów
- z produkcji PTL 14 voluminów

Biblioteka liczy 14 555 vol. czasopism i wydawnictw ciągłych oraz 15 775 voluminów dzieł zwartych. Należy podkreślić, że biblioteka nie miała trudności z finansami na zakup książek. Wydatkowano na ten cel 39 726,— zł, a ponadto postanowiono brać udział w aukcjach antykwarycznych, które dają możliwość uzupełniania zbiorów bibliotecznych.

Podstawą powiększania księgozbioru, obok zakupów, jest wymiana wydawnictw. Biblioteka prowadzi wymianę z 40 instytucjami krajowymi i 160 instytucjami zagranicznymi. W ostatnim okresie nawiązano wymianę z 10 nowymi placówkami za granicą. Należy podkreślić, że wymiana zagraniczna jest w zasadzie jedynym źródłem pozyskiwania czasopism etnograficznych i wydawnictw ciągłych. Tą drogą otrzymuje rocznie 160 tytułów. Publikacje wydawane przez PTL docierają poprzez wymianę do 36 krajów świata.

W trosce o zabezpieczenie cennych zbiorów bibliotecznych oprawiono 133 voluminy książek, a działalność ta będzie kontynuowana.

Na wniosek Zarządu Głównego PTL mgr J. Kłodnicka opracowała nowy schemat katalogu rzeczowego, który po merytorycznej ocenie będzie podstawą nowej klasyfikacji zbiorów bibliotecznych.

mgr Antoni Kuczyński
Sekretarz Generalny
Zarządu Głównego PTL

PROTOKÓŁ
Z 59 WALNEGO ZGROMADZENIA DELEGATÓW
POLSKIEGO TOWARZYSTWA LUDOZNAWCZEGO,
ŁAŃCUT 9-11. IX. 1983 R.

WZD odbyło się w sali Domu Kultury w Łańcucie. Obrady otworzył Kierownik Rejonowego Ośrodka Pracy Partyjnej w Łańcucie Ryszard Fus, który w imieniu gospodarzy powitał Prezesa PTL, Zarząd Główny Towarzystwa, uczestników WZD oraz zaproszonych gości: Wicewojewodę Rzeszowskiego — Józefa Króla, Dyrektora Wydz. Kultury i Sztuki Urzędu Woj. — Adolfa Gubernata, Z-cę Kierownika Wydz. Nauki Oświaty i Kultury KW PZPR — Krzysztofa Jednakiewicza, Naczelnika Miasta Łańcuta — Władysława Gwizdaka, a także przedstawicieli radia i prasy.

Następnie głos zabrała dr A. Kowalska-Lewicka, Prezes Towarzystwa i zaproponowała na przewodniczącego Walnego Zgromadzenia prof. dr J. Bursztę. Do stołu prezydyjnego poprosiła również prezesa Oddziału Łańcuckiego Franciszka Frączka, delegata z Łańcuta J. Micała oraz Ryszarda Fusa. F. Frączek dziękując za wyróżnienie poprosił o zwolnienie go z uczestnictwa w Prezydium Zjazdu ze względu na liczne zajęcia, wynikające z obowiązków gospodarza.

Prof. dr J. Burszta otworzył WZD wspomnieniem o zmarłych członkach naszego Towarzystwa. W ostatnim roku odeszli od nas: — Wanda Ciesielska z Koła Miłośników Folkloru z Opoczna, mgr Mirosława Jastrzębska z Tomaszowa Maz., doc. Franciszek Kotuła z Rzeszowa, mgr Aurelia Mioduchowska z Warszawy, mgr Aleksander Oleszczuk z Lublina, dr Kazimierz Pietkiewicz z Warszawy, Jan Pluciński z Zakopanego — mgr Edyta Starek z Warszawy, prof. dr Bernard Sychta z Oddziału Gdańskiego. Zebrani chwilą ciszy uczcili ich pamięć.

Prof. dr J. Burszta ponownie zabrał głos i zaproponował na przewodniczącego Komisji Uchwał i Wniosków dr J. Kamockiego z Oddziału Krakowskiego. Delegaci zatwierdzili kandydaturę. Ponadto do komisji weszli: dr Krystyna Marczak z Lublina i mgr Urszula Zębalska z Krakowa.

Kolejnym punktem obrad było odczytanie przez dr Stanisława Chmielewskiego protokołu z 58 WZD. Protokół został przyjęty bez zastrzeżeń.

Sprawozdanie z rocznej działalności Zarządu Głównego i agend Towarzystwa przedstawił Sekretarz Generalny PTL mgr Antoni Kuczyński. Następnie mgr Maria Niewiadomska złożyła sprawozdanie z pracy Ośrodka Dokumentacji Etnograficznej PTL w Łodzi, a mgr Jan Pałka z działalności Redakcji Dziel Wzystkich Oskara Kolberga w Poznaniu.

Sprawozdanie finansowe odczytał Zastępca Skarbnika PTL dr Janusz Bohdanowicz.

Przewodniczący GKR doc. dr E. Pietraszek przedstawił sprawozdanie Głównej Komisji Rewizyjnej PTL. Stwierdził, że roczny bilans działalności Zarządu Głównego wypadł pozytywnie. Do właściwej realizacji planów i osiągania pomyslnych rezultatów podejmowanych powaznych przedsiwzięć przyczyniają się: duze zaangażowanie i aktywność Prezydium, dobra organizacja i przyjęty styl pracy oraz systematyczna współpraca Prezydium z Biurem i agendami Towarzystwa.

W dalszym ciągu obrad sprawozdania złożyli przedstawiciele Oddziałów: gdańskiego, kaliskiego, katowickiego i krakowskiego. Na tym pierwszą część obrad zakończono.

W czasie przerwy uczestnicy WZD zwiedzili wystawy w Miejskiej Bibliotece Publicznej: „Ludowa twórczość literacka regionu łancuckiego” i „Malarstwo grupy „Ziemia””.

Po przerwie złożyli sprawozdania przedstawiciele Oddziałów w Lesznie, Lublinie, Łancucie, Mszanie Dolnej, Łodzi, Opolu, Poznaniu, Wrocławiu, Rzeszowie, Warszawie i Zakopanem.

Na tym część sprawozdawczą WZD zakończono.

Przystąpiono do następnego punktu WZD — nadania członkostwa honorowego PTL drowi Stanisławowi Błaszczykowi, prof. dr Józefowi Gajkowi i prof. dr Franciszkowi Wokrojowi.

Prof. dr J. Burszta poinformował zebranych, że Oddział Poznański PTL przedłożył Zarządowi Głównemu wniosek o nadanie godności honorowego członka PTL doktorowi Stanisławowi Błaszczykowi. Dr Stanisław Błaszczyk (ur. 14. VI. 1906) jest długoletnim i zasłużonym członkiem Towarzystwa. Wiele lat pracował w Zarządzie Głównym PTL. W pełnieniu swych funkcji wykazał wysokie umiejętności organizacyjne, sumiennosc i kompetencje w sprawach Towarzystwa. Jest znanym i cenionym specjalistą w dziedzinie kultury ludowej, głównie Wielkopolski i Ziemi Lubuskiej, zwłaszcza w zakresie sztuki ludowej. Walne Zgromadzenie zatwierdziło ten wniosek jednogłośnie.

Następnie dr A. Kowalska-Lewicka poinformowała, że Zarząd Główny PTL uchwalił zwrócić się do WZD z wnioskiem o nadanie członkostwa honorowego profesorowi dr Józefowi Gajkowi. Przedstawiła zebranym sylwetkę profesora. Józef Gajek (ur. 12. II. 1907 r.) wiele lat życia poświęcił pracy w Towarzystwie. W 1945 r. w Lublinie wraz z innymi członkami dawnego zarządu reaktywował Towarzystwo. Dzięki Jego staraniom przewieziono cenną bibliotekę ze Lwowa do Lublina. Niewątpliwą zasługą profesora było utworzenie 6-ciu nowych serii wydawniczych: „Prac Etnologicznych”, „Biblioteki Popularnonaukowej”, „Atlasu Polskich Strojów Ludowych”, „Archiwum Etnograficznego”, „Literatury Ludowej”, „Łódzkich Studiów Etnograficznych”. W okresie 22 lat działalności wyszła większość wydawnictw Towarzystwa. Spośród wielu inicjatyw J. Gajka należy wymienić pomysł reedycji Dzieł Wszystkich Oskara Kolberga — jest redaktorem pierwszego tomu. Wniosek przyjęty został jednogłośnie.

Dr Stanisław Chmielowski przedstawił sylwetkę prof. dr Franciszka Wokroja. Prof. dr F. Wokroj (ur. 1906 r.) jest długoletnim i zasłużonym członkiem naszego Towarzystwa. Przez 40 lat aktywnie uczestniczył w pracach Zarządu Głównego i Komisji Rewizyjnej PTL. W latach 1980-1982 pełnił funkcję Prezesa Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego. W okresie tym patronował wysiłkom Zarządu Głównego, zmierzającym do ożywienia działalności wydawniczej Towarzystwa. Walne Zgromadzenie jednogłośnie zatwierdziło wniosek.

Prof. Burszta poinformował, że następne Walne Zgromadzenie odbędzie się na Kurpiach w Łomży lub Ostrołęce — związane będzie z uroczystościami 100-lecia urodzin Adama Chętnika.

W części dyskusyjnej obrad głos zabrała dr A. Lewicka. Podkreśliła, że Oddziały PTL są ważnym ogniwem działalności Towarzystwa, informują o pracy członków we wszystkich rejonach kraju. Zarząd Główny, pragnąc nawiązać bliższy kontakt z członkami, opracował informator o działalności Towarzystwa oraz Katalog Wydawnictw PTL, które to materiały otrzymał każdy członek. Z tych też pobudek 8 września br. o godz. 17-tej odbyło się spotkanie członków Zarządu

Głównego z przedstawicielami Oddziałów. Na zebraniu nie było delegatów z dziesięciu Oddziałów. Prezes zaapelowała o członków o ścisłą więź i rzetelne współdziałanie z Zarządem Głównym, poprzez regularne opłacanie składek, terminowe składanie raportów finansowych i sprawozdań z działalności oraz zgłaszanie swoich bolączek i kłopotów.

Następnie głos zabrał delegat z Krakowa — reprezentant Sekcji Ormian w sprawie wysokości składki członkowskiej. Stwierdził, że składka jest bardzo niska i proponuje podwyższyć ją na 150 zł rocznie. Podziękował Zarządowi Głównemu za opiekę nad środowiskiem miłośników kultury ormiańskiej i poinformował o przygotowywaniu II Zjazdu Ormian.

Przegłosowano wysokość składki członkowskiej 150 zł — wniosek upadł. Natomiast propozycja prof. Burszty, aby składka roczna wynosiła 100 zł — została przez Walne Zgromadzenie zaaprobowana i będzie obowiązywać od 1 stycznia 1984 r.

Mgr Maria Parnowska zabrała głos w sprawie nowelizacji statutu Towarzystwa. W odpowiedzi Prezes PTL poinformowała, że Prezydium ZG zdecydowało, że projekt zmian statutowych zostanie przedłożony Walnemu Zgromadzeniu w roku przyszłym. Wcześniej projekt statutu z poprawkami zostanie przesłany do opiniowania do Biura Organizacyjno-Prawnego PAN.

W końcowej części obrad dr Janusz Kamocki przedstawił w imieniu Komisji Uchwał i Wniosków projekt uchwały 59 Walnego Zgromadzenia Delegatów. Uchwała ta została jednogłośnie przyjęta.

Z kolei dr Ewa Fryś-Pietraszkowa przypomniała zebranym uchwałę z Kalisza o wpłatach pieniężnych na konserwację nagrobka Oskara Kolberga i Paulego Zegoty. Wieczorem odbyło się spotkanie towarzyskie uczestników WZD. W czasie spotkania przeprowadzono zbiórkę pieniężną na konserwację w/w grobów. Zebrano 10 tys. zł.

O godz. 17-tej uczestnicy WZD spotkali się na występach zespołów folklorystycznych. Wystąpił Zespół Pieśni i Tańca „Grodziszczaki” z Grodziska Dolnego oraz Zespoły Regionalne z Krzemienicy, Futomy i Albigowej.

10 września odbyła się wycieczka etnograficzna na trasie Medynia-Zalesie, Rakszawa-Kąty, Brzóza. Zwiedzano pracownie garncarskie i zabawkarskie.

11 września odbyła się Sesja Nukowa pod nazwą: „Problematyka społeczno-kulturowa Ziemi Łańcuckiej” z następującymi referatami:

- doc. dr Maria Biernacka, *Oświata a społeczne i kulturowe przeobrażenie wsi łańcucko-przeworskiej*;
 - doc. dr Józef Półwiartek, *Przemiany w warunkach życia i mentalności mieszkańców wsi okolic Łańcuta na przełomie XIX i XX wieku*;
 - mgr Andrzej Karczmarszewski, *Współczesna obrzędowość cyklu rocznego na Rzeszowszczyźnie*;
 - dr Krzysztof Ruszel, *Kultura ludowa wsi łańcuckiej — problemu i potrzeby badawcze*;
 - mgr Stefan Lew, *Markowa jaką znam*;
 - Stanisława Piekło, *Ośrodek garncarski w Medyni Głogowskiej*;
 - Jan Micał, *Ośrodek wytwórczy zabawkarstwa w Brzozie Stadnickiej*.
- Protokołowała:

Protokołowała:
A. J. Gerlach-Kłodnicka

UCHWAŁA
59 WALNEGO ZGROMADZENIA DELEGATÓW
POLSKIEGO TOWARZYSTWA LUDOZNAWCZEGO,
OBRADUJĄCEGO W DNIACH 9 - 11 WRZEŚNIA 1983 R.
W ŁAŃCUCIE

Komisja uchwał i wniosków wybrana na 59 WZD w składzie:

dr Janusz Kamocki — przewodniczący

dr Krystyna Marczak — członek

mgr Urszula Zębalska — członek

po szczegółowym zapoznaniu się ze sprawozdaniem Zarządu Głównego PTL za okres od IX/1982 do VIII/1983, wygłoszonym przez Sekretarza Generalnego oraz wysłuchaniu dyskusji i uwzględnieniu wniosków złożonych do komisji, stwierdza że:

1. Walne Zgromadzenie Delegatów docenia dotychczasową pracę Ośrodka Dokumentacji i Informacji Etnograficznej w zakresie opracowywania bibliografii etnografii polskiej, przy ścisłej współpracy z Komitetem Nauk Etnologicznych. Rozwijając dotychczasowy zakres prac bibliograficznych i dokumentacyjnych prowadzonych w ODiE, Walne Zgromadzenie Delegatów zobowiązuje Ośrodek do przedstawienia szczegółowego programu działalności na rzecz opracowania bibliografii zawartości etnograficznej czasopism: „Ludu”, „Wisły”, „Ziemi”, „Wędrowca” itp. Bibliografie te będą publikowane w ramach serii „Archiwum Etnograficznego”.

2. Wobec nieskuteczności wciąż ponawianych apeli o punktualne regulowanie składek, Walny Zjazd zaleca, aby przy wyznaczaniu limitu delegatów poszczególnych Oddziałów na Zjazdy Towarzystwa, brano pod uwagę jedynie liczbę członków Oddziału, który mają aktualnie opłaconą składkę członkowską.

3. Walny Zjazd Delegatów uważa za stosowne wydanie materiałów sesji naukowej *Problematyka społeczno-kulturalna Ziemi Łańcuckiej* stanowiącej integralną część obrad 59 Walnego Zgromadzenia Delegatów, wzbogaconych przez zapis imprez towarzyszących temu spotkaniu. W przedmiocie tym należy pozostawić inicjatywę Oddziałowi Łańcuckiemu, przy jednoczesnym wspieraniu go merytorycznie i organizacyjnie przez ZG PTL.

4. W związku z przypadającym w roku 1985 jubileuszem 90-lecia Towarzystwa i 40-lecia wznowienia jego działalności po drugiej wojnie światowej a zarazem przyjęcia jego dzisiejszej nazwy, WZD widzi pilną potrzebę szczegółowego opracowania programu tego jubileuszu i zaakcentowaniu w nim roli PTL w historii i rozwoju etnografii polskiej. Obchody te powinny odbywać się w Lublinie, do którego Towarzystwo zostało przeniesione ze Lwowa i gdzie reaktywowało swoją działalność w 1945 r., tworząc tam zarazem pierwszy oddział PTL po wojnie. Ważność tego jubileuszu wymaga opracowania przez ZG szczegółowego programu obchodów i przedstawienia go do zatwierdzenia na 60-tym Walnym Zgromadzeniu Delegatów oraz powołania honorowego Komitetu Obchodów tego jubileuszu spośród zasłużonych etnografów.

Przewodniczący Komisji
dr Janusz Kamocki

WYKAZ ZAGRANICZNYCH DZIEŁ ZWARTYCH
BIBLIOTEKI POLSKIEGO TOWARZYSTWA LUDOZNAWCZEGO
WE WROCŁAWIU ZA LATA 1981 - 1983

- Angarano Francesco Antonio: *Vita tradizionale dei contadini e pastori Calabresi*, Firenze 1973, ss. 353
- Arta populară aromanilor din Dobrogea, Bucuresti 1979, ss. 38, tabl.
- Beranová Magdalena: *Zemědělství starých Slovanů*, Praha 1980, ss. 395
- Berndt R. M., Berndt K. H.: *Mir pervych Avstralijcev*, Moskva 1981, ss. 444, il.
- Bibliographia Ethnographica Carpatobalcanica. Svazek 1 — Lidova architektura*, Brno 1981, ss. 119
- Bibliographie d'études balkaniques*, vol. XII - 1978, vol. XIV - 1979, vol. XV - 1980, Sofia 1980 - 1983
- Bibliographie der Ungarischen Volkskunde* 1978, 1979, 1980, Budapest 1979 - 1981
- Birlea Ovidiu: *Istoria folcloristici românești*, Bucuresti 1974, ss. 596
- Bosić Mila: *Ribarske sprave i alati u Vojvodini*, Novi Sad 1982, ss. 127
- Bräutigam Herbert: *Gefäss und Figur. Keramik aus Amerika und Asien*, Dresden 1983, ss. 100, il.
- Bromlej J. V.: *Etnos a etnografia*, Bratislava 1980, ss. 332
- Bromlej J. V.: *Sovremennyye problemy etnografii*, Moskva 1981, ss. 388
- Bromlej J. V., Kašuba M. S.: *Brak i sem'ja u narodov Jugoslavii*, Moskva 1982, ss. 237
- Bronzini Giovanni Battista: *Cultura popolare. Dialettica e contestualita*, Bari 1980, ss. 301
- Bulgarische Volksmärchen. Hrsg. Vaclav Frolec*, Düsseldorf 1971, ss. 293
- Catalogo illustrato della mostra etnografica Siciliana ordinata da Giuseppe Pittre*, Palermo 1968, ss. 94, il.
- Chozjajstvo i byt zapadnosibirskogo krejstjanstva XVII-nacala XX v.*, Moskva 1979, ss. 246, il.
- Christianstvo i lamaizm u koren'nogo naselenija Sibiri (XIX - XX)*, Leningrad 1979, ss. 225
- Christov Christo: *Bolgarii 1300 let*, Sofia 1980, ss. 271
- Dancu Juliana, Dancu Dumitru: *Die bäuerliche Hinterglasmalerei in Rumänien*, Berlin 1980, ss. 156, tabl. 150
- Dactu Iordan, Stroescu S. G.: *Dictionarul folcloristilor. Folclorul literar românesc*, Bucuresti 1979, ss. 501
- Demo Ondrej: *Z klenotnice slovenských ľudových piesní*, Bratislava 1981, ss. 408, il.
- Dítě a tradice lidové kultury. Řidi V. Frolec*, Brno 1980, ss. 183
- Dunăre Nicolae: *Arta populara din Muntii Apuseni*, Sibiu 1981, ss. 97
- Duričková Mária: *Prešporský zvon. Bratislavské báje, povesti a historické obrázky*, Bratislava 1981, ss. 176
- Egenter Nold: *Bauform als Zeichen und Symbol. Nichtdomestikales Bauen im Japanischen Volkskult*, Zürich 1980, ss. 421, il.
- Éléments de tradition orale et historique en Boudhisme Tibétain Sakya*, Strasbourg 1980, ss. 87
- Enzyklopädie des Märchens t. 3, zesz. 2/3, 4/5*, Berlin 1981
- Etničeskiye processy v stranach Južnoj Ameriki*, Moskva 1981, ss. 531
- Etnografija i archeologija Srednej Azji*, Moskva 1979, ss. 178, il.
- Etnografija Karakalpakov XIX-nacala XX v.*, Taszkent 1980, ss.

- Ewers John C.: *Murars in the Round. Painted Tipis of the Kiowa and Kiowa-Apache Indians*, Washington 1978, ss. 55, tabl.
- Fochi Adrian: *Coordonate sud-est europene ale baladei populare românești*, București 1975, ss. 270
- Focsa Gheorghe: *Tara Oasului. Studiu etnografic. Cultura materiala vol. II*, București 1975, ss. 437
- Folklor i istorija*, Sofia 1982, ss. 291
- Folklor Moldovenesk. Bibliografie 1924 - 1967*, Kisinev 1968, ss. 122
- Folklor stran Magriba. (Alžir, Marokko, Tunis)*, Annotirovannyj bibliografičeskij ukazatel, Moskva 1979, ss. 133
- Die Frau in der Bauernkultur Pannoniens*, Zagreb 1982, ss. 159
- Gedenkschrift für Leopold Schmidt (1912 - 1981) zum 70. Geburtstag*, Wien 1982, ss. 100
- Georgieva I., Moskva D.: *Ženata v savremennoto balgarsko selo*, Sofia 1981, ss. 165
- Geschichte der Sorben. Band 1 - 4*, Bautzen 1975 - 1977
- Getreidebau in ost- und mitteleuropa*. Hrsg. I. Balassa, Budapest 1972, ss. 663
- Grebenščikov S. M.: *Belorusskije tancy*, Minsk 1978, ss. 239
- Gribova L. S.: *Dekorativno-prikladnoje iskusstvo narodov Komi*, Moskva 1980, ss. 237, il.
- Gunda Bela: *Ethnographica Carpatho-Balcanica*, Budapest 1979, ss. 426, il.
- Guseva N. R.: *Chudožestvennyje remesla Indii*, Moskva 1982, ss. 237
- Holban Eugen, Tomaselli-Holban Angela: *Arta populara din judetul Galati*, Galati 1974, ss. 285
- 30 godin Institut za Folklor „Marko Cepenkov“*, Skopje 1980, ss. 87
- 30 Jahre Institut für sorbische Volksforschung 1951 - 1981*, Bautzen 1980, ss. 87
- Interetnicke vzťahy vo folklóre karpatskej oblasti*, Bratislava 1980, ss. 351
- International Bibliography of the Social Sciences. Anthropology vol. 23 - 1977*, London 1981, ss. 569
- Ionescu Grigore: *Arhitectura de teritoriul Romaniei de a lungul veacurilor*, București 1982, ss. 711
- Iš lietuviu etnogenėzė*, Vilnius 1981, ss. 115
- Janakieva Tatjana: *Petr Dienkov. Biobibliografija*, Sofia 1982, ss. 289
- Jeřábek Richard: *Plastika lidových tvůrců*, Praha 1981, ss. 70, il.
- Jeřábek Richard (s kolektivem): *Proměny jihomoravské vesnice (Národopisné studie z Brumovic)*, Brno 1981, ss. 189, il.
- Just Johannes, Karpinski Jürgen: *Sächsische Volkskunst aus der Sammlung des Museums für Volkskunst Dresden*, Leipzig 1982, ss. 314, il.
- Kaarma Melanie, Voolmaa Aino: *Eesti rahvarõivad. Estonskaja narodnaja odežda*, Tallinn 1981, ss. 461, il.
- Kerbage Toufic: *The rhythms of pearl diver music in Qatar*, Doha b.r. ss. 81
- Komorovska Marta: *Slovenske črpkary*, Bratislava 1980, ss. 143, il.
- Kompleksnyje problemy istorii i kulturny narodov centralnoj i jugovostočnoj Evropy*, Moskva 1979, ss. 287
- Kostjum narodov Srednej Azii. Istoriko- etnografičeskije očerki*, Moskva 1979, ss. 237
- Kratovo — stara arhitektonsko urbanistička sadržina*, Skopje 1980, ss. 148, il.
- Kulturno blago Vojvodine. Etnologija*, Novi Sad 1980, ss. 37, il.
- Kuroglo S. S.: *Semejnaja obrjadnost' Gagauzov v XIX- nacale XX v.*, Kišinev 1980, ss. 135

- Lanz Josef: *Krippenkunst in Schelsien*, Marburg 1981, ss. 199, il.
- L'art populaire Yougoslave*, Belgrad 1980, ss. 113, il.
- Les peuples ouraliens. Leur culture, leurs traditions*. Red. Peter Hajdu, Budapest 1980, ss. 372, il.
- Lidová stavební kultura v československých Karpatech a přilehlých územích*, Brno 1981, ss. 371
- Ludové šperky a ozdoby na Slovensku*, Martin 1982, ss. 100, il.
- Ludový textil*, Martin 1981, ss. 48, il.
- Magyar Néprajzi Lexikon*, Red. Ortutay Gyula, T. I A-E, T. II F-Ka. Budapest 1977 - 1979
- Mayer Adrian C.: *Peasants in the Pacific. A Study of Fiji Indian Rural Society*, Berkeley 1973, ss. 233
- Mead Sidney E.: *The Old Religion in the Brave New World*, Berkeley 1977, ss. 189
- Medan Virgil: *Cintee epice*, Cluj-Napoca 1979, ss. 717.
- Medan Virgil: *Folklorul copiilor*, Cluj-Napoca 1980, ss. 328
- Meizer Miloš: *Sbirka vyšivek z Jižního Kyjovska ve fondu Krajského Vlastivědného Muzea v Olomouci*, Olomouc 1980, ss. 40, il.
- Memoria Saecularis Sakari Pälsi*. Aufzeichnungen von einer Forschungsreise nach der nördlichen Mongolei im Jahre 1909 nebst Bibliographien. Bearbeitet Harry Halén, Helsinki 1982, ss. 202, il.
- Menghin Wilfried: *Kelten, Römer und Germanen. Archäologie und Geschichte*, München 1980, ss. 299, il.
- Museums of Ethnographic — Sociological Nature in Romania*, Sibiu 1971, ss. 179, il.
- Muzej ukrajinskoj kulturi u Svidniku. Putivnik po ekspozicii, Svidnik* 1981, ss. 105, il.
- Obredi i obreden folklor*. Sast. T. I. Živkov, Sofia 1981, ss. 347
- Ondrejka Kliment. Povesti a zvesti z dolin stredoslovenských*, Martin 1981, ss. 147, il.
- Papahagi Tache: *Mic dictionar folkloric*, Bucuresti 1979, ss. 545
- Peesch Reinhard: *Volkskunst. Umwelt im Spiegel populärer Bilnerei des 19 Jahrhunderts*, Berlin 1978, ss. 164, il.
- Phillips George Harwood: *Chiefs and Challengers. Indian Resistance and Cooperation in Southern California*, Berkeley 1975, ss. 225
- Pirinsky kraj*. Etnografski, folklorni i jezikovi proučavanja. Sofia 1980, s. 687, il.
- Poleryje issledovanija Instituta Etnografii* 1978; Moskva 1980, ss. 262
- Problemy istorii i etnografii Ameriki*, Moskva 1979, ss. 278
- Problemy slavjanskoj etnografii (k 100-letiju so dnja roždenija člena korrespondenta AN SSSR D.K. Zelenina)*, Leningrad 1979, ss. 239
- Premeny ľudových tradícií v súčasnosti*, T. 2 — *Socialistické krajiny*, Bratislava 1978, ss. 321
- Reportoire d'etudes balkaniques 1966 - 1975*. T. 1 — *Histoire des peuples balkaniques (XV s. — 1945)*, Sofia 1983, ss. 571
- Revoluční proměny jihomoravského venkova*. Red. V. Frolec, Brno 1980, ss. 237
- Savič M.: *Istorija na balgarskija narod*. Fototipno izdanie, Sofia 1981, ss. 128
- Schindler Margot: *Die Kuenringer in Sage und Legende*, Wien 1981, ss. 159
- Seliščev A. M.: *Polog i negovoto balgarsko naselenie*. Fotot. izdanie, Sofia 1981, ss. 439, il.
- Seliščev A. M.: *Slavjanskoto naselenie v Albaniya*, Sofia 1981, ss. 352
- Semejnaja obrjadnost' narodov Sibiri*, Moskva 1980, ss. 237

- Steinitz Wolfgang: *Ostjakologische Arbeiten*. Band IV — *Beiträge zur Sprachwissenschaft und Ethnographie*, Budapest 1980, ss. 493, il.
- Stories of Men. Reports on the Ainu Folklore*. T. II, Sapporo 1982, ss. 265.
- Szilágyi Miklós: *A Hernád hálászata*. (Die Fischerei am Fluss Hernád), Miskolc 1980, ss. 89, il.
- Thomas Wyn: *A Bibliography Traditional Music in Wales*, Bridgend 1982, ss. 160
- Trends in ethnic group relations in Asia and Oceania*, Gembloux 1979, ss. 292
- Tryzna D. S.: *Belaruskija dyvany i gabeleny*, Minsk 1981, ss. 126
- Tschechische Volksmärchen*. Hrsg. Jaromir Jech, Berlin 1961, ss. 591
- Tuwinische Volksmärchen*. Hrsg. Erika Taube, Berlin 1978, ss. 412
- Ustinova M. J.: *Semejnyje obrjady latyšskogo gorodskogo naselenija v XX v.*, Moskva 1980, ss. 164
- Vajgand G.: *Etnografija na Makedonija*. Fototipno izdanje, Sofia 1981, ss. 104
- Vaproši na etnografijata i folkloristikata*, Sofia 1980, ss. 197
- Veleva Maria, Danceva-Blagojeva Snežana: *Bulgarische Volkskunst. Trachten und Schmuck*, Sofia 1981, ss. 174, il.
- Viehwirtschaft und Hirtenkultur. Ethnographische Studien*, Budapest 1969, ss. 903, il.
- Viktorova L. L.: *Mongoly. Proischoždenie naroda i istoki kultury*, Moskva 1980, ss. 222, il.
- Vuorela Toivo: *Kansanperinteen sanakirja*. (A Dictionary of Folk Tradition) Helsinki 1979, ss. 542
- William Eurwyn: *Traditional Farm Buildings in North-East Wales 1550 - 1900*, Caerffili 1982, ss. 334
- Wypych Konrad: *Deutsche Lehnwörter in der polnischen Bergbausprache*, Gießen 1976, ss. 267
- Zo života a bojov ľudu Uhrovskej doliny. Národopisné štúdie*, Bratislava 1977, ss. 504, il.

A. J. Gerlach-Kłodnicka

MAGISTERIA, DOKTORATY I HABILITACJE Z ZAKRESU ETNOGRAFII

PRACE MAGISTERSKIE

Uniwersytet Jagielloński — Kraków 1979*

PRASOL Jolanta, Obrzędowość Bożego Narodzenia w Rabce-Słone, prof. dr J. Klimaszewska.

1980*

BANAŚ Ewa, Obrzęd weselny i pierwsze etapy pożycia małżeńskiego na Polskim Spiszu w XX wieku (ze szczególnym uwzględnieniem aspektów znakowych). Studium wsi Łapsze Niżne, prof. dr J. Klimaszewska.

BĘBEN Eugenia, Monografia Spółdzielni Rękodziela Ludowego i Artystycznego „Opolska” w Opolu. Ocena działalności, prof. dr R. Reinfuss.

BIALAŚ Irena, Obrzędowość narodzinowa w aspekcie recepcyjnym, prof. dr J. Klimaszewska.

* Uzupełnienia z lat poprzednich.

- DUDZIK Krystyna, Urządzenie wnętrz i meblarstwo u Lachów Sądeckich, prof. dr R. Reinfuss.
- DYBA Olga, Społeczno-kulturowe uwarunkowania i znaczenie muzyki na Spiszu, prof. dr J. Klimaszewska.
- MIRGA Andrzej, Stereotyp górala we współczesnej społeczności cygańskiej na Polskim Spiszu. Studium osiedla cygańskiego w Czarnej Górze, prof. dr J. Klimaszewska.
- NOWAK-WOLEK Elżbieta, Pożywienie potomków osadników z Polski we wsiach Derenk i Instvanmajor na Węgrzech, prof. dr J. Klimaszewska.
- RAJ-HERIAN Lidia, Obrzędy narodzinowe i zachowania związane z dziećmi i wczesną młodością na Polskim Spiszu w XX wieku ze szczególnym uwzględnieniem aspektów znakowych. Studium wsi Łapsze Niżne, prof. dr J. Klimaszewska.
- ROBOTYCKA Maria, Zamagurze Spiskie w pracach o charakterze krajoznawczym i etnograficznym, prof. dr J. Klimaszewska.
- SOBCZYK Maria, Formy dystansu społecznego wśród mieszkańców Nidzicy, prof. dr J. Klimaszewska.

1981

- CABAN Danuta, Dar w obrzędowości narodzinowej, prof. dr J. Klimaszewska.
- CYBULKO Zofia, Analiza mechanizmu tworzenia się, trwania i wygasania uto-rytetu (na przykładzie autorytetu działacza), prof. dr J. Klimaszewska.
- GAŚIENNICA MAKOWSKA SANKUNAS Barbara, Współczesne kowalstwo w Zakopanem na tle tradycyjnego kowalstwa podhalańskiego, prof. dr R. Reinfuss.
- JOST Maria, Kulturowa i społeczna rola odpustów na Polskim Spiszu w XX wieku, prof. dr J. Klimaszewska.
- SIKOŃ Jacek, Kapliczki, krzyże, figury przydrożne. Analiza strukturalna zjawisk z zakresu światopoglądu religijnego, prof. dr J. Klimaszewska.
- SŁOWIK Franciszek Kazimierz, Wielki Odpust Lipcowy w Tuchowie. Analiza wybranych zjawisk, prof. dr J. Klimaszewska.
- SMOLICKA Anna, Ośrodek kamieniarski w Łysinie, prof. dr R. Reinfuss.
- STARZEC Urszula, Rozwój kolorystyczny zapaski występującej na wschód od Kielc, prof. dr R. Reinfuss.
- SZLACHETKA Ewa, Udział społeczności wioskowej wsi Zawoja (woj. bielskie) w obrzędzie weselnym od 1920 do 1979 roku, prof. dr J. Klimaszewska.

1982

- DOLIŃSKI Wojciech, Zbieractwo, łowiectwo, rybołówstwo na Polskim Spiszu w XX w. na przykładzie wsi Łapsze Niżne, prof. dr J. Klimaszewska.
- DUSZEŃKO Elżbieta, Pobaba — forma pomocy sąsiedzkiej na przykładzie prac budowlanych we wsi Istebna w Beskidzie Śląskim, prof. dr J. Klimaszewska.
- KOZIOŁ Iwona, Kulturowa interpretacja dewiacji, prof. dr J. Klimaszewska.
- MIODOWICZ Konstanty, Współczesne koncepcje problemu lokalizacji pierwotnych siedzib Słowian, prof. dr J. Klimaszewska.
- POBIEGŁY Elżbieta, Zwyczaj stawiania „maja” i jego funkcje społeczne w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem Orawy, prof. dr J. Klimaszewska.
- SKRZYŃSKA Urszula, Świadomość historyczna mieszkańców wsi na przykładzie wsi Wielopole Skrzyńskie (woj. rzeszowski), prof. dr J. Klimaszewska.

SKUP Henryk, Wierzenie w uroki na Podhalu i Orawie na tle porównawczym Polski, prof. dr J. Klimaszewska.

WEWIOR Teresa, Tkanina pasiasta w Częstochowskiem, prof. dr R. Reinfuss.

Uniwersytet Łódzki

1981

DOMIENIK Małgorzata, Zwyczaje i obrzędy w życiu rodzinnym i zawodowym ludności kaszubskiej okolic Bytowa, doc. dr hab. J. Kucharska.

GAWROŃSKA Danuta, Poglądy na miłość, małżeństwo, rodzinę mieszkańców wsi Zabostów Duży, dr W. Baranowski.

HACZKURSKA Jolanta, Budownictwo ludowe jako wyznacznik społecznego zróżnicowania wsi (na przykładzie wsi Łaźniki w gminie Zduny, w województwie skierniewickim), dr W. Baranowski.

MARKIEWICZ Andrzej, Postać fabrykanta w oczach jego pracowników — rzeczywistość i wyobrażenia, prof. dr B. Kopczyńska-Jaworska.

NARCZEWSKA Anita, Tradycyjne wyposażenie domu mieszkalnego we wsi Słupia Stara w woj. kieleckim na przełomie XIX/XX wieku, dr W. Baranowski.

NOWINA-SROCZYŃSKI Stanisław, Rola targów w gospodarstwie wiejskim, dr W. Baranowski.

PAWLIKOWSKA Aleksandra, Funkcje zabezpieczające magii, dr W. Baranowski.

PĘDZIK Barbara, Emigracja sezonowa Kaszubów bytowskich w drugiej połowie XIX i w pierwszej połowie XX wieku, doc. dr hab. J. Kucharska.

ZUBRZYCKA Teresa, Działalność kaszubskich zespołów amatorskich we wsiach okolic Bytowa od okresu międzywojennego, doc. dr hab. J. Kucharska.

1982

AZIS Sylwia, Wierzenia demonologiczne ludności kaszubskiej okolic Bytowa, doc. dr hab. J. Kucharska.

CZERNIK Piotr, Rola i znaczenie alkoholu we współczesnej kulturze ludowej (na przykładzie regionu opoczyńskiego), prof. dr B. Kopczyńska-Jaworska.

KWINTKIEWICZ Sławomir, Spędzanie czasu wolnego przez młodzież robotniczą dzielnicy Widzew w dwudziestolecie międzywojennym, prof. dr B. Kopczyńska-Jaworska.

MISZCZYŃSKA Elżbieta, Studium osobowości garncarza i działacza społecznego Stefana Konopczyńskiego, dr W. Baranowski.

PAWŁAK Elżbieta, Rola kościoła w życiu środowiska robotniczego w okresie międzywojennym — na przykładzie parafii św. Kazimierza w Łodzi, prof. dr B. Kopczyńska-Jaworska.

PIRA Teresa, Zmiany obrzędowości i zwyczajowości weselnej (na przykładzie wsi Michowice), dr W. Baranowski.

PIWOŃSKA Jolanta, Obrzędy widowiskowe cyklu zimowego na przykładzie szopki zakopiańskiej, prof. dr B. Kopczyńska-Jaworska.

SZCZEŚNIAK Tomasz, Tradycyjny model wychowania w rodzinie kaszubskiej okolic Bytowa, doc. dr hab. J. Kucharska.

SNIADECKA-KOTARSKA Magdalena, Tkanina w Imperium Inków oraz wśród Indian Quechua i Aymara Andów Peruwiańskich, doc. dr hab. J. Kucharska.

WAŁASZCZYK Marek, Walki zwierząt w Afganistanie, dr K. Wolski.

- WALCZAK Anetta, Społeczność Sikhów dawniej a dziś, dr K. Wolski.
 WĘGLIŃSKA Dorota, Pozycja społeczno-rodzinna zamężnej kobiety pracującej
 w środowisku łódzkim, prof. dr B. Kopczyńska-Jaworska.

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza —
 Poznań

1981

- GRZELIŃSKA Grażyna, Kult „Huacas” — miejsce i funkcja duchów opiekuń-
 czych w wierzeniach Indian Keczua, prof. dr M. Frankowska.
 HENICZ Bożena, Badania Lucjana Turkowskiego nad kulturami ludowymi Blis-
 kiego Wschodu; ze szczególnym uwzględnieniem kultury rolniczej Palestyny,
 prof. dr J. Burszta.
 JANCZ-KOSTUCH Barbara, Ceramika kaszubska dawniej i dziś, prof. dr J. Bursz-
 ta.
 JAROSZ Waldemar, Tradycyjne zawody wędrownie w Polsce i ich współczesne
 przeobrażenia (sitarze, kłódkarze, obraźnicy), doc. dr hab. Z. Staszczak.
 KAŃCZUGOWSKA Gabriela, Przestrzeń w kulturze ludowej w aspekcie reli-
 gijnym i magicznym, prof. dr J. Burszta.
 LACHOWICZ Regina, Współczesna obyczajowość mieszkańców wsi Czarnkowie
 koło Polczyna-Zdroju, prof. dr J. Burszta.
 LECZYCKA Wiktoria, Badania nad sytuacją kobiety w Radzieckiej Azji Środko-
 wej i w Chinach. Próba rekonstrukcji założeń badawczych, prof. dr Z. Ja-
 siewicz.
 LEWANDOWSKA Jolanta, Ekotyp kulturowy Pałuk, prof. dr J. Burszta.
 MICHAŁIK JAN, Orkiestra Włosciańska Karola Namysłowskiego jako przykład
 folkloru muzycznego Zamojszczyzny, prof. dr J. Burszta.
 OLSZEWSKI Wojciech, Dystans etniczny Polacy — Cyganie na przykładzie dziel-
 nicy Poznania, doc. dr hab. Z. Staszczak.
 RAFALSKI Marcin, Wędkarstwo jako zjawisko kulturowe, prof. dr J. Burszta.
 SOBCZAK Maria, Wierzenia ludów Afryki Gwinejskiej w procesie przemian re-
 ligijnych i społeczno-kulturowych, prof. dr Z. Jasiewicz.
 WAWRO Elżbieta, Islam a kultura i życie społeczne Iranu między tradycją a mo-
 dernizacją, prof. dr Z. Jasiewicz.
 WOLNIEWICZ-KUKUŁA Elżbieta, Stereotypy etnograficzne i etniczne w polskiej
 literaturze etnograficznej XIX w., prof. dr J. Burszta.
 ZAWIDZKA Iwona, Badania nad kontaktem kulturowym na terenie Ameryki Po-
 łudniowej. Próba ustalenia stanowisk badawczych prof. dr Z. Jasiewicz.

1982

- BOBECKA Aleksandra, Zespół regionalny „Tośtoki” z Pięczkowa. Monografia
 etnograficzna, prof. dr J. Burszta.
 BUDZYŃSKA Violetta, Malarstwo na szkło w Paszynie, prof. dr Z. Jasiewicz.
 BUDZYŃSKA-RYBIŃSKA Barbara, Folklor na antenie rozgłośni Polskiego Ra-
 dia w Bydgoszczy w okresie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, prof. dr
 J. Burszta.
 GEMBICKI Piotr, Regionalizacja Szwecji w świetle atlasu etnograficznego. (Atlas
 over Svensk Folkkultur, z. 1, 1975), doc. dr hab. Z. Staszczak.

- KOSICKA Hanna, Wybrane elementy pożywienia i ich stereotypowe zaszeregowanie etniczne w Europie, doc. dr hab. Z. Staszczak.
- KWASNIEWSKA Anna, Enkulturacyjność dziecka w rodzinie wiejskiej. (Na podstawie badań we wsi Piłka), prof. dr J. Burszta.
- MORZY Małgorzata, Gruzijńska rodzina wiejska drugiej połowy XIX wieku i początku XX w., prof. dr Z. Jasiewicz.
- PASŁAWSKA Małgorzata; ŁOPATKIEWICZ Tadeusz, Małe formy architektury sakralnej w lemkowskiach wsiach Beskidu Niższego, prof. dr J. Burszta.
- RODOWSKI Marek, Uczestnictwo w kulturze wybranych kategorii rodzin. Na przykładzie miasta Wschowy, prof. dr J. Burszta.
- ROSOCHACKA Ewa, Kolekcja Włodzimierza Kulczyckiego w zbiorach Muzeum Tatrzańskiego jako źródło do badań nad kobiecnictwem orientalnym, prof. dr Z. Jasiewicz.
- SCHMIDT Jacek, Pochodzenie ludności Polinezji, prof. dr Z. Jasiewicz.
- SCHULZ Stefan, Koncepcje ludowości w meblarstwie polskim, prof. dr Z. Jasiewicz.
- WAWRUCH Hanna, Przeobrażenia obrzędowości weselnej na wsi lubartowskiej, doc. dr hab. Z. Staszczak.

Uniwersytet Warszawski

1981

- ANDRZEJEWSKA Dorota, Analiza obrzędu weselnego z punktu widzenia jego formacji społecznych oraz roli jaką pełni w procesie integracji społeczności lokalnej, prof. dr Z. Sokolewicz.
- DWORAK Janusz, Śmierć i obrzędy pogrzebowe w kulturze tradycyjnej społeczności wiejskiej, prof. dr A. Kutrzeba-Pojnarowa.
- GODZIMIRSKI Jakub M., Post w polskiej kulturze ludowej XIX i XX wieku, prof. dr Z. Sokolewicz.
- JAWORSKA Grażyna Z., Symboliczne funkcje pożyczki w polskiej kulturze ludowej, prof. dr Z. Sokolewicz.
- KORULSKA Ewa, Przemiany wzorca estetycznego. Wzory, poglądy, modele. Na podstawie analizy urządzenia współczesnego domu wiejskiego, prof. dr W. Dynowski.
- KOZŁOWSKA Barbara, Przestrzeń domu — próba analizy pozafunkcjonalnych znaczeń, czynności i zdarzeń, prof. dr Z. Sokolewicz.
- KUREK Mirosława, Realizacja jednostkowych potrzeb estetycznych we współczesnym weselu we wsi Starogród, doc. dr hab. M. Pokropek.
- MARCHLEWSKA Magdalena, Św. Piotr w tradycyjnej kulturze ludowej, prof. dr W. Dynowski.
- NATANSON Maria Anna, Pochody maszkar w tradycyjnej kulturze ludowej, prof. dr W. Dynowski.
- NIEMCZUK Henryk, Tradycyjne budownictwo wsi Klon i problemy jego ochrony, doc. dr hab. M. Pokropek.
- OLSZEWSKA Bożena, Tradycyjne kontakty handlowe i ich przemiany we wsi pół-wsch Polski (na przykładzie wsi Trzaśnów woj. krośnieński), prof. dr A. Kutrzeba-Pojnarowa.
- PIOTROWSKA Barbara, Symbolika codziennego posiłku, prof. dr Z. Sokolewicz.
- RATYŃSKA Bożena, Rodzina a społeczność lokalna, prof. dr A. Kutrzeba-Pojnarowa.

TRAWKOWSKA Joanna, Znaczenie darów w obrzędowości rodzinnej, prof. dr Z. Sokolewicz.

1982

CIARKA Ryszard, Sposoby zabijania zwierząt, prof. dr Z. Sokolewicz.

EIZELE Wanda, Karczma w tradycyjnej społeczności wiejskiej, prof. dr W. Dynowski.

JACKOWSKA Aleksandra, Sztuka Zalipia, prof. W. Dynowski.

KWIATKOWSKA Ewa, Sylwetka twórcza, życie i osobowość Jana Bernasiewicza, rzeźbiarza ze wsi Jaworznia k. Kielc, doc. dr hab. M. Pokropek.

MANTORSKA Hanna, Tendencje rozwoju współczesnej rzeźby ludowej na przykładzie Ludwika, Adama i Marii Szczepaniaków, doc. dr hab. M. Pokropek.

ORZEŁ Danuta Anna, Plecionkarstwo na terenie południowo-wschodniego Mazowsza, doc. dr hab. M. Pokropek.

ROGAŁSKI Ryszard, Budownictwo inwentarskie we wsi Wola Żarczycka, doc. dr hab. M. Pokropek.

SZKILLĄDŹ-POROWSKA Małgorzata, Postać kowala w polskiej bajce ludowej, prof. dr Z. Sokolewicz.

WASILEWSKA Wiesława, Demonologia domu na tle roku obrzędowego, prof. dr W. Dynowski.

Uniwersytet Wrocławski
Bolesława Bieruta — Wrocław

1981

W roku tym nie złożono prac magisterskich.

1982

BODANKO Krzysztof, Satyryczny wizerunek chłopca i urzędnika w prasie polskiej (1971 - 1981), doc. dr hab. E. Pietraszek.

BOHDANOWICZ Renata, Zwyczaje związane z urodzeniem i wychowaniem dziecka w latach 1945 - 1982 (na przykładzie wsi Zachowice, gm. Kąty Wrocławskie), dr H. Wesołowska.

BUCZAK Alicja, Pieśń ludowa we wsi Kraśnica Wielka w woj. wrocławskim, doc. dr hab. E. Pietraszek.

MARCINCYK-SIDEROPULAS Dorota, Realia etnograficzne w folklorze Warmii i Mazur, doc. dr hab. A. Dygacz, dr J. Ługowska.

PAŹDZIÓR Dorota, Wiejskie sposoby leczenia i pielęgnacji kobiety ciężarnej i dziecka w wieku niemowlęcym u Lasowiaków, dr A. Paluch.

SZYMCZAK Andrzej, Karol Piegza jako przedstawiciel samorodnego nurtu badań nad kulturą ludową Zaozla, doc. dr hab. A. Dygacz.

PRACE DOKTORSKIE

Uniwersytet Jagielloński — Kraków

1982

MAJ Małgorzata, Wesele jako obrzędowy przejaw więzi społecznej. Rola daru w obrzędzie. Promotor: prof. dr J. Klimaszewska.

W pracy podjęto próbę określenia istoty i znaczenia daru obrzędowego, a więc przekazywanego w sytuacji szczególnej „prześciowej, kiedy koniecznym staje się scalenie sprzeczności powstających ilekroć następuje zmiana „stanu”. Scalenia dokonuje się poprzez szereg działań rytualnych. Próby tej dokonano na przykładzie wesela, dramatycznej projekcji sytuacji jednostki i grupy w konfrontacji z „obcym” (zarówno w wymiarze społecznym jak i na granicy — społeczność a otaczający ją *orbis exterior*). Przywrócenie równowagi w relacjach „swoi” — „obcy” na wszystkich płaszczyznach odbywa się poprzez dar, co starano się wykazać analizując rytuał darzenia w poszczególnych fazach akcji weselnej, krąg osób w tym uczestniczących, a także przestrzeń obrzędową w jakiej się to realizuje. Bazę źródłową pracy stanowiły publikowane opisy obrzędów weselnych w Polsce z lat od połowy XIX wieku do chwili obecnej oraz materiały z badań terenowych prowadzonych we wsiach karpackich.

Uniwersytet Łódzki

1982

GRĄBCZEWSKI Jacek, Wizerunek Matki Boskiej w wyobrażeniach ludu polskiego. Promotor: prof. dr B. Kopczyńska-Jaworska.

Praca jest próbą zastosowania metody fenomenologicznej i strukturalnej dla rekonstrukcji jednej z form świadomości ludowej. Przedmiotem pracy była postać Matki Boskiej — stworzenie możliwie pełnego obrazu tej postaci w jej ludowym wizerunku. Praca powstała w oparciu o materiał źródłowy taki jak prace publikowane i niepublikowane, wywiady. Rozważania ograniczone były do terenów Polski w jej przedrozbiorowym kształcie. W pierwszej części pracy przedstawiony jest zarys historyczny kultu maryjnego do chwili obecnej. Dalej autor omawia święta doroczne ze wskazaniem ich elementów charakterystycznych, tworzących pewien obraz świata — ludowy wizerunek Matki Boskiej. Wykazano wiele archetypowych idei związanych z Matką Boską takich jak jej patronat rolniczo-wegetacyjny, rodzinno-macierzyński. Inną część analizy zajmuje rozpatrzenie przekazów językowych dla znalezienia toposów takich jak: Marii Wstawienniczki, Marii Wspomożycielki, Flory. Analiza ludowych dorocznych obrzędów maryjnych jak pozostałych przekazów ujawniła poszczególne wątki, jakie złożyły się na ludowy wizerunek Matki Boskiej. Wątki te tworzą pewną całość, którą można określić jako kinotetyczny konstrukt jednej z form świadomości ludowej.

PIOTROWSKI, Marcin, Zespoły folklorystyczne w życiu współczesnej wsi. Studium wybranych zespołów Polski Centralnej. Promotor: prof. dr B. Kopczyńska-Jaworska.

Praca omawia funkcjonowanie zespołów folklorystycznych w życiu wsi, ich ramy organizacyjne, miejsce w społeczności lokalnej, znaczenie dla różnych form życia zbiorowego we wsi. Obok tego zajmuje się charakterystyką członków zespołu, ich motywacją do pracy w zespole, sytuacją rodzinną i zawodową. Omawia sytuację w trzech wybranych zespołach — w Lipcach Reymontowskich, Mąkolicach i Lubochni. Główne różnice w funkcjonowaniu zespołu polegają na zróżnicowaniu organizacyjnym i co za tym idzie i finansowym zespołów a także pewnej specyfice wynikającej z różnego stopnia autentyczności repertuarowej. Członkowie zespołów to ludzie przede wszystkim młodzi, aktywni, społecznicy żywo uczestniczący i w innych formach aktywności społecznej i politycznej. Istotne dla funkcjonowania zespołu jest także posiadanie prężnego animatora — kierownika, którego działalność warunkuje żywotność pracy i trwania zespołu. W zakończeniu autor zawiera

wnioski dla organizatorów życia kulturalnego wsi mające na celu usprawnienie tego działania poprzez większą elastyczność i poparcie dla oddolnych inicjatyw mieszkańców wsi.

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza —
Poznań

1981

MONIAK Andrzej, Dwie społeczności wiejskie a tradycja kulturowa (z badań w województwie koszalińskim). Promotor: prof. dr J. Burszta.

Praca jest typem antropologicznej monografii problemowej i dotyczy dwóch społeczności lokalnych na terenie województwa koszalińskiego. Podstawowym problemem badawczym podejmowanym w pracy jest określenie mechanizmu trwania i funkcjonowania tradycji kulturowej oraz jej wpływu na współczesną rzeczywistość wiejską. Badania autora dotyczyły dwóch społeczności wiejskich, które przeszły od 1945 roku ten sam etap rozwojowy. Naczelnym zagadnieniem jest tradycja kulturowa rozpatrywana w powiązaniu z całokształtem zjawisk gospodarczych i społeczno-kulturowych.

SADOWSKI Wojciech, Tradycyjna kultura regionu pochodzenia w życiu współczesnym rodziny osadników z Białorusi na wsi w Gorzowskim. Promotor: prof. dr Z. Jasiewicz.

Celem rozważań autora jest przedstawienie przeobrażeń w kulturze i życiu społecznym osadników z Białorusi zamieszkałych w Gorzowskim. Wniesiona przez nich kultura regionu pochodzenia, określiła bowiem proces adaptacji do nowych warunków i integracji z innymi grupami osadników. Zmuszeni też zostali do adaptacji i funkcjonalnego powiązania wielu elementów swojej kultury z nowym terytorium i nowymi warunkami społecznymi i politycznymi. Istotnie do wartości swojej kultury. Dokonano tym samym próby analizy przyczyn i czasu zanikania jednych wątków kulturowych, przy równoczesnym ożywieniu i rozwoju drugich. Zamiarom tym towarzyszyła chęć pokazania stopniowego procesu dostosowania się tradycji do współczesności, dostarczenie danych dla teorii przemian społeczno-kulturowych.

Uniwersytet Wrocławski Bolesława
Bieruta — Wrocław

1979 *

KUREK Jan, Obrzędowość doroczna i rodzinna we wsiach Beskidu Śląskiego. Promotor: prof. dr Z. Sokolewicz.

Celem pracy jest próba opisanie procesu obrzędowego i ukazania jego stałego schematu (wzoru strukturalnego), obowiązującego w większości obrzędów a wyprowadzonego z analizy obrzędowości dorocznej i rodzinnej. Zgodnie z zasadami strukturalnego postępowania badawczego, autor dąży do wyodrębnienia z całej akcji obrzędowej najmniejszej jednostki znaczącej, tzw. „zdarzenia obrzędowego”, zaś strukturę obrzędu modeluje z czterech stałych elementów, tzw. faz. Jedno-

* Uzupełnienia z lat poprzednich.

cześnie poddano analizie wierzenia, opowieści, bajki, modlitwy i pieśni określające, najogólniej mówiąc, światopogląd górali beskidzkich. Łącznie z działaniami obrzędowymi, przekazy te stanowią, zdaniem autora, wielosystemowy i wielopoziomowy tekst semiotyczny, w którym zakodowana jest ludowa wiedza o świecie i człowieku. Praca opiera się na wynikach badań autora prowadzonych w Beskidzie Śląskim w latach 1970-1976 jak również na publikowanych materiałach opisowych odnoszących się do lat 1898-1920, czyli do okresu poprzedzającego na tym terenie istotne zmiany typu ekonomicznego, politycznego i administracyjnego.

PRACE HABILITACYJNE

Uniwersytet Jagielloński — Kraków

1980 *

ZAMBRZYCKA-KUNACHOWICZ Anna, Zwyczajowe formy współżycia społeczne. Studium wsi Owsiszcze na Śląsku Opolskim.

Przedmiotem zainteresowania autorki jest problem kształtowania się zasad współżycia między ludźmi i jego przejawów kulturowych. W opracowaniu podjęta została próba zweryfikowania hipotezy, że nie zawsze i nie wszędzie narastający nacisk czynników pozalokalnych musi zdominować integrujące działania czynników lokalnych, tym samym wywołując rozluźnienie dotychczasowego współżycia w społeczności wiejskiej. Mieszkańcy wsi mając od lat liczne i różnorodne kontakty pozalokalne mogą pozostawać z sobą w zależnościach mających charakter trwały i unormowany, które realizują się w określonych kręgach społecznych. Należą do nich kręgi krewniacze, sąsiedzkie, rówieśnicze młodzieży, współpracujących gospodarcho, wspólnie pracujących zarobkowo i członków zrzeszeń. Każdy z tych kręgów został opisany pod kątem takich cech jak: motywy i zasady doboru partnerów kontaktów, liczebność partnerów, charakter kontaktów (codzienne, odświętne), sytuacji w jakich następują oraz ich treści.

Analizując wzory zachowań obowiązujące w każdym z kręgów przyjęto, że na współczesny ich wyraz składają się również treści ukształtowane w przeszłości. Odwołano się zatem do układów istniejących w przeszłości zarówno w badanej społeczności, jak też poszukując analogii w publikowanych materiałach z regionu Śląska.

1982

KANTOR Ryszard, Ubiór — strój — kostium. Funkcje odzienia w tradycyjnej społeczności wiejskiej w XIX w. i w początkach XX wieku na obszarze Polski.

W pracy autor poprzez ukazanie tworzenia i zmiany funkcji ludowego odzienia, próbuje ukazać przyczyny powstawania w określonych warunkach systemu symbolicznego, pełniącego szereg istotnych funkcji, który w zmienionych układach ekonomiczno-społecznych i psychologicznych uległ daleko idącej redukcji. Praca składa się z czterech rozdziałów; w I przedstawiono zarys stanu badań nad odzieniem ludowym w Polsce i wypunktowano te słabości, które sprawiają, że analiza funkcji odzienia jest zabiegiem w wielu punktach hipotetycznym. Rozdział II traktuje o genezie, rozwoju i zmierzchu stroju ludowego, przy czym najwięcej uwagi poświęcono zagadnieniom kształtowania się dla historyczno-społecznego na którym zarysowano gwałtowny rozwój a potem i upadek odzienia ludowego. Rozdział II wypeł-

* Uzupełnienia z lat poprzednich.

niły rozważania na temat struktury funkcji odzienia ludowego. Sprecyzowano w nim pojęcia: ubiór, strój, kostium a także rozpatrywano sytuacje społeczne podczas których ujawniały się funkcje odzienia. Rozdział IV przynosi uwagi na temat społecznego życia tradycyjnej społeczności wiejskiej w kontekście funkcjonowania odzienia ludowego.

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
— Poznań

1982

DZIEGIEL Leszek, Wieś współczesnego Kurdystanu irackiego u progu modernizacji.

Praca traktuje o gospodarce i życiu codziennym współczesnego chłopą Kurdyjskiego Regionu Autonomicznego w Iraku w momencie, kiedy na wieś szybko zaczęły docierać udogodnienia cywilizacyjne i dobrobyt w wyniku irackiej koniunktury naftowej lat 70-tych oraz świadomej promocji gospodarczej tego obszaru dokonywanej przez rząd z przyczyn politycznych. Przełamywanie się tradycyjnych form bytowania i ich częściowa co najmniej modernizacja ilustrowane są na przykładach z dziedziny produkcji i konsumpcji.

Część I zawiera opis geograficzny badanego obszaru (prowincje Arbil, Sulajaniya, Dohuk), jego zaludnienie i historię a także język i religię ludności zamieszkującej te tereny. Analiza dawnych i współczesnych struktur agrarnych stanowi wprowadzenie do części II, w której autor ukazał rolnictwo z punktu widzenia wieśniaka kurdyjskiego i jego zagrodę. Ta część pracy obejmuje następujące działy: uprawa roślin, chów zwierząt, dieta i wyżywienie w procesie przemian, zagroda wiejska (plany, techniki budowlane, funkcja poszczególnych elementów), wnętrza domów mieszkalnych i budowli inwentarskich; Ubiór, higiena i kosmetyka; Rękodzieło i handel; Tradycyjne wychowanie w rodzinie kurdyjskiej i rola szkolnictwa, sytuacja mężczyzny i kobiety w zmieniającej się rzeczywistości Iraku Północnego. Monografia powyższa powstała w wyniku badań terenowych autora w 80 wsiach i miasteczkach, w trzech sezonach badawczych: 1977, 1978, 1980 a ponadto na bazie literatury i niepublikowanych ekspertyz terenowych.

Maria Niewiadomska